

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

David Acebo

Särskild granskning enligt aktiebolagslagen

Examensarbete
20 poäng

Handledare
Lars Gorton

Associationsrätt

VT 2006

Innehåll

SAMMANFATTNING	1
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte	6
1.3 Metod och material	6
1.4 Diposition	7
1.5 Något om termer och begrepp	8
2 SÄRSKILD GRANSKNING SOM MINORITETSSKYDD	9
2.1 Allmänt	9
2.2 Aktiebolagslagens bestämmelser om särskild granskning	10
2.2.1 Allmänt	10
2.2.2 Förutsättningar för att granskare skall utses	10
2.2.3 Granskningsyttrandet	11
2.2.4 Övriga bestämmelser tillämpliga på granskaren	12
2.3 Historisk tillbakablick	12
2.4 Närmare om granskningsinstitutets syfte och skyddsobjekt	13
2.5 Granskarens uppdragsgivare	17
3 BOLAGSSTÄMMANS BEHANDLING	20
3.1 Allmänt	20
3.2 Förslag om granskning	21
3.3 ”Beslut” av bolagsstämman	22
4 GRANSKNINGSTEMAT	26
4.1 Allmänt om granskningstemat	26
4.2 Förvaltning och räkenskaper	26

4.2.1	Förfluten tid	27
4.2.2	Länsstyrelsens praxis avseende förfluten tid	27
4.3	Förhålladen och åtgärder	28
4.4	Precisering av granskningstemat	29
4.5	Möjliga granskningsteman	29
4.5.1	Tillåtligt granskningstema	30
4.5.2	Vad kan granskningen inte avse	32
4.5.3	Granskningstema från länsstyrelsens praxis	33
4.6	Sammanfattade slutsatser	35
5	LÄNSSTYRELSENS HANDLÄGGNING	37
5.1	Allmänt	37
5.2	Handläggningens inriktning	37
5.2.1	Allmänt	37
5.2.2	Formell prövning	38
5.2.2.1	Länsstyrelsens praxis angående avskanad av granskningstemat	40
5.2.2.2	Majoritetens intresse av att förslaget behandlas trots att granskningstema saknas	41
5.2.3	Materiell prövning	41
5.2.3.1	Vem skall utses till granskare	42
5.3	Tidsfaktorns betydelse	45
5.4	Länsrättens beslut	49
5.4.1	Förordnadets ikraftträdande	49
5.4.2	Kan länsstyrelsen förordna om att beslutet skall träda ikraft omedelbart	50
5.4.3	Bör Länsstyrelsen föreskriva att beslutet skall träda i kraft omedelbart	52
5.4.4	Ersättningsskyldighet till granskare som påbörjat granskning i enlighet med ett förordnade som sedan upphävs	54
5.5	Besvärsmöjligheter	56
5.6	Sammanfattande slutsatser	57
6	GRANSKNINGENS UPPHÖRANDE	59
6.1	Allmänt	59
6.2	Granskningen avbryts	60
6.3	Granskaren entledigas	62
6.3.1	Allmänt	62
6.3.2	Entledigande på begäran av minoriteten	63
6.3.3	Entledigande på begäran av den sökande	63
6.3.4	Entledigande på samtliga aktieägares begäran	64
6.3.5	Entledigande utan samtliga aktieägares samtycke	67
6.4	Länsstyrelsen beslutar om entledigande	70
6.4.1	Allmänt	70
6.4.2	Länsstyrelsens behörighet	70

6.4.3	Bolagets intresse av ett entledigande från länsstyrelsen	72
6.4.4	Granskarens intresse av att ett entledigande	73
6.4.5	Rättsverkan av ett entledigande av länsstyrelsen	73
6.4.6	Praxis angående entledigande	74
6.5	Sammanfattande slutsatser	76
7	AVSLUTANDE SYNPUNKTER	78
	BILAGA A	80
	LITTERATURFÖRTECKNING	81
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	83

Sammanfattning

Uppsatsen behandlar institutet särskild granskning enligt aktiebolagslagen. Granskningsinstitutet utgör en del av vad som allmänt brukar hänföras till aktiebolagslagens minoritetsskyddsregler. Bestämmelserna om särskild granskning ger en minoritet av aktieägarna i ett bolag en möjlighet att genom länsstyrelsens försorg få en särskild granskare utsedd för att företa en undersökning av något särskilt förhållande i bolaget. Enligt förarbetena har tanken varit att granskning skall vara en extra ordinär åtgärd som tas till när det föreligger eller misstänks föreligga oegentligheter i bolaget. Aktiebolagslagens bestämmelser om granskning är ganska få och förefaller lämna en hel del oreglerat. Genom att det är länsstyrelsen som formellt utser och beslutar om en granskare skall utses, aktualiseras även en del förvaltningsrättsliga regler och principer.

I uppsatsen behandlas ett par av de frågetecken som finns rörande särskild granskning. Analysen av granskningsinstitutet bygger på sedvanlig juridisk metod men utöver det har över 100 beslut om granskning från landets länsstyrelser studerats. Länsstyrelsernas beslut används för att visa hur granskningsinstitutet hanteras i praktiken och till viss del som underlag för vad som kan eller bör vara gällande rätt. Det enda mer omfattande arbete som gjorts om särskild granskning är skrivet av Lindskog, vars arbete därmed varit en naturlig utgångspunkt rörande många frågor. Det har dock inte inneburit att uppsatsens slutsatser inte i ett flertal frågor avvikit från Lindskogs.

Angående frågan vad föremålet för granskningen (granskningstemat) bör kunna vara, intas ståndpunkten att granskningen mot bakgrund av syftet med granskningsinstitutet endast bör kunna avse förhållanden eller åtgärder som potentiellt kan utgöra missförhållanden eller oegentligheter. Den eventuella prövningen av om det som angetts som granskningstema överhuvud är något som enligt ABL kan granskas får vara upp till länsstyrelsen att avgöra i första hand. Granskarens erfarenhet och kunskap kommer att få betydelse för hur granskaren förhåller sig till uppdraget och granskningstemat. Däremot skall granskaren inte göra någon form av tillåtlighetsprövning av granskningstemat.

Granskningen får anses ske för samtliga aktieägares räkning och inte endast den eller de som påkallat granskningen. Vem som är granskarens faktiska uppdragsgivare framstår däremot som oklart. Vidare är det oklart om det faktum att ett förslag om granskning biträtts av den i lagen föreskrivna minoriteten (minoritetskvalificerats) medför att det kan ses som att bolagsstämman tagit ett beslut om granskning. Sannolikt skall det inte ses som ett beslut i formell mening av bolagsstämman. Bolaget har ingen sådan dispositions rätt över granskning som den normalt har över beslut.

I förarbetena uttalas att länsstyrelsen inte skall pröva om en begäran om granskning är grundad. Detta medför i princip att så länge de formella förutsättningarna är uppfyllda skall länsstyrelsen utse en granskare. Länsstyrelsen beslutar även om vem som skall utses till granskare. Det finns vissa krav i ABL som måste vara uppfyllda för att någon skall kunna utses till granskare. Normalt skall den som minoriteten föreslagit utses om inga särskilda skäl talar emot. Som regel utser länsstyrelserna den som minoriteten föreslagit och det förefaller krävas väldigt särskilda skäl för att länsstyrelsen skall utse någon annan.

ABL säger inget om hur länge ett minoritetskvalificerat förslag kan ligga till grund för ett förordnande från länsstyrelsen. Det förefaller dock orimligt att om ett förslag en gång minoritetskvalificerats kan det utgöra grund för ett förordnande av länsstyrelsen för all framtid. Vad som skall gälla som tidsgräns är dock oklart.

Länsstyrelserna anger inte sällan att deras beslut skall träda ikraft omedelbart utan laga kraft. ABL ger inget stöd för att det skall vara möjligt och huvudregeln är att det krävs lagstöd för att ett förvaltningsbeslut skall kunna förordnas att träda ikraft omedelbart. RegR verkar dock anse att det är möjligt att förordna att beslutet skall träda ikraft omedelbart. Skall förordnandet träda i kraft omedelbart skall länsstyrelsen föreskriva detta särskilt. Länsstyrelsen bör vidare vara restriktiv med att förordna om ett omedelbart i kraft trädande. Om inte annat därför att beslutet kan komma att upphävas. Granskaren måste under sådana omständigheter ha rätt till ersättning för det arbete granskaren utfört. När det gäller frågan vem som under sådana omständigheter skall stå för granskarens ersättning, är det svårt att inte komma till någon annan slutsats än att det är länsstyrelsen eller staten.

En granskare kan endast begäras entledigad av samtliga aktieägare. Aktieägarmajoriteten eller bolagsstämman kan inte entlediga granskaren. Det krävs att samtliga aktieägare står bakom en begäran om entledigande för att granskaren på annat än av egen vilja skall kunna bli entledigad.

Länsstyrelsen är behörig att formellt entlediga en granskare. Det följer av att länsstyrelsen eller en förvaltningsdomstol är de enda som kan upphäva ett förvaltningsbeslut. Dessutom skapar en sådan behörighet ordning och reda.

Förord

Det skulle bli en kort uppsatts men det blev en lång. Att skriva kortfattat har jag hittills inte lyckats lära mig.

Professor Lars Gorton som varit min formella handledare skall ha ett stort tack för sitt stora tålamod i samband med uppsatsen.

Ett särskilt stort tack vill jag rikta till professor Per Samuelsson, som ställt både sin tid och kunskap till förfogande och hjälpt mig i mitt arbete med uppsatsen. Han är även till stor del skyldig för ämnesvalet. Per skall även ha ett stort tack för att jag fick möjligheten att arbeta för honom under våren.

När studierna i juridik nu är slut vill jag passa på att tacka min far, Erik Acebo, för all hjälp under utbildning – intellektuell samt inte minst finansiell.

Jag vill också tacka alla, på Juridicum och i Lund i övrigt, som gjorde studietiden till en så rolig tid. Särskilt vill jag tacka Niklas Mårtensson för alla kaffekoppar, skämt (kanske främst trötta *Hassan*-referenser), juridiska diskussioner och allt stöd under åren.

Slutligen vill jag också rikta ett jätte tack till alla mina f.d. ”Grunkenstudenter”. Om ni mot förmodan läser detta – vill jag bara säga att jag tycker att ni var fantastiska och att jag önskar i er all lycka i framtiden.

Lund, augusti 2006

David Acebo

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
ABL 10	Lagen (1910:88) om aktiebolag
ABL 44	Lagen (1944:705) om aktiebolag
ABL 75	Aktiebolagslag (1975:1385)
DAL	Dansk Aktiebolagslag - Lov om aktieselskaber
DepCh	Departementschef
FAL	Finsk Aktiebolagslag - Aktiebolagslag 21.7.2006/624
FL	Lag (1987:667) om ekonomiska föreningar
FPL	Förvaltningsprocesslag (1971:291)
FT	Förvaltningsrättslig tidskrift
FörvL	Förvaltningslag (1986:223)
HD	Högsta domstolen
HovR	Hovrätten
kap.	kapitel
KL	Konkurslagen (1987:672)
NAL	Norsk Aktiebolagslag - LOV 1997-06-13 nr 44: Lov om aksjeselskaper (aksjeloven).
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalk (1942:740)
RegR	Regeringsrätten
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
ÅRL	Årsredovisningslag (1995:1554)

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I samband med att den s.k. Skandia-affären uppdagades, tillsattes den numera framlidne advokaten Otto Rydbeck för att granska bolagsledningens agerande bl.a. i samband med de uppmärksammade bonusprogrammen. Skandia affären fick stor uppmärksamhet i media och detta ledde till att även Otto Rydbeck blev allmänt känd. Jag skulle vilja hävda att Rydbeck blev Sveriges första affärsjuristkändis eller första kändisadvokat som var affärsjurist. I Skandias fall tillsattes granskaren genom ett beslut av Skandias bolagsstämman. En majoritet av aktieägarna i Skandia ansåg att en utomstående skulle tillsättas för att granska de påstådda oegentligheterna i bolaget.

Oegentligheter kan förekomma i ett aktiebolag utan att en majoritet av aktieägarna, likt vad som hände i Skandia, önskar att någon särskild granskning sker. Det kan t.ex. förhålla sig så att de personer som utgör bolagets ledning – och som är misstänkta för oegentligheterna – även utgör majoriteten av aktieägarna. Under sådana omständigheter kommer inte en majoritet av aktieägarna vilja besluta att utredning skall företas och att en granskare skall tillsättas. I 10 kap. ABL finns det bestämmelser om särskild granskning som innebär att även en aktieägarminoritet kan få till stånd en granskning liknande den i Skandia. Bestämmelserna om särskild granskning ger minoriteten en möjlighet att genom länsstyrelsens försorg få en särskild granskare utsedd för att företa en undersökning av något särskilt förhållande.

Institutet *särskild granskning* är kanske inte en särskilt uppmärksammas men en betydelsefull del av det aktiebolagsrättsliga minoritetsskyddet. Mellan år 2000 och runt mars 2006 har 110 granskningsärenden behandlats av länsstyrelserna i landet.¹ Visst belägg finns också för att utnyttjandet av granskningsinstitutet ökar. Enligt uppgifter Under åren 1983 och 1984 förordnade Stockholms länsstyrelse en granskare per år.² Detta kan jämföras med att Stockholms länsstyrelse under åren 2000 t.o.m. 2005 förordnade 42 granskare, eller i snitt drygt åtta granskare per år.

ABL innehåller regler som avser att reglera förhållandet mellan aktieägarna och vissa regler har som funktion att skydda minoriteten från att majoriteten missbrukar sin makt. Genom särskild granskning kan en minoritet få information om huruvida majoriteten åsidosatt dessa regler eller andra bestämmelser i ABL. Vidare är ämnet intressant därför att den lagreglering

¹ Vilket ger omkring 20 stycken granskningsärenden per år. Detta kan jämföras med att det finns 253 419 aktiebolag registrerade i landet varav omkring 100 000 är vilande, se [http://www.scb.se/Grupp/Foretagsregistret/ Dokument/Broschyr2006.pdf](http://www.scb.se/Grupp/Foretagsregistret/Dokument/Broschyr2006.pdf) 2006-07-26.

² Se Moberg I, s. 243.

som finns i 10 kap. ABL lämnar betydelsefulla frågor oreglerade. Även förarbetenas behandling av granskningsinstitutet är knapphändig. Det finns heller ingen mig veterligen publicerad praxis från någon domstol som rör granskning enligt aktiebolagslagen. Granskningsinstitutet har inte heller behandlats i någon större utsträckning i den juridiska litteraturen. Det enda monografiska arbetet är Lindskogs kortfattade arbete från år 1988.³

Genom att endast en del av de frågor som kan uppstå i samband med särskild granskning finns reglerade i ABL finns det utrymme för tolkningar och överväganden i konkreta fall. En aspekt av granskningsinstitutet är det förvaltningsrättsliga inslaget som följer av att det är länsstyrelsen som formellt utser och beslutar om granskning.

1.2 Syfte

Det övergripande syftet med den här uppsatsen är att framför allt belysa men även att försöka besvara en del av de frågor som problem institutet särskild granskning ger upphov till. Främst syftar uppsatsen till att behandla frågor avseende själva *förordnandet* av en granskare och *förordnandets upphörande*. Sekundärt är syftet att redogöra för hur bestämmelser och problem faktiskt tolkas och löses i beslut om förordnanden av granskare av länsstyrelserna.

1.3 Metod och material

I denna uppsats har jag primärt använd traditionell rättsdogmatisk metod, vilket anses innebära att försöka fastställa gällande rätt med hjälp av att studera och analysera lag, rättspraxis, förarbeten och doktrin (juridisk litteratur). I syfte att belysa och identifiera relevanta problemställningar har jag använt ett empiriskt underlag bestående av granskningsärenden från landets samtliga länsstyrelser

När det gäller de traditionella rättskällorna är materialet relativt begränsat. Det finns några äldre domstolsavgöranden som hänför sig till äldre bestämmelser om minoritetsrevisorer som till viss del kunde anförtros uppgifter liknande dagens granskare.⁴ Jag har dock haft förmånen att ha tillgång till en del opublicerade avgöranden avseende särskild granskning från förvaltningsdomstolarna, däribland ett par beslut från RegR samt avgöranden från kammarrätterna i Stockholm och Göteborg. Genom det stora förvaltningsrättsliga inslaget får det antas att de flesta frågor som blir föremål för prövning kommer att hamna i förvaltningsdomstolarna. Det är inte uteslutet att vissa frågor kommer att komma till de allmänna

³ Lindskog, Stefan, Särskild granskning enligt aktiebolagslagen, 1 uppl., Norstedts Juridikförlag, Stockholm, 1988. Den andra upplagan som använts som källa i denna framställning är från 1991.

⁴ Angående äldre rätt, se nedan 2.3.

domstolarnas prövning. Detta gäller exempelvis frågan om skadeståndsskyldighet för en granskare som skadat bolaget eller frågan om granskarens arvode. Jag har dock inte funnit några sådana fall.

I den juridiska litteraturen har granskningsinstitutet också behandlats sparsamt. Det är endast Lindskog som har behandlat ämnet mer ingående i sin monografi *Särskild granskning enligt aktiebolagslagen*. Till viss del har också Johansson behandlat granskningsinstitutet i sin doktorsavhandling *Bolagsstämma*. Vissa ståndpunkter har även redogjorts för av Moberg, främst i den första upplagan av *Bolagsrevisorn*. De kommentarer till ABL som funnits att tillgå tillför i princip inget utöver vad som framgår av nämnda arbeten och förarbetena.

Jag har haft tillgång till ett ganska rikligt empiriskt material. Jag har vänt mig till samtliga 21 länsstyrelser i landet och begärt att få ta del av samtliga beslut om förordnanden av särskild granskare enligt aktiebolagslagen fr.o.m. 2001 t.o.m. mars 2006. Det totala antalet beslut under denna tidsperiod uppgick till 110 stycken. Besluten inkluderar även beslut där begäran om granskning avslagits eller ärendet avskrivits. Av materialet har jag även kunnat studera vem som i de olika besluten förordnats till granskare. Det material jag erhållit från länsstyrelserna har innefattat hela akten, d.v.s. inklusive begärandena om att granskare skall utses och yttranden över begäran från styrelserna m.m. Genom insamlingen har jag kunnat studera bl.a. hur länsstyrelserna handlägger granskningsärendena, vad granskningarna har tänkts avse och hur länsstyrelserna behandlar vissa frågor. Genom insamlingen har jag även kommit över en del opublicerat praxis från förvaltningsdomstolarna. Materialet har också använts för att studera i vilken utsträckning länsstyrelserna beslutar på det ena eller andra sättet. I Bilaga A presenteras en del fakta utifrån de material jag har haft att tillgå. När det i uppsatsen hänvisas till undersökta fall eller beslut avses alltså de 110 beslut om särskild granskning som jag har haft tillgång till.

1.4 Diposition

Uppsatsen består av totalt sju kapitel. I kapitel två ges dels en övergripande bakgrund och en kort redogörelse för bestämmelserna om särskild granskning, dels även en redogörelse för vad som enligt mig är syftet med granskningsinstitutet. Denna del är tänkt att utgöra en ram och utgångspunkt för de övriga delarna och det är i ljuset av denna del mycket av resonemangen i de övriga delarna skall förstås. I kapitel tre behandlas bolagsstämmans behandling av ett förslag om granskning. Kapitel fyra tar upp den komplicerade frågan om vad granskningen kan avse, granskningstemat. I kapitel fem behandlas länsstyrelsens handläggning av ett granskningsärende i allmänhet och frågor rörande förordnandets ikraft trädande i synnerhet. Kapitel sex redogör för granskningens upphörande, i stort sätt uteslutande behandlas granskningens upphörande i förtid. Avslutningsvis redogörs för några sammanfattande synpunkter och reflektioner.

1.5 Något om om terminologin

I denna uppsatts används termen minoritet (och majoritet) på följande sätt. Orden minoritet och majoritet används ofta som om de syftade på en viss bestämd *aktieägare* eller grupp av aktieägare. Minoriteten har i själva verket ingen identitet. Minoriteten består endast av den eller de aktieägare som vid ett givet tillfälle har en annan uppfattning än vad den eller de aktieägare som representerar en majoritet av rösterna i aktiebolaget har. Det kan visserligen vara så att det finns en eller ett par aktieägare som representerar en majoritet av rösterna och en eller ett par aktieägare som representerar en minoritet av rösterna. När de förra röstar på ett sätt och de senare på ett annat utgör aktieägarna en majoritet och en minoritet. Men det är endast när de röstat för den specifika frågan de kan identifieras. Det finns inget som hindrar att någon ur "minoriteten" nästa gång röstar som någon ur "majoriteten" etc. I praktiken är det säkert många gånger så att samma aktieägare i omröstningar på bolagsstämmor röstar på samma sätt. I granskningsärenden kommer dock aktieägarna att framträda på ett särskilt sätt som en minoritet representerad av vissa bestämda personer och av det skälet upprätthåller jag i uppsatsen ingen sträng distinktion mellan dessa termer.

I övrigt används genomgående i uppsatsen framför allt två termer som bör förklaras. När ett förslag om att tillsätta en granskare biträtts av den föreskrivna minoriteten av rösterna benämns förslaget som *minoritetskvalificerat*. Vidare benämns det som granskningen skall avse som *granskningstemat*. Anledningen till att dessa termer introduceras är att lagstiftningen saknar dem.

I övrigt kan nämnas att särskild granskning enligt aktiebolagslagen för det mesta kallas för *granskning* och den särskilda granskaren för *granskaren*. Slutligen kan det uppmärksammas att det, författaren veterligen, inte finns ett enda *han* eller *hon* i uppsatsen, utom möjligen där det faktiskt syftar till en person av det där nämnda könet.

2 Särskild granskning som minoritetsskydd

2.1 Allmänt

Många aktiebolag har mer än en aktieägare. Beslutanderätten och inflytandet i ett aktiebolag styrs av aktierna och aktieägarnas inflytande är beroende av antalet röster som normalt korresponderar med antalet aktier. Aktiebolagslagen bygger på principen att bestämmanderätten i ett bolag tillkommer den eller dem som har majoriteten av rösträtten.⁵ Den intressekonflikt som kan föreligga mellan en aktieägarmajoritet och en aktieägarminoritet utgör ett av aktiebolagets grundproblem.⁶ För att ge ett skydd för minoriteten finns det i ABL bestämmelser som är avsedda att ge ett skydd för minoriteten mot att majoriteten missbrukar sin makt.⁷ Bestämmelserna om särskild granskning (granskning) utgör en del av ABL:s skydd för aktieägareminoriteten.⁸

Till viss del tillgodoses informations- och tillsynsbehovet av att bolagen måste ha revisorer och att årsredovisningar och revisionsberättelser måste upprättas. De ordinarie revisorerna utgör i sig ett sorts minoritetsskydd då de skall verka oberoende och bl.a. har till uppgift att kontrollera att minoritetens rättigheter och intressen tillvaratas. Även om de ordinarie revisorerna skall verka oberoende av aktieägaremajoriteten är det trots allt de som utser dem. Föreligger det meningsskiljaktigheter mellan en majoritet och en minoritet kan minoritetens förtroende för revisorer som utsetts av majoriteten vara begränsat.⁹ För att ge minoriteten ett skydd mot att helt behöva förlita sig på de av majoriteten utsedda har en viss föreskriven minoritet rätt att få en minoritetsrevisor utsedd av länsstyrelsen för att tillsammans med övriga revisorer delta i revisionen. På så sätt förstärks minoritetens rätt till insyn ytterligare genom att en ytterligare revisor som inte är utsedd av majoriteten deltar i revisionen.

Som ett ytterligare minoritetsskydd har en viss föreskriven minoritet rätt att genom länsstyrelsens försorg få en granskare utsedd att genomföra särskild granskning. Granskaren deltar inte i revisionen utan har ett specifikt granskningsuppdrag. Syftet med granskningsinstitutet är att en minoritet, som har begränsad insyn och kontroll över bolaget, om det föreligger eller misstänks föreligga oegentligheter eller missförhållanden i bolaget skall få möjlighet att få detta utrett genom en special utredning utförd av en

⁵ Se t.ex. prop. 1975:103 s. 139.

⁶ För en utförlig redogörelse se Bergström, Samuelsson, Aktiebolagets grundproblem.

⁷ Se t.ex. prop. 1997/98:99 s. 125ff. och prop. 1975:103, s. 139.

⁸ Se prop. 1975:103 s. 139ff.

⁹ Se prop. 1975:103 s. 252.

granskare.¹⁰ Tanken med granskningsinstitutet är vidare att det skall utgöra en extraordinär åtgärd som är avsedd att komma ifråga när det föreligger eller misstänks föreligga missförhållanden eller andra oegentligheter i bolaget.¹¹ Granskningen är vidare avsedd att användas för att undersöka relativt avgränsade förhållanden.¹²

2.2 Aktiebolagslagens bestämmelser om särskild granskning

2.2.1 Allmänt

Särskild granskning regleras i 10 kap ABL. Införandet av den nya aktiebolagslagen har inte medfört någon materiell förändring av bestämmelserna om granskning. I förarbetena till den nya aktiebolagslagen uttalas att bestämmelserna om granskning tycks stå väl i överensstämmelse med den internationella utvecklingen och med den av EG-kommissionen tillsatta s.k. Wintergruppens rapport som förordnar bestämmelser som ”special investigation rights”.¹³ ABL innehåller endast ett fåtal bestämmelser som reglerar särskild granskning. Eftersom det är länsstyrelsen som utser granskare blir även förvaltningsrättsliga regler tillämpliga när det gäller länsstyrelsens handläggning och beslut.

2.2.2 Förutsättningar för att granskare skall utses

Enligt 10 kap. 21 § ABL kan en aktieägare väcka förslag om särskild granskning. Granskningen kan avse bolagets förvaltning och räkenskaper under viss förfluten tid, eller vissa förhållanden eller åtgärder i bolaget. Föremålet för granskningen benämns granskningstema.

Förslaget skall enligt 10 kap. 22 § ABL framställas på ordinariebolagsstämma eller på en extrabolagsstämma om förslaget enligt kallelsen skall behandlas på denna. Biträdes förslaget av ägare till minst 10 procent av samtliga aktier i bolaget eller till minst 1/3 av de på stämman företrädade aktierna skall länsstyrelsen på begäran av en aktieägare utse en eller flera särskilda granskare. Förslaget skall innehålla ett granskningstema. Länsstyrelsen skall ge bolaget styrelse tillfälle att yttra sig innan särskild granskare utses.

¹⁰ Jfr SOU 1971:15 s. 272 och prop. 1975:103 s. 437.

¹¹ SOU 1971:15 s. 272 och prop. 1975:103 s. 437.

¹² Prop. 2004/05:85 s. 328

¹³ Se prop. 2004/05:85 s. 328.

2.2.3 Granskningsyttrandet

Enligt 10 kap. 23 § ABL skall granskaren avge ett yttrande över sin granskning. Yttrandet skall på det sätt som anges i 7 kap. 25 § ABL hållas tillgängligt för aktieägarna och sändas till aktieägarna samt läggas fram på bolagsstämman. Genom hänvisningen till 7 kap. 25 § ABL följer att yttrandet skall hållas tillgängligt för aktieägarna minst två veckor närmast före stämman och att kopior genast och utan kostnad skall sändas till aktieägare som begär det. Enligt paragrafens andra stycke har även den aktieägare som inte längre är aktieägare samma rätt att ta del av yttrandet om aktieägaren var upptagen i röstlängden för den bolagsstämma där frågan om utseende av granskare behandlades. Bestämmelsen i det andra stycket är den enda materiella ändring som har gjorts av bestämmelserna om granskning sedan införandet av dem genom ABL 75.¹⁴ Granskaren skall således lägga fram resultatet av granskningen i ett yttrande. Eftersom yttrandet skall hållas tillgängligt och sändas till aktieägare måste granskningsyttrandet vara skriftligt. Att granskaren skall lägga fram yttrandet på bolagsstämman får antas betyda att det även skall läsas upp eller presenteras muntligt. Yttrandet kan läggas fram på såväl ordinarie som en extrastämma.¹⁵ Några bestämmelser för yttrandets form finns inte utan det får ankomma på granskaren att utforma ett adekvat yttrande.¹⁶

¹⁴ Denna rätt för tidigare aktieägare infördes genom prop. 1997/98:99. Tydligt ansågs det vara ett problem att den som sålt sina aktier inte längre kunde ta del av granskningsyttrandet. Varför någon som valt att sälja sina aktier eller även genom tvångsinlösnings tvingats sälja sina aktier ansågs böra få del av yttrandet är oklart, se prop. 1997/98:99 s. 185. Vidare kan det uppmärksammas att rätten för en f.d. aktieägare att ta del av yttrandet begränsades av praktiska skäl till dem som var upptagna i röstlängden på den stämma där granskningsförslaget behandlades, se Prop. 1997/98:99 s. 185. Den något märkliga följden av detta blir att om den aktieägare som hos länsstyrelsen begärt att granskare utses inte närvarade vid stämman, vilket aktieägaren inte måste ha gjort för att ha rätt att göra framställan hos länsstyrelsen (se nedan 5.2.2), sedan har sålt sina aktier kommer denna aktieägare inte ha någon rätt att ta del av yttrandet.

¹⁵ Om yttrandet skall läggas fram på en ordinariestämma eller på en extrastämma får bedömas från fall till fall. Är det påkallat p.g.a. granskningens innehåll att kalla till extrastämma skall styrelsen göra det enligt 7 kap. 13 § 1 st ABL. Ägare till minst 10 % procent av aktierna har även rätt att kräva att styrelsen kallar till extrastämma enligt 7 kap. 13 § 2 st ABL. Detta medför att samma aktieägare som biträdde förslaget om granskning alltid kan se till att en extrastämma hålls där yttrandet kan läggas fram. Därmed kan normalt inte styrelsen förhålla framläggandet av yttrandet genom att invänta nästa ordinariestämma. Enligt 7 kap. 13 § 2 st ABL har även en revisor rätt att begära att styrelsen kallar till extrastämma. Genom den ordning som gällde i ABL 44 där det var en minoritetsrevisor med särskilt gransknings uppdrag som utförde granskningen kunde denne enligt 122 § 3 st ABL 44 begära att extrastämma hölls. Någon sådan möjlighet har inte granskaren enligt dagens lagstiftning.

¹⁶ Jfr Lindskog, s. 95.

2.2.4 Övriga bestämmelser tillämpliga på granskaren

Enligt 10 kap. 22 § 2 st. ABL är en rad övriga bestämmelser genom hänvisningar tillämpliga på granskaren.¹⁷ Även bestämmelsen i 9 kap. 19 § ABL om revisionsbolag är tillämplig på granskaren. Hänvisningen medför att som granskare kan även ett registrerat revisionsbolag utses. Det kan noteras att det inte är möjligt att utse en advokatbyrå.

ABL innehåller inga andra regleringar avseende granskning än de ovan beskrivna förutom att det i 31 kap. 4 § stadgas att länsstyrelsen beslut om utseende av granskare kan överklagas hos allmän förvaltningsdomstol (länsrätt) och i 31 kap. 8 § ABL stadgas att ett överklagande av länsrättens dom hos kammarrätten kräver prövningstillstånd. Dessutom stadgas det i 29 kap. 2 § ABL att granskaren jämlikt 29 kap. 1 § ABL kan bli skadeståndsskyldig för skada som orsakats bolaget.

2.3 Historisk tillbakablick

Institutet särskild granskning har funnits i sin nuvarande utformning sedan ABL 75. Rätten att få en minoritetsrevisor utsedd för att delta i revisionen med övriga revisorer infördes i redan i ABL 10.¹⁸ I ABL 44 utvidgades minoritetsrevisorinstitutet ytterligare genom att en minoritetsrevisor inte endast kunde förordnas att delta i revisionen med övriga revisorer, utan även kunde förordnas till en begränsad granskning av endast vissa räkenskaper eller viss angiven åtgärd.¹⁹ I ABL 75 utvecklades sedan det som i förarbetena till ABL 44 omnämndes som granskning av viss omfattning eller minoritetsrevisor med begränsat uppdrag,²⁰ ytterligare till att kallas särskild granskning och att kunna omfatta ett speciellt granskningsuppdrag. Granskningsuppdraget kunde nu bestå i att granska förvaltningen och räkenskaperna i förfluten tid eller viss åtgärd eller visst förhållande i bolaget. Minoritetsrevisorinstitutet kvarstod oförändrat. För att markera att det inte är frågan om vanlig revision gavs förfarandet beteckningen särskild granskning och personen som utför granskningen granskare och inte revisor.²¹

ABL 75 tillkom genom ett nordiskt lagstiftningsarbete och syftet var att åstadkomma en samordnad nordisk aktiebolagsrätt.²² Granskningsinstitutet

¹⁷ Se 10 kap. 7 § om styrelsen och den verkställande direktörens tillhandahållande av upplysningar, 10 kap. 9 § om obehörighetsgrunder, 10 kap. 10 och 11 §§ om jäv, 10 kap. 15 § om närvaro vid bolagsstämma, 10 kap. 16 § om tystnadsplikt, 10 kap. 17 och 18 §§ om upplysningsplikt.

¹⁸ Se 73 § ABL 10 och SOU 1941:9 s. 405. Sättet för att få en minoritetsrevisor utsedd skilde sig dock åt från dagens lagstiftning.

¹⁹ Se 115 § ABL 44 och SOU 1941:9 s. 466f.

²⁰ Se SOU 1941:9 s. 466f.

²¹ Prop. 1975:103 s. 437.

²² Se SOU 1971:15 och prop. 1975:103.

infördes i överensstämmelse med norsk och finsk rätt.²³ Även Danmark införde liknande regler. De svenska reglerna om granskning kom att skilja sig lite från de övriga nordiska länderna. Regler om granskning återfinns idag i norsk, finsk och dansk rätt.²⁴ Även i exempelvis England ("inspector") och Tyskland ("sonderprüf") finns liknande regler.²⁵

Den reform av reglerna som skedde genom ABL 75 får antas haft två syften. Dels att precis som ovan nämnt understryka och klargöra att det inte rör sig om sedvanlig revision som inte heller måste utföras av en revisor, samt dels att möjliggöra att granskningsuppdraget även kunna avse förvaltningen och vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget.²⁶

2.4 Närmare om granskningsinstitutets syfte och skyddsobjekt

I förarbetena anges att granskningen har karaktären av en extraordinär åtgärd som är avsedd att komma ifråga när det föreligger eller kan misstänkas föreligga oegentligheter eller andra missförhållanden i bolaget.²⁷ Tanken med granskningsinstitutet är att ge en minoritet en möjlighet att få misstankar om att det förekommer oegentligheter eller missförhållanden i bolaget utredda genom en granskning. Granskningens skyddsobjekt kan i korthet sägas vara minoriteten och syftet att minoriteten erhåller en möjlighet att genom en granskning erhålla information.

Granskningsinstitutets skyddsobjekt är aktieägarminoriteten. Det som skall bli utrett kan vara missförhållanden eller oegentligheter som berör hela bolaget och den rätt till maximal avkastning som aktierätten representerar för aktieägarna samfällt. Men även om granskningen inte behöver avse missförhållanden eller oegentligheter som är enbart eller direkt riktade mot enskilda minoritetsaktieägare är det aktieägarminoriteten som själva granskningsinstitutet har som ändamål att skydda. Granskningsinstitutet ger ett skydd för minoriteten genom att minoriteten utan inblandning av majoriteten kan få en granskning tillstånd. Majoriteten har oftast tillgång till all väsentlig information och om en majoritet av aktieägarna vill få något utrett eller klarlagt kan de skaffa information genom att t.ex. besluta att en utredning skall göras. Granskningen som görs är inte det egentliga minoritetsskyddet utan det egentliga minoritetsskyddet ligger i att en minoritet kan få en granskning till stånd. Om en talan om skadestånd för bolaget görs av en minoritet i eget namn enligt 29 kap. 9 § ABL, är det inte skadeståndstalan i sig som utgör ett minoritetsskydd utan det faktum att talan kan föras av en viss föreskriven minoritet. På samma sätt är det inte

²³ SOU 1971:15 s. 272.

²⁴ Se t.ex. § 86 DAL och § 5-25 - § 5-27 NAL.

²⁵ Se Lindskog, s. 18 f med hänvisningar.

²⁶ Jmf tidigare lagtext där minoritetsrevisorn kunde förordnas att granska viss åtgärd eller vissa räkenskaper.

²⁷ SOU 1971:15 s. 272 och prop. 1975:103 s. 437.

utredningen sig som utgör ett minoritetsskydd, utan möjligheten för en minoritet att få en granskning att komma tillstånd. Bolaget kan alltid besluta om att föra talan om skadestånd eller att tillsätta en person att företa en granskning.

Genom att länsstyrelsen är den som formellt beslutar om granskning och utser vem som skall anförtros uppdraget blir granskningsinstitutet mer effektivt som minoritetsskydd men får också större legitimitet. Effektivare på så sätt att förfarandet till största del sker utan inblandning av bolagsstämman och styrelsen. På det sättet kan i princip inte styrelsen eller majoriteten på olika sätt förhålla eller försöka obstruera förordnandet av en granskare. Legitimiteten ökas på så sätt att en utomstående oberoende part som dessutom är en statlig myndighet formellt beslutar om och utser vem som skall förordnas som granskare. Beslutet kan även överklagas. Genom detta förfarande prövas och kontrolleras om förutsättningarna för att en granskare skall utses är uppfyllda av länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall även tillse att den som utses som granskare är lämplig för uppdraget.

Om granskningsinstitutets skyddsobjekt är minoriteten vad är det då som det syftar till skydda minoriteten ifrån? Enligt förarbetena är syftet med granskningsinstitutet att få misstankar om att det föreligger missförhållanden eller oegentligheter i bolaget utredda. Frågan blir då vad som avses med missförhållanden och andra oegentligheter.

ABL utgör tillsammans med bolagsordningen regler för hur bolaget skall och kan förvaltas och hur aktieägarna kan utöva sitt inflytande. ABL och bolagsordningen utgör regler som bolagsstämman, styrelsen och VD:n måste hålla sig till och som aktieägaren har samtyckt till genom att bli aktieägare. En minoritet skall kunna förlita sig på att ABL och bolagsordningens regler följs. På bolagsstämman kan alla aktieägare utöva inflytande, om än begränsad utsträckning. Har ett bolagsstämmobeslut inte tillkommit i behörig ordning eller i strid med ABL eller bolagsordningen kan beslutet klandras av en aktieägare. Om styrelsen eller VD:n uppsåtligt eller genom oaktsamhet skadar bolaget kan de bli skadeståndsskyldiga gentemot bolaget. Har styrelsen, VD:n eller en aktieägare skadat en aktieägare genom att ha handlat i strid med några av bestämmelserna i ABL eller bolagsordningen kan de bli skadeståndsansvariga gentemot aktieägaren. En minoritet bestående av ägare till minst 10 procent av aktierna i bolaget kan vägra styrelsen och VD:n ansvarsfrihet och kan även föra talan om skadestånd för bolagets räkning. Genom att kunna föra talan om skadestånd och klandra bolagsstämmobeslut kan en minoritet se till att bolagsstämman inte fattar beslut i strid med ABL eller bolagsordningen och att bolagets ställföreträdare blir ersättningsskyldiga för den skada de tillfogat bolaget eller aktieägare personligen. Men för att kunna göra sin rätt gällande krävs det att minoriteten har tillräckligt underlag för att kunna bedöma om reglerna åsidosatts.

ABL innehåller en hel del bestämmelser som är avsedda att överbygga den informationsasymmetri som kan föreligga mellan ledningen och aktieägare.

Bestämmelser om revisorer och förvaltningsberättelser och årsredovisningar syftar till att ge bl.a. aktieägarna information om bolagets ekonomiska situation och om hur förvaltningen sköts. Aktieägare kan även ställa frågor och begära upplysningar på bolagsstämman och styrelsen och VD har en viss upplysningsplikt. Ett problem med styrelsen och VD:ns upplysningsplikt är att den inte är ovillkorlig, utan tvärtom är de endast skyldiga att lämna upplysningar om de kan göra så utan att det medför skada för bolaget. Dessutom får aktieägarna helt förlita sig på att styrelsen och VD lämnar alla upplysningar de kan och att de är korrekta. Föreligger det missförhållanden eller andra oegentligheter som styrelsen och VD:n är delaktiga i kan det tänkas att deras vilja att lämna upplysningar blir tämligen begränsad. Granskningen är ett redskap för att få information om huruvida styrelsen eller VD:n eller någon annan har fattat beslut eller företagit rättshandlingar i strid med ABL eller bolagsordningen eller på annat sätt skadat bolaget. När det talas om att granskningen syftar till att få misstankar om missförhållanden eller andra oegentligheter utredda är det (att döma av de undersökta granskningsärendena) främst misstankar om beslut eller rättshandlingar i strid med ABL och bolagsordningen som avses, där åtgärderna eller rättshandlingarna gynnar enskilda aktieägare.

En granskning till syfte att utreda t.ex. om styrelsen har gjort en lämplig affär eller om och varför de anställda är missnöjda med förhållandena i bolaget, syftar visserligen till att utreda ett eventuellt missförhållande men bör sannolikt inte vara vad som avses med missförhållanden eller andra oegentligheter.²⁸ Att bolaget inte skötts på ett optimalt sätt är olyckligt för samtliga aktieägare. Vad aktieägare med fog skall kunna räkna med är att alla drabbas lika och att inte någon gynnar sig själv på aktieägarens bekostnad. Det är inte endast eventuella överträdelser av bestämmelser i ABL som primärt avser skydda minoriteten som kan utgöra ett missförhållande eller annan oegentlighet utan även överträdelser av andra bestämmelser i ABL. Har t.ex. en olaglig vinstutdelning skett kan aktieägarna riskera att bli återbäringsskyldiga. Även detta förhållande bör vara ett typiskt missförhållande som granskningsinstitutet syftar till att klarlägga.

Lagens och bolagsordningens bestämmelser reglerar bl.a. förhållandet mellan en majoritet och en minoritet och utgör regler som bolagets ledning och majoriteten måste hålla sig till, och som en minoritet skall kunna förlita sig på att de följs. Vad som avses med missförhållande eller annan oegentlighet bör därför vara beslut och rättshandlingar i strid med ABL, ÅRL eller bolagsordningen. Eftersom en minoritet kan föra talan om skadestånd för bolagets räkning, och det för skadeståndsansvar gentemot bolaget för styrelsen och VD: n inte krävs att de överträtt någon bestämmelse i ABL, ÅRL eller bolagsordning, måste syftet med granskningsinstitutet även vara att få misstankar om att bolagets

²⁸ Rent vardagsspråkligt är det kanske ett missförhållande att styrelsen gjort en mindre lyckad affär eller att de anställda är missnöjda, men det är sannolikt inte vad som i lagförarbetena menas med missförhållande eller oegentlighet.

ställföreträdare, även utan att ha handlat i strid med ABL, ÅRL eller bolagsordningen, utredda.²⁹ Om en ställföreträdare skadat bolaget är detta något som drabbar inte bara minoriteten utan samtliga aktieägare. Men om majoriteten av aktieägarna inte vill föra talan om skadestånd p.g.a. att det t.ex. är de som är ställföreträdarna innebär det ett missbruk av majoritetens makt gentemot minoriteten. Detta har ABL tagits fasta på och gett en minoritet en möjlighet att vägra ansvarsfrihet och att föra talan om skadestånd för bolagets räkning vilket utgör ett minoritetsskydd i sig.³⁰ För att kunna ha någon möjlighet till framgång med en talan om skadestånd krävs det att minoriteten har information om den skadegörande handlingen. Om styrelsen avstår från att väcka talan om skadestånd är det inte osannolikt att styrelsen inte heller kommer att ge minoriteten någon information om den skadegörande handlingen. Granskningsinstitutet måste syfta till att ge minoriteten en möjlighet att bevaka sin rätt. Därmed menar jag att med missförhållanden eller andra oegentligheter avses även det förhållande att bolagets styrelse eller VD orsakat bolaget skada som kan vara skadestandsgrundande.

Att ett stämmobeslut inte fattas i behörig ordning gör att beslutet kan klandras. Alla aktieägare har möjlighet att klandra ett stämmobeslut enligt bestämmelserna i 7 kap. 50 och 51 §§ ABL. Men för att kunna göra denna rätt gällande måste aktieägaren, precis som när det gäller att kunna föra talan om skadestånd i eget namn för bolaget, ha information om att beslutet inte fattats i behörig ordning. Det kan t.ex. vara så att flera aktieägare inte har kallats till stämman och därigenom har inte en tillräcklig minoritet uppnåtts för att kunna vägra styrelsen och eller VD ansvarsfrihet. Detta beslut skulle då kunna klandras av en eller flera aktieägare. För att en aktieägare skall kunna klandra beslutet krävs att denne kan få information om att t.ex. kallelsen inte skett korrekt. Det förhållande att kallelse inte skett korrekt eller att ett stämmobeslut på annat sätt inte tillkommit i behörig ordning får anses vara ett sådant missförhållande eller oegentlighet som granskningsinstitutet syftar till att kunna klargöra. Det är således inte endast missförhållanden eller oegentligheter som kan vara skadestandsgrundande som granskningsinstitutet syftar till att kunna få utredda.

Granskningen som skall ha karaktären av en extraordinär åtgärd, innebär att bolaget skall bekosta en granskning som kanske endast en tiondel av aktieägarna vill ha till stånd.³¹ Granskningen kan bli en relativt kostsam och ingripande åtgärd för ett bolag. Särskilt om det är frågan om ett mindre bolag kan granskningen medföra stora olägenheter. Avsikten med granskningsinstitutet bör därmed vara att granskningen åtminstone

²⁹ Se 29 kap. ABL. Enligt 29 kap. 2 jämlikt 1 §§ ABL är även en revisor, lekmannarevisor eller en granskare skadeståndsskyldiga för skada de orsakat bolaget genom uppsåt eller oaktsamhet. Följaktligen kan granskningen även syfta till att få förhållanden om skadeståndsskyldighet för dessa personer utredda men det är mindre troligt att en situation uppstår där bolaget inte beslutar om att föra en talan om skadestånd avseende dessa personer.

³⁰ Se 29 kap. 7 och 9 §§ ABL.

³¹ Se prop. 1975:103 s. 437 och SOU 1971:15 s. 272.

potentiellt skall *kunna* leda till att ansvar utkrävs eller att något beslut upphävs. Bestämmelserna i ABL och i bolagsordningen reglerar hur bolaget skall och kan förvaltas och hur aktieägarna kan utöva sitt inflytande. Dessa bestämmelser måste bolagsstämman, styrelsen och VD:n hålla sig till.³² Överträdes bestämmelserna kan beslutet leda till skadeståndstalan eller klander. För att aktieägare skall kunna göra sina rättigheter gällande krävs det att de har någon vetskap om och hur det föreligger eventuella missförhållanden och oegentligheter i bolaget. Syftet med granskningen får alltså anses vara att ge minoriteten information och ett beslutsunderlag för att kunna göra sina rättigheter gällande.

Om detta är granskningsinstitutets syfte kan det inte vara meningen att granskning skall få ske av andra anledningar eller att andra förhållanden eller åtgärder som inte kan utgöra ett missförhållande eller oegentlighet skall granskas. Bestämmelserna om granskning anger i 10 kap. 21 § ABL att en granskning kan ske av bolagets förvaltning och räkenskaper i viss förfluten tid och vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget. Mot bakgrund av syftet med granskningen måste tanken vara att det är åtgärder eller förhållanden som kan utgöra ett missförhållande eller oegentlighet som avses. Tanken kan inte vara att en minoritet skall kunna få en granskare förordnad för att t.ex. göra endast en bedömning av styrelsens kompetens som styrelseledamöter i största allmänhet eller att på bolagets bekostnad tillhandahålla minoriteten en utvärdering av bolagets avkastningspotential. Att få rena sakförhållanden utredda, som inte kan kopplas till något eventuellt missförhållande eller oegentlighet, kan inte vara vad som avses med visst förhållande i bolaget.

Granskningen utgör ett sätt för minoriteten att få information och ett beslutsunderlag för om deras misstankar om att det föreligger missförhållanden eller andra oegentligheter är befogade. Med denna information som underlag ska de sedan kunna gå vidare och bevaka sina rättigheter genom att föra talan om skadestånd för bolaget eller för egen räkning eller genom att klandra ett bolagsstämmobeslut.

2.5 Granskarens uppdragsgivare

Granskaren utses formellt av länsstyrelsen enligt 10 kap. 22 § ABL. Granskaren förordnas för ett särskilt granskningsuppdrag. I länsstyrelsens beslut om förordnade av en granskare anges även vad granskningen skall avse. Granskningen är således ett uppdrag och därmed bör granskaren stå i ett uppdragsförhållande till någon. Frågan är dock till vem?

Granskningsinstitutet är ett minoritetsskydd och granskningen har till syfte att tillgodose minoritetens rätt och behov av insyn och kontroll av att bestämmelserna i ABL och bolagsordningen följs. Men även om

³² Bestämmelser som inte utgör skydd för bolagets borgenärer kan dock åsidosättas med samtliga aktieägares samtycke.

granskningen utgör ett minoritetsskydd kan inte granskaren anses arbeta på uppdrag av minoriteten. Att en minoritet har möjlighet att få en granskare utsedd är inte det samma som att granskaren arbetar på uppdrag av minoriteten. Minoriteten saknar som ovan redogjort för identitet och kan inte anses vara uppdragsgivare. Inte heller den eller de aktieägare som biträdde förslaget om granskning på bolagsstämman kan anses vara granskarens uppdragsgivare. Samtliga aktieägare har rätt att ta del av granskningsyttrandet och vidare är det möjligt att den eller de aktieägare som hos länsstyrelsen begärt att en granskare skall utses, inte biträdde förslaget på när det behandlades på stämman.³³ Därmed verkar det vara svårt att se det som att granskaren arbetar på uppdrag den eller de som biträtt ett förslag om granskning.

Det ligger närmare till hands att se det som att granskaren arbetar på uppdrag av bolaget. En rättshandling eller åtgärd som sker till följd av ett ordinärt bolagsstämmobeslut sker på hela bolagets uppdrag, inte endast på uppdrag av den eller de som röstat för beslutet. Har t.ex. stämman beslutat att föra talan om skadestånd görs detta för bolagets räkning och inte endast för de som röstat för förslaget. På samma sätt kan granskningen anses ske för bolagets räkning och inte endast de som biträdde förslaget. Problemet är att ett förslag om granskning som biträtts av den föreskrivna minoriteten, d.v.s. att förslaget minoritetskvalificeras, inte utgör ett formellt beslut av bolagsstämman.³⁴ När väl länsstyrelsen förordnat en granskare kan varken den eller de aktieägare som inkommit med begäran till länsstyrelsen, de som biträtt förslaget eller bolagsstämman genom enkel eller någon kvalificerad majoritet säga upp eller ändra uppdraget. Endast samtliga aktieägare samfällt kan besluta att uppdraget skall upphöra i förtid.³⁵ Även om granskningen skall anses ske för bolagets räkning är det inte ett ordinärt uppdragsavtal. Bolaget har inte givit granskaren uppdrag att granska, bolaget kan inte instruera granskaren och bolaget kan inte heller säga upp granskaren och avsluta dennes uppdrag, med undantag för att samtliga aktieägare begär detta. Bolaget har ingen sådan dispositionsrätt över uppdraget som en uppdragsgivare normalt har.

Eftersom det är länsstyrelsen som beslutar om förordnade av granskning och om vem som skall utses till granskare skulle det kunna tänkas att det är länsstyrelsen som är den som utsett granskaren som är uppdragsgivare. Granskaren skulle kunna jämföras med vissa statliga officiella ombudsmän, t.ex. konsumentombudsmannen som givits i uppdrag av staten att till vara en särskild grupp (konsumenter) rättigheter. Granskaren skulle på samma sätt kunna ses som en person som av staten (länsstyrelsen) givits i uppdrag att till vara en särskild grupp (aktieägarna) rättigheter. Men att se det som att granskningen sker på uppdrag av länsstyrelsen förefaller vara att gå lite långt. Det finns inget direkt intresse från statens sida som gör att länsstyrelsen skall ge granskare i uppdrag att granska bolag genom institutet

³³ Se nedan 2.3.

³⁴ Se nedan 3.3.

³⁵ Angående förordnandets upphörande i förtid se nedan 6.

särskild granskning. Länsstyrelsen har heller ingen möjlighet eller rätt att självant besluta om att en granskare skall tillsättas. Det krävs att en aktieägare ansöker om det. Länsstyrelsen kan inte heller anses ha någon möjlighet att på eget initiativ avsluta granskningen. Skälen till att det är länsstyrelsen som formellt beslutar om och utser en granskare är nog endast för att det skall finnas ett fristående forum där begäran kan behandlas och vissa förutsättningar för förordnandet utredas.

Slutsatsen får bli att det inte går att identifiera någon direkt uppdragsgivare till granskaren. Granskningen får dock anses ske för samtliga aktieägares räkning i så måtto att det är frågan huruvida aktieägarnas eller vissa aktieägares rättigheter har åsidosatts som granskaren skall utreda. Detta är dock inte samma sak som att granskaren står i ett ordinärt uppdragsförhållande till aktieägarna.

3 Bolagsstämmans behandling

3.1 Allmänt

För att en aktieägare skall ha en rätt att begära att länsstyrelsen utser en granskare krävs att ett förslag härom har behandlats på en bolagsstämma enligt 20 kap. 22 § ABL. Till skillnad från vad som gäller en minoritets möjligheter att föra en skadeståndstalan för bolagets räkning krävs att förslaget behandlats på en bolagsstämma.³⁶ För att länsstyrelsen skall utse en granskare skall ett förslag härom har fått stöd av ägare till minst 10 procent av samtliga aktier i bolaget eller av 1/3 av de på stämman företrädda aktierna. Om ett förslag om granskning har fått det föreskrivna stödet är det minoritetskvalificerat.³⁷ Förslaget om granskning kan enligt av 10 kap. 22 § ABL tas upp på en ordinarie stämma utan att det framgått av kallelsen eller dagordningen. Skall förslaget tas upp på en extrastämma krävs det att det varit angivet i kallelsen att förslaget skall behandlas. Anledningen till detta är att förhindra överrumpling genom att aktieägare representerande endast ett fåtal aktier uppnår 1/3 av de på stämman företrädda aktierna.³⁸ Förslaget som tas upp på stämman skall ange ett vad granskningen skall avse enligt 10 kap. 22 § ABL.³⁹

Minoritetskvalificeras förslaget har en aktieägare rätt att begära att länsstyrelsen utser en granskare. Till skillnad från vad som tidigare gällde angående minoritetsrevisorer och för vad som gäller för granskning enligt FL finns det ingen skyldighet för styrelsen att vita någon åtgärd.⁴⁰ Varken bolagsstämman eller styrelsen har någon dispositionsrätt över granskningen. Har ett förslag om granskning minoritetskvalificerats kan inte bolagsstämman fatta några beslut med någon rättsverkan för granskningen. Bolagsstämman kan däremot besluta om att tillsätta en granskare med stöd av ett ordinärt bolagsstämmobeslut med enkel majoritet. Det är då inte fråga om en granskning genom institutet särskild granskning och bestämmelserna i 10 kap. ABL är inte tillämpliga. Granskarens befogenheter kommer då att vara helt beroende av vilka befogenheter stämman beslutat att ge granskaren. Det finns inget hinder mot att aktieägare med stöd av ett majoritetsbeslut hos länsstyrelsen begär att en granskare tillsätts med stöd av bestämmelserna om granskare i 10 kap. ABL.

³⁶ Se 29 kap. 9 §. Bolagsstämman är dock involverad på så sätt att för att en minoritet skall kunna föra talan, krävs att antingen bolagsstämman eller en minoritet bestående av ägare till minst 10 procent av aktierna biträtt ett förslag om att väcka skadestånd eller att inte bevilja ansvarfrihet enligt 29 kap. 7 § ABL.

³⁷ Se Lindskog, s. 45.

³⁸ SOU 1971:15 s. 272.

³⁹ Se även prop. 1975:103 s. 437 och SOU 1971:15 s. 272.

⁴⁰ Se 115 § ABL 44 och 8 kap. 17 § FL.

3.2 Förslag om granskning

Enligt 10 kap. 21 § ABL kan en aktieägare väcka förslag om granskning. Ett förslag om granskning skall ange vad granskningen skall avse. Det som granskningen skall avse brukar benämnas granskningstema. Termen granskningstema används inte i lagen eller i dess förarbeten men används i litteraturen och av länsstyrelserna och förvaltningsdomstolarna.⁴¹ I det följande avser termen granskningstema det som skall avse. Den eller de aktieägare som tar upp förslaget måste alltså ange vad granskningen skall avse. Det finns inget som hindrar att förslaget ändras under stämman.⁴² Det är det slutliga förslaget och det granskningstema som angivits i detta som skall ha minoritetskvalificerats för att kunna utgöra underlag för länsstyrelsens förordnade.

Innehåller inte förslaget något granskningstema uppkommer frågan om bolagsstämman kan vägra att ta upp ärendet. Lindskog är av uppfattningen att bolagsstämman inte kan vägra p.g.a. att förslaget saknar granskningstema.⁴³ Denna slutsats baserar Lindskog på att stämman inte får pröva om granskningstemat håller sig inom ramen för ABL eller annars är ett tillåtligt granskningstema.⁴⁴ Varför det skulle följa att stämman inte kan vägra ta upp ett förslag som helt saknar ett granskningstema är oklart. Skillnaden mellan att pröva om granskningstemat håller sig inom ramen för ABL eller annars är tillåtet och att ”pröva” (eller snarare konstatera) om förslaget överhuvud innehåller ett granskningstema är inte sådan att den kan anses irrelevant. En sådan prövningsrätt skulle enligt Lindskog ge ett ”vapen i handen” på majoriteten som den inte bör ha, genom att majoriteten på detta sätt skulle kunna förhindra att förslaget togs upp på stämman.⁴⁵ Hur att det skulle kunna medföra ett vapen i handen på majoriteten om bolagsstämman kunde vägra ta upp ett förslag som saknade granskningstema är oklart. Lagen föreskriver att förslaget skall innehålla ett granskningstema och i avsaknad av detta, är inte de formella grunderna uppfyllda och det förefaller rimligt att stämman kan vägra ta upp förslaget. Stämman måste dessutom kunna vägra ta upp ett förslag om granskning på en extrastämman där det inte i kallelsen angivits att ärendet skall behandlas och skillnaden mot den ovanstående situationen kan inte anses vara alltför stor. Om det är risken för missbruk av stämman som gör att stämman inte skall kunna vägra ta upp ett förslag som saknar granskningstema får man även beakta att stämman oavsett om granskningstema angivits eller inte i och för sig skulle kunna (felaktigt) vägra att ta upp förslaget.

⁴¹ Se t.ex. Lindskog, s. 22ff. Termen används även genom gående i de beslut och domar angående granskning som jag tagit del av.

⁴² Se Lindskog, s. 23.

⁴³ Se Lindskog, s. 43-44. Annorlunda Moberg, SvJT 1989, s. 464, som där tycks mena att bolagsstämman inte skall ta upp ett förslag om granskningstema saknas.

⁴⁴ Angående granskningstema, se nedan under kap. 4.

⁴⁵ Se Lindskog, s. 44.

En rätt för stämman att vägra ta upp ett förslag som inte uppfyller de formella förutsättningarna ger inte majoriteten något ”vapen” att missbruka. Stämman bör åtminstone inte på den av Lindskog anförda grunden tvingas ta upp ett förslag om granskningstema saknas. Skälet för min ståndpunkt är följande. Det anges uttryckligen i ABL att förslaget skall ange ett granskningstema. Ett förslag som inte anger ett granskningstema kan inte ligga till grund för ett förordnande av länsstyrelsen. En risk för att ett förslag felaktigt vägras tas upp föreligger alltid och är inte större eller värre när det gäller ett förslags avsaknad av granskningstema. Har stämman felaktigt vägrat ta upp ett förslag har ett fel begåtts precis som om stämman på någon annan grund eller med någon annan motivering felaktigt vägrat ta upp ett förslag.

3.3 ”Beslut” av bolagsstämman

För att länsstyrelsen skall utse en granskare krävs att ett förslag härom har fått stöd av ägare till minst 10 procent av samtliga aktier i bolaget eller av 1/3 av de på stämman företrädda aktierna. Förslaget har då enligt tidigare redogjorda för terminologi minoritetskvalificerats. Förslaget måste alltså behandlas på en bolagsstämma. Frågan är om det faktum att förslaget minoritetskvalificeras på en bolagsstämma medför att det skall ses som ett beslut av bolagsstämman i formell mening att en granskare skall utses? Om det sker en omröstning om ett förslag på en stämma skall normalt utfallet ses som ett beslut av stämman. I 10 kap. 22 § ABL talas inte om ”beslut”. I lagen anges endast att förslaget att utse en granskare skall biträdas av den föreskrivna minoriteten.⁴⁶ Detta kan jämföras med en minoritetsrätt att påkalla utdelning i 18 kap. 11 § ABL där det klart stadgas att stämman på begäran av den föreskrivna minoriteten skall besluta om utdelning. I förarbetena talas det inte heller om något beslut av bolagsstämman.⁴⁷ Där nämns endast att ”förslaget på stämman biträds av [den föreskrivna minoriteten]”⁴⁸ och att ”[o]m denna minoritet uppnås”⁴⁹. Ingenstans nämns att det skulle vara ett stämmobeslut.⁵⁰ Värt att uppmärksamma är även att det i de danska bestämmelserna om granskning anges att om förslaget *inte* antas av stämman men får stöd av minst 25 procent av aktieägarna kan en aktieägare inom 4 veckor ansöka hos ”skifteretten” om att en granskare skall utses.⁵¹

⁴⁶ Se även 10 kap. 23 § 2st. Där nämns inte heller beslut utan istället tals om ”den som inte längre är aktieägare men var upptagen i röstlängden för den bolagsstämma där frågan behandlades...”

⁴⁷ Se prop. 1975:103 s. 437f. och SOU 1971:15 s. 272f.

⁴⁸ SOU 1971:15 s. 272 och prop. 1975:103 s. 438.

⁴⁹ SOU 1971:15 s. 272 och prop. 1975:103 s. 438.

⁵⁰ Se dock SOU 1941:8 s. 466 där termen minoritetsbeslut används. Denna term återkommer dock inte i senare förarbeten och är inte samma sak som ett stämmobeslut utan snarare en term för vad som här kallas minoritetskvalificerat.

⁵¹ Se § 86 2 st DAL. ”Vedtages forslaget ikke, men opnår det dog tilslutning fra aktionærer, som repræsenterer 25 pct. af aktiekapitalen, kan en aktionær senest 4 uger efter generalforsamlingens afholdelse anmode skifteretten på selskabets hjemsted om at udnævne

Inom doktrinen har frågan om minoritetskvalificeringen skall ses som ett beslut inte behandlats i någon större utsträckning. Det kan noteras att de flesta författare undviker termen beslut angående bolagsstämmans behandling av ett förslag om granskning.⁵² Lindskog behandlar frågan och är av uppfattningen att det inte är frågan om ett beslut.⁵³ Han menar att det inte är ett sådant beslut av bolagsstämman som talan kan föras mot enligt nuvarande 7 kap. 50 och 51 §§ ABL och menar att förordnandeförordande av en granskare inte kräver ett beslut utan endast iakttagandet av en "ritual".⁵⁴ Mer träffande hade måhända varit att kalla förfarandet för ett formkrav.⁵⁵

Bolagsstämmans behandling av ett granskningsförslag skiljer sig även åt från "vanliga" beslut. Ett beslut från bolagsstämman medför rättsverkningar antingen genom registrering av beslutet eller genom att behörig ställföreträdare utför den rättshandling som stämman beslutat om. Av ett bolagsstämmobeslut följer en skyldighet för ställföreträdare att verkställa beslutet. När det gäller granskning förhåller sig det annorlunda. Bolagsstämmans behandling av förslaget om granskning ger endast indirekt rättsverkan genom att det ger en aktieägare en behörighet (och en frihet) att begära att länsstyrelsen förordnar en granskare. Vidare medför inte stämmans behandling av ärendet någon skyldighet för någon ställföreträdare (eller aktieägare). Tvärtom ger stämmans behandling inte ens en behörighet för ställföreträdaren. Det är endast aktieägare som kan göra en begäran hos länsstyrelsen.⁵⁶ Det är länsstyrelsen som fattar ett beslut om granskning. Bolagsstämmans enda inblandning i ett förordnande av granskare är att lagen föreskriver att det är på bolagsstämman som förslaget måste behandlas för att ge en rätt för en aktieägare att begära att en granskare utses och för att länsstyrelsen skall ha en skyldighet att utse en granskare.

Bestämmelserna om att det krävs att ett förslag minoritetskvalificeras på en stämma för att en granskare skall kunna utses, skulle kunna ses som att lagen föreskriver att ett lägre krav på majoritet för att stämman skall fatta ett beslut om granskning, precis som att lagen på flera håll kräver en kvalificerad majoritet för vissa beslut. Mot detta synsätt talar att när det gäller alla beslut som kräver mer än enkel majoritet kan dessa beslut ändras, upphävas och modifieras genom ett nytt beslut med kvalificerad majoritet. Om t.ex. ett beslut om ändring av bolagsordningen, som enligt 7 kap. 42 § ABL kräver att det biträts av minst 2/3 av de såväl angivna rösterna som de på stämman företrädde aktierna har fattats, kan stämman sedan ändra detta

granskningsmænd."

⁵² Se Skog m.fl., s. 11:31f., Kender Roos, s. 326f. Se dock Moberg, .SvJT 1989, s. 463 f. som där talat om bolagsstämmans beslut om granskning, och Johansson, s. 378 som där talar om bindande minoritetsbeslut.

⁵³ Lindskog, s. 46, 51 och 57.

⁵⁴ Se Lindskog, s. 51.

⁵⁵ Jfr Lindskog, s. 51.

⁵⁶ Ställföreträdare kan i och för sig vara aktieägare men då är det i egenskap av denne som ställföreträdaren är saklegitimerad.

beslut genom att stämman tar ett nytt beslut som biträtts av den föreskrivna kvalificerade majoriteten. Ett ”beslut” om granskning som har biträtts av ägare till minst 10 procent av samtliga aktier kan inte sedan upphävas eller ändras genom ett nytt beslut. Detta kan varken ske genom att ett nytt förslag minoritetskvalificeras eller genom att stämman med enkel eller ens med någon kvalificerad majoritet beslutar annat. Däremot kan samtliga aktieägare samfällt besluta att en påbörjad granskning upphöra.⁵⁷

Uppfattningen att en minoritetskvalificering av ett förslag om granskning inte är ett beslut av bolagsstämman vinner stöd av den praxis på bolagsstämmorna som framgår av de beslut från länsstyrelserna som undersökts. I de flesta stämmoprotokoll som getts in till länsstyrelsen anges att stämman beslutat att granskare inte skall utses men att det noteras att förslaget biträtts av aktieägare till minst 10 procent av aktierna.⁵⁸ I somliga protokoll anges endast vilka som röstat för och emot och sedan att stämman beslutat att granskare inte skall utses. Dessa protokoll har räckt för att länsstyrelsen skall kunna konstatera om förslaget biträtts av den föreskrivna minoriteten eller inte. Om något anges som beslut eller inte i ett stämmoprotokoll är i och för sig inte avgörande för om det skall ses som ett beslut eller inte. Men denna praxis visar ändå att det inte behandlas som ett beslut på bolagsstämmorna och i protokollen.

Om det inte är ett beslut av bolagsstämman vad är det då? Reglerna om att förslaget skall biträdas av en viss minoritet för att en granskare skall kunna utses av länsstyrelsen får antas finnas till för att det skall krävas att förslaget om granskning skall ha stöd av en betydande minoritet. Att förslaget måste ha minoritetskvalificerats på en bolagsstämma skiljer sig åt från vad som krävs för att en minoritet enligt 29 kap. 9 § ABL skall kunna föra talan om skadestånd till bolaget. Lagen hade kunnat föreskriva att en begäran om granskning kunde göras av ägare till minst 10 procent av samtliga aktier utan något krav på att förslaget skall behandlas på en stämma. Att förslaget skall behandlas på bolagsstämman möjliggör för en aktieägare som inte ensam uppnår den föreskrivna minoriteten att kunna övertala andra aktieägare. Bolagsstämman är ett forum där aktieägarna kan försöka övertyga andra aktieägare om att ett utseende av en granskare är påkallat. Lagens krav på att förslaget skall ha behandlats på en stämma kan också ses i ljuset av aktieägarnas frågerätt och styrelsens upplysningsskyldighet på stämman som finns i 7 kap. 32-35 §§ ABL. Det ger en möjlighet för styrelsen eller majoriteten att försöka övertyga om att ingen granskning är nödvändig och att eventuellt klagöra och svara på de frågor som minoriteten vill ha utredda. Genom att aktieägarna kan ställa frågor och styrelsen och VD:n har en viss upplysningsskyldighet kan det som aktieägarna genom granskningen vill ha utrett klagöras på stämman. Om aktieägarna är tillfredsställda med svaren kommer de inte längre ha något intresse av att en granskare tillsätts. Får de inte några svar eller inte svar

⁵⁷ Se nedan 6.3.4.

⁵⁸ I de fall där förslaget biträtts av en enkel majoritet har det angetts att stämman beslutat om att en granskare skall utses.

som de finner tillfredsställande utifrån de misstanker de hyser kan de om förslaget minoritetskvalificeras gå vidare och begära att en granskare utses.

Enligt min mening skall inte en minoritetskvalificering av ett förslag om granskning ses som ett beslut av bolagsstämman. Lagtextens formulering tyder på att avsikten inte varit att det skall vara ett beslut. Detta till skillnad från t.ex. vad som stadgas avseende en minoritets rätt att påkalla utdelning i 18 kap. 11 § ABL. I förarbetena talas det inte om beslut. Det faktum att förslaget minoritetskvalificeras ger inte heller de rättsverkningar som normalt tillkommer ett beslut av bolagsstämman. Minoritetskvalificeringen kan inte heller ändras eller upphävas av stämman genom ett nytt beslut med iakttagande av samma eller strängare pluralitetskrav. Behandlingen av förslaget på stämman utgör endast ett föreskrivet formkrav för att fastställa att en viss minoritet ställer sig bakom ett förslag att en granskare skall utses. Ett sådant konstaterande är sedan en formell förutsättning för att länsstyrelsen skall kunna bifalla en begäran om granskning.

Huruvida minoritetskvalificeringen av ett granskningsförslag skall ses som ett beslut av bolagsstämman får viss betydelse genom att om det inte utgör ett bolagsstämmobeslut kan det inte heller klandras enligt 7 kap. 51 och 52 §§ ABL. Om någon vill göra gällande att det förelåg formella brister, t.ex. att inget granskningstema var angivet i förslaget eller, om förslaget minoritetskvalificerats på en extrastämma, att det inte var angivet i kallelsen att förslaget skulle behandlas, får detta göras hos länsstyrelsen.⁵⁹ Detta hindrar inte att allt som utgör beslut på bolagsstämman kan klandras. Om stämman t.ex. beslutar att vägra ta upp ett förslaget med hänvisning till att granskningstemat är otillåtet eller att granskningstema saknas eller felaktigt anger att förslaget inte minoritetskvalificerats kan detta klandras. Vidare kan fastställandet av röstlängden klandras. Men eftersom länsstyrelsen endast skall pröva om förslaget biträtts av den föreskrivna minoriteten behöver inte röstlängden klandras om det på annat sätt går att visa att förslaget rent faktiskt minoritetskvalificerades.

⁵⁹ Angående avsaknad av granskningstema se nedan 5.2.2.

4 Granskningstemat

4.1 Allmänt om granskningstemat

Granskningen kan enligt 10 kap. 21 § ABL avse bolagets förvaltning och räkenskaper under viss förfluten tid eller vissa förhållanden eller åtgärder i bolaget. Det som skall granskas, granskningsuppdragets specifikation om man så vill benämns granskningstema.⁶⁰ Med granskningstema avses som tidigare nämnt vad ett förslag eller förordnade om granskning anger att granskningen skall avse. Granskningstemat kan ses som en instruktion till granskaren om vad som skall granskas. Syftet med granskning är att ge en minoritet som misstänker att föreligger missförhållanden eller andra oegentligheter i bolaget insyn och information om detta genom en specialutredning.⁶¹

10 kap. 21 § ABL sätter upp en ram för vad granskningen kan avse, vad som kan utgöra granskningstema i lagens mening. I 10 kap. 22 § ABL anges att ett förslag enligt 21 § skall framställas på en bolagsstämma. Förslaget om granskning skall därmed ange vad granskningen skall avse.⁶² Granskningstemat skall sålunda vara angivet och avse granskning av bolagets förvaltning och räkenskaper under viss förfluten tid eller vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget. Det har även ansetts på vissa håll att granskningstemat kan hänföra sig till ett dotterbolag.⁶³ Det finns inget direkt lagstöd för detta. Det har dock ansetts följa av 10 kap. 7 § 2 st ABL. I nämnda lagrum stadgas att styrelsen, VD:n, revisorn och lekmannarevisorn (och granskaren)⁶⁴ i ett dotterbolag skall ge granskaren tillfälle att genomföra granskningen i den omfattning granskaren finner nödvändig och lämna de upplysningar och den information granskaren begär.

4.2 Förvaltning och räkenskaper

Av 20 kap. 21 § ABL framgår att granskningen kan avse bolagets förvaltning och räkenskaper under viss förfluten tid. En minoritetsrevisor skall också granska förvaltningen och räkenskaperna. Skillnaden är att granskaren kan (och endast kan) granska förvaltningen och räkenskaperna

⁶⁰ Termen granskningstema används inte i lagen eller i förarbetena men har utbredd användning inom doktrinen och i länsstyrelsens och förvaltningsdomstolarnas praxis angående granskning.

⁶¹ Angående vad som avses med missförhållanden eller andra oegentligheter, se ovan 2.4.

⁶² 10 kap. 22 § 1st ABL. Se även Prop. 1975:103 s. 437.

⁶³ Se Lindskog, s. 34. Se även Länsrätten i Östergötlands läns dom 2003-03-20, Mål nr 3721-02, där länsrätten ansåg att granskningstemat kunde innefatta förhållanden i dotterbolag.

⁶⁴ Eftersom vissa bestämmelser om lekmannarevisorer skall tillämpas på en granskare enligt 10 kap. 22 § 2st får det antas att när dessa bestämmelser tillämpas på granskaren skall när de nämner lekmannarevisor granskare läsas.

under förfluten tid. Minoritetsrevisorn granskar istället förvaltningen och räkenskaperna under det kommande räkenskapsåret. Vill en minoritet ha tillstånd till en granskning av den tidigare förvaltningen och räkenskaperna skall granskning initieras och om det i stället är en granskning av framtida förvaltning och räkenskaper, d.v.s. under kommande räkenskapsår fram t.o.m. nästa ordinarie stämma, är det minoritetsrevisor som skall begäras. Granskningen av förvaltningen och räkenskaperna innebär i stort sett en förnyad revision.⁶⁵

4.2.1 Förfluten tid

Granskningen av förvaltning och räkenskaper skall enligt lagtexten avse förfluten tid. Vad skall då vara utgångspunkten för vad som är förfluten tid? När förslaget framställs, när förslaget minoritetskvalificeras på bolagsstämman, när länsstyrelsen tar sitt beslut eller när granskaren inleder sin granskning?

Enligt Lindskog skall utgångspunkten vara när förslaget framställs men eftersom förslaget om granskning kan ändras på bolagsstämman blir i praktiken utgångspunkten när förslaget minoritetskvalificeras på bolagsstämman.⁶⁶ Enligt min mening skulle det inte strida mot lagtextens begränsning till förfluten tid om granskningen kan avse tiden t.o.m. länsstyrelsens beslut om förordnande. Själva granskningen kommer då fortfarande avse förvaltning och räkenskaper under viss förfluten tid. Endast det faktum att en viss del av tidsperioden avser tid som vid tillfället för bolagsstämmans behandling ännu inte har inträffat medför inte att granskningen inte kommer att avse förfluten tid. Avsikten med lagtextens begränsning till förfluten tid får anses vara att själva granskningen skall avse förfluten tid, inte att den i granskningstemat angivna tidsperioden redan skall vara förfluten tid när förslaget tas upp på stämman. Bestämmelsen om förfluten tid får också antas ha som avsikt att åtskilja granskningen från den granskning som minoritetsrevisorn kan utföra då minoritetsrevisorn tillsätts för att granska förvaltning och räkenskaper framåt i tiden.

4.2.2 Länsstyrelsens praxis avseende förfluten tid

I många av de beslut från länsstyrelserna som jag undersökt, där det varit frågan om granskning av förvaltning och räkenskaper, har tiden angivits till dagen för bolagsstämman. I ett flertal fall har tiden angivits i granskningstemat som t.o.m. dagen för länsstyrelsens beslut och i de aktuella fallen har länsstyrelsen inte haft något att invända mot detta.⁶⁷

⁶⁵ Lindskog, s. 26.

⁶⁶ Lindskog, s. 27.

⁶⁷ Detta har skett i 5 antal beslut. Se t.ex. Länsstyrelsen i Skåne läns beslut 2002-07-11, Dnr 205-30263-02 och Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-10-02, Dnr 2052-03-75402.

Kammarrätten har godtagit att granskningen kan avse tiden t.o.m. dagen för länsstyrelsens beslut.⁶⁸ I något fall där granskningstemat angivit även det pågående räkenskapsåret har länsstyrelsen ex officio begränsat tiden till t.o.m. dagen för länsstyrelsens beslut.⁶⁹

Utgångspunkten för vad som skall anses som förfluten tid avseende granskning av förvaltning och räkenskaper torde vara när länsstyrelsen fattar beslut om förordnande av granskare. Tidpunkten för länsstyrelsens beslut som utgångspunkt motsägs inte av lagtextens krav på att granskningen av förvaltning och räkenskaper skall avse förfluten tid och det följer även av kammarrättens ovannämnda dom samt länsstyrelsens praxis att godtaga granskningstema som avser tiden t.o.m. dagen för länsstyrelsens beslut.

4.3 Förhållanden och åtgärder

Granskningen kan också avse vissa förhållanden eller åtgärder i bolaget. ABL ger ingen närmare vägledning av vad som skall avses med förhållande eller åtgärd. Inte heller förarbetena ger någon direkt vägledning av vad som avses. Däremot uttals det i förarbetena att det inte kan ställas krav på en alltför detaljerad beskrivning av vilka åtgärder eller förhållanden som avses, utan att en viss allmän beskrivning skall vara tillfyllest.⁷⁰ Det förefaller naturligt eftersom granskningens syfte är att införskaffa information och att ge insyn, och aktieägare kan inte förväntas ha fullständig insyn i åtgärderna eller förhållandena.

Granskningen ska avse en åtgärd eller ett förhållande i bolaget. Åtgärder eller förhållanden som inte är inom bolaget bör därför inte kunna bli föremål för granskning.⁷¹ Vad som skall anses vara en åtgärd eller förhållande i bolaget är inte självklart. Genom att granskningen kan avse förhållanden i bolaget följer, om ingen ytterligare begränsning av vad som kan granskas finns, att i stort vad som helst kan bli föremål för granskning. Sett till att syftet med granskningen är att bereda aktieägare som misstänker att det föreligger oegentligheter eller andra missförhållanden i bolaget information om detta bör med åtgärd eller förhållande avses åtgärd eller förhållande som kan utgöra eller ligga till grund för ett missförhållande eller oegentlighet. Som nämndes inledningsvis avses med oegentligheter och andra missförhållande främst överträdelser av ABL, ÅRL och bolagsordningen, men även handlingar av bolagets ställföreträdare som är skadeståndsgrundade utan att ha inneburit en överträdelse av nämnda bestämmelser.

⁶⁸ Se Kammarrätten i Göteborgs dom 2006-01-10, Mål nr 6991-05.

⁶⁹ Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-09-09, Dnr 2052-03-49616 och 2002-10-30, Dnr 2474-02-57976.

⁷⁰ SOU 1971:15 s. 272 och Prop. 1975:103 s. 437.

⁷¹ Länsstyrelsen i Skåne län har avslagit en begäran om granskning med motiveringen att det uppgivna granskningstemat inte avsåg en åtgärd eller förhållande i bolaget, se nedan 4.5.3.

4.4 Precisering av granskningstemat

Enligt lagtexten skall granskning av förvaltning och räkenskaper avse förfluten tid. Av detta får det anses följa att granskningstemat skall ange den tidsperiod som granskningen avser. Någon ytterligare precisering kan inte krävas när det gäller granskning av förvaltning och räkenskaper. Har ingen tidsperiod angivits bör begäran avslås.⁷² Länsstyrelsen har också avslagit en begäran om granskning där ingen tidsperiod var angiven.⁷³ Den tidsperiod granskningen skall avse skall inte bara vara angiven i begäran hos länsstyrelsen utan det får av lagtexten följa att den tidsperiod granskningen skall avse skall vara angiven i det förslag som tagits upp på bolagsstämman.

När det gäller granskning av viss åtgärd eller visst förhållande krävs inte en angivelse av någon tidsperiod. Som krav på precisering får krävas att det av granskningstemat framgår vilka förhållanden eller åtgärder som avses. Av detta följer att det i vissa fall kan krävas att granskningstemat innehåller en tidsangivelse för att det skall framgå vilken eller vilka åtgärder eller förhållanden som avses. I förarbetena uttalas att det inte skall krävas någon närmare precisering av förhållanden eller åtgärder som skall granskas, utan att det skall vara tillfylles med en allmän beskrivning.⁷⁴ Dock får det som sagt krävas att det av granskningstemat skall framgå vilka förhållanden eller åtgärder som granskningen skall avse. Granskningstemat kan därmed vara väldigt allmänt hållet eller väldigt preciserat. Ett väldigt opreciserat granskningstema kan medföra att granskningen tar längre tid och på så sätt blir mer kostsam. Normalt borde det ligga i minoritetens intresse att granskningen kan bli så effektiv som möjligt och inte medföra onödiga kostnader för bolaget. Alla aktieägare inklusive de som utgör minoriteten förlorar åtminstone i teorin på att bolaget åsamkas kostnader. Så länge minoriteten inte medvetet vill skada bolaget och utnyttjar granskningsinstitutet i detta syfte, t.ex. för att få ut ett högre pris för aktierna vid ett utköp, finns det ingen anledning att inte precisera granskningstemat så långt som det är möjligt.

4.5 Möjliga granskningsteman

Finns det några gränser för vad som kan bli föremål för granskning? I 10 kap. 21 § ABL anges som sagt vad en granskning kan avse, d.v.s. vad som kan utgöra granskningstema. Granskningstemat skall avse antingen bolagets förvaltning eller räkenskaper under viss förfluten tid eller vissa förhållanden eller åtgärder i bolaget. Inom doktrinen har frågan om tillåtliga granskningstema diskuterats.⁷⁵ Vad som avses med ett tillåtligt och

⁷² Se nedan 4.5.2.

⁷³ Se Länsstyrelsen i Skåne läns beslut 2004-11-15, Dnr205-21891-04. och Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-11-26, Dnr 2474-02-25402.

⁷⁴ Se ovan not 72.

⁷⁵ Se bl.a. Lindskog, s. 22 f. och s. 70 och Johansson, s. 373f.

otillåtligt granskningstema är inte helt klart. Men tanken verkar vara att inom ramen för vad som kan utgöra granskningstema enligt 10 kap. 21 § ABL finns det tillåtna och otillåtna granskningsteman.⁷⁶

Frågan är om det finns någon begränsning inom den ram ABL ställer upp. I förarbetena uttalas att granskningen har karaktären av en extraordinär åtgärd som är avsedd att komma i fråga när det föreligger eller kan misstänkas föreligga oegentligheter eller andra missförhållanden i bolaget som bör utredas genom special undersökning.⁷⁷ Detta uttalande tar kanske inte direkt sikte på vad som skall utgöra tillåtna granskningstema utan vad syftet med själva granskningsinstitutet är.⁷⁸ Det är viktigt att skilja på vad som är motivet till eller grunden för den begärda granskningen och vad som skall granskas (granskningstemat). Mellan vad som är syftet med granskningsinstitutet och vad som kan granskas borde det finnas ett samband.

4.5.1 Tillåtet granskningstema

Enligt Lindskog finns det tillåtna och otillåtna granskningsteman. Inom vad Lindskog betecknar som otillåtet granskningstema innefattas dels sådant som faller utan för vad som en granskning kan avse enligt ABL dels sådant som trots att det innefattas av vad som kan granskas enligt ABL inte skall få granskas.⁷⁹ Lindskog menar att som yttersta gräns för vad som kan utgöra ett tillåtet granskningstema bör sättas med utgångspunkt i vad en aktieägare typiskt sett har ett befogat intresse av att erhålla information om.⁸⁰ Detta kallar Lindskog för intresseprincipen.⁸¹ Någon mer ingående definition av intresseprincipen ges inte. Enligt Lindskog har aktieägaren alltid ett befogat intresse av vetskap om bolagets ekonomiska ställning samt om styrelsen och VD har iakttagit bestämmelser i ABL och bolagsordningen. Därutöver menar han att aktieägarens berättigande att föra talan om skadestånd medför att det föreligger ett befogat intresse av granskning.⁸² Motiven till granskning har ingen betydelse för om det föreligger ett typiskt sätt berättigat intresse enligt Lindskog. Granskning kan inte avvisas med motiveringen att det som omfattas av granskningstemat redan varit föremål för tillfredställande kontroll.⁸³ Däremot ska det enligt intresseprincipen följa att om aktieägaren givits information som inte rimligen kan sättas i fråga skall inte granskning tillåtas.⁸⁴ När Lindskog talar att granskning inte skall tillåtas utgår han från sin uppfattning att det endast är granskaren själv som

⁷⁶ Se Lindskog, s. 22 och 70f.

⁷⁷ SOU 1971:15 s. 272-273 och prop. 1975:103 s. 437.

⁷⁸ Lindskog, s. 23 not 3.

⁷⁹ Se Lindskog, s. 70.

⁸⁰ Lindskog, s. 23.

⁸¹ Se Lindskog, s. 23.

⁸² Med detta får Lindskog förstås syfta på vetskap om annat som skulle kunna medföra skadeståndsskyldighet för styrelse eller VD utöver brott mot bestämmelser i ABL eller bolagsordning.

⁸³ Lindskog, s. 24.

⁸⁴ Lindskog, s. 25.

skall pröva granskningstemats tillåtlighet.⁸⁵ Intresseprincipen är enligt Lindskog något som granskaren själv använder för att pröva granskningstemats tillåtlighet.

Enligt Lindskog är det granskaren som skall pröva granskningstemats tillåtlighet.⁸⁶ Grunden för Lindskogs uppfattning är något oklar.⁸⁷ Lindskog menar att det måste ankomma på granskaren att pröva granskningstemats tillåtlighet då inte vad som helst får granskas och det inte skall ankomma på länsstyrelsen eller bolagsstämman.⁸⁸ Denna slutsats kan ifrågasättas. Jag kan inte se att granskaren skulle ha en självständig rätt att pröva granskningstemats tillåtlighet. Granskaren får antas vara bunden av det granskningstema som är en del av länsstyrelsens beslut om förordnade. Lindskog menar tvärtom att ”granskaren inte är bunden av länsstyrelsens förordnade i angivet hänseende” och om granskaren finner att granskningstemat är otillåtet ”har [granskaren] att avböja ett genomförande oberoende av innehållet i länsstyrelsens förordnade”.⁸⁹ Länsstyrelserna hänvisar i sina beslut oftast med referens till Lindskog att det är granskaren som skall pröva tillåtligheten av granskningstemat. Denna ståndpunkt kan ifrågasättas enligt följande.

För det första saknar granskaren rätt eller skyldighet att pröva granskningstemats tillåtlighet. Granskaren skall inte pröva tillåtligheten av det granskningstema som utgör en del av länsstyrelsens förordnade. Däremot har granskaren givetvis en frihet att tolka granskningstemat och utföra granskningsuppdraget på det sätt som granskaren anser lämpligt. Granskaren förfogar på så sätt helt över granskning och dess utförande. Med granskningstemat som ram skall granskaren utföra granskningen på det sätt som denne genom sin yrkeskompetens och erfarenhet finner bäst uppfyller syftet med granskningen. Att detta kan leda till att vissa granskningsteman endast blir föremål för en översiktlig utredning eller eventuellt kanske ingen alls, betyder inte att granskaren förklarar granskningstemat ogiltigt eller icke tillåtligt. Granskaren kan inte bli skadeståndsskyldig p.g.a. att granskaren utreder ett granskningstema som bolaget anser vara otillåtet. Däremot kan det tänkas att om en omfattande utredning av ett meningslöst granskningstema vidtas, kan detta inverka på granskarens rätt till arvode.

För det andra anser jag att om man med ”tillåtligt” granskningstema avser huruvida granskningstemat faller in under vad kan utgöra ett granskningstema enligt 10 kap. 21 § ABL, är Lindskogs uppfattning om att det måste ankomma på granskaren att pröva detta, då det inte ankommer på länsstyrelsen, felaktig enligt mig. Uppfattningen att det är granskaren som skall pröva granskningstemats ”tillåtlighet” bygger på uppfattningen att

⁸⁵ Lindskog, s. 25 och 70.

⁸⁶ Lindskog, s. 70.

⁸⁷ Något stöd för den uppfattning finns över huvud inte i lagtexten eller förarbetena vilket Lindskog själv påpekar, se Lindskog, s. 70.

⁸⁸ Lindskog, s. 70.

⁸⁹ Lindskog, s. 70.

länsstyrelsen inte skall göra det.⁹⁰ Denna uppfattning bygger i sin tur på tolkningen av förarbetsuttalandet att ”det inte är lämpligt att det skall ankomma på länsstyrelsen att avgöra om en begäran om särskild granskning, som framställts av en minoritet med föreskriven storlek, är grundad eller inte.”⁹¹ Detta uttalande säger inget om granskningstemats ”tillåtlighet”, utan tar sikte på grunden för granskningen, om granskningen i sig är befogad. Även ett granskningstema som är ”tillåtligt” kan vara helt grundlöst, och det är detta som inte länsstyrelsen skall pröva. Uttalandet säger inget om att länsstyrelsen inte skall pröva att granskningstemat är ”tillåtligt”, d.v.s. i den bemärkelsen att det inte omfattas av vad som kan utgöra ett granskningstema enligt ABL.

Det finns inte några tillåtna och otillåtna granskningsteman, om man med tillåtna och otillåtna menar något som, även om det omfattas av vad granskningen kan avse enligt ABL, skall eller inte skall få granskas. Ett angivet granskningstema kan antingen omfattas eller falla utanför vad granskningen kan avse enligt ABL. Det enda som kan konstateras är sålunda om det angivna ”granskningstemat” innefattar sådant som en granskning kan avse enligt 10 kap. 21 § ABL. Det får bli länsstyrelsen som i sin prövning får ta ställning till om det granskningstema som angetts i begäran, och som ingått i det förslag som behandlats på stämman, omfattas av vad en granskning kan avse enligt 10 kap. 21 § ABL. Är så inte fallet bör begäran avslås.⁹²

Utöver detta sker ingen prövning av granskningstemat utifrån något tillåtlighetsresonemang, varken av granskaren själv eller av någon annan. När en granskare förordnats ska inte granskaren pröva tillåtligheten av granskningstemat. Den prövning granskaren har att göra, är att tolka, värdera och närmare identifiera vad granskaren har förordnats att granska. Granskningstemat utgör en uppdragsspecifikation för det förordnade granskaren har fått och utifrån detta får granskaren ta ställning till hur uppdraget skall utföras.

4.5.2 Vad kan granskningen inte avse

Som konstaterat ovan kan granskningen avse bolagets förvaltning och räkenskaper i viss förfluten tid eller vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget. Detta är ramen för vad som granskningen kan avse. Frågan är då vad för granskningsteman som inte faller in under vad som kan granskas enligt 10 kap. 21 § ABL.

⁹⁰ Se Lindskog, s. 70.

⁹¹ Prop. 1975:103 s. 438.

⁹² Även om Lindskog menar att länsstyrelsen inte skall pröva granskningstemats ”tillåtlighet” tycks han mena att länsstyrelsen skall lämna en begäran utan bifall om granskningstemat helt faller utan för de ramar som följer av 10 kap. 21 § ABL, se Lindskog, s. 59.

Om det angivna granskningstemat är förvaltning och räkenskaper kommer det inte att vålla några problem. Utan frågan blir vad som avses med att granskning kan ske av vissa förhållanden eller åtgärder i bolaget. Det måste först och främst vara ett förhållande eller åtgärd i bolaget.⁹³ Därmed kan inte granskningen avse åtgärder eller förhållanden som inte kan anses utgöra ett förhållande eller åtgärd i bolaget.

Vidare bör det enligt mig krävas att granskningen av ett förhållande eller en åtgärd i bolaget i vart fall objektivt skulle kunna vara ett förhållande eller åtgärd som kan utgöra en oegentlighet eller ett missförhållande i bolaget. Eftersom syftet med granskning är utgöra ett sätt för en minoritet, som misstänker att det föreligger missförhållanden eller oegentligheter i bolaget, att få utredande information om detta, får det antas att när det i lagen anges att vissa åtgärder och förhållanden kan granskas menas åtgärder och förhållanden i bolaget som kan utgöra ett missförhållande eller oegentlighet. Visserligen skall inte länsstyrelsen pröva om granskningen är grundad eller inte.⁹⁴ Men utan att pröva om granskningen i sig är grundad i det enskilda fallet kan länsstyrelsen pröva om det som angivits som granskningstema är något som objektivt sett överhuvud kan utgöra eller ligga till grund för ett missförhållande eller en oegentlighet. Vidare har det inledningsvis fastslagits att med oegentligheter och andra missförhållanden avses att bolagets ställföreträdare eller aktieägare handlat i strid med ABL, ÅRL eller bolagsordningen, eller att bolagets ställföreträdare på annat sätt skadat bolaget. Därmed avses alltså med åtgärd eller förhållande i bolaget åtgärder och förhållanden som rent faktiskt överhuvudtaget kan utgöra det som avses med oegentligheter och missförhållanden. Eftersom nästan vad som helst sannolikt rent språkligt borde kunna falla in under åtgärd eller förhållande i bolaget skulle denna prövning medföra att sådana granskningsteman som inte på något sätt kan utgöra ett förhållande eller åtgärd som inneburit en överträdelse av ABL, ÅRL eller bolagsordningen, eller skadegörande handling av någon ställföreträdare ogillades. Därmed skulle granskningsteman som endast har till syfte att utreda ett faktiskt förhållande utan någon koppling till ett eventuellt missförhållande eller oegentlighet avslås. Detta skulle innebära att granskningsteman som t.ex. bolagets struktur, bolagets framtida avkastningspotential, styrelsens kompetens som styrelse ledamöter eller en ren lämplighetsbedömning av en affär m.m. inte godtas.

4.5.3 Granskningstema från länsstyrelsens praxis

Som ovan nämnt följer de flesta länsstyrelser Lindskogs uppfattning om att länsstyrelsen inte skall pröva granskningstemats tillåtlighet och att detta istället skall ankomma på granskaren. Av de undersökta besluten är det endast i två fall där länsstyrelsen underkänt ett granskningstema. I det ena fallet underkände Länsstyrelsen i Skåne en begäran om utseende av

⁹³ Det kan även vara ett förhållande eller åtgärd i ett dotterbolag, se ovan 4.1.

⁹⁴ Se nedan 5.2.3.1

granskare.⁹⁵ Granskningstemat var att granskaren skulle utreda dels ”vem av bolaget eller [A] som äger de immateriella rättigheterna till de produkter som bolaget säljer”, dels ”vilka ersättningar som debiterats från bolagets styrelseledamöter och dem närstående bolag”. Angående frågan vem som äger de immateriella rättigheterna till de produkter som bolaget säljer menade länsstyrelsen att det var en fråga som gäller förhållanden mellan bolaget och tredje man. Därmed var det inte ett förhållande i bolaget och granskning på denna punkt avslogs. Avseende frågan om vilka ersättningar som debiterats menade länsstyrelsen att detta var frågan om en granskning av förvaltning och räkenskaper och för att en framställning om sådan granskning ska vinna bifall krävs att den är bestämd i förfluten tid och någon sådan begränsning hade inte gjorts. Därmed ogillade länsstyrelsen även denna del av granskningstemat.

Ett granskningstema som avser vem av en aktieägare och bolaget som är ägare till en immateriellrättighet avser inte ett förhållande i bolaget. Endast frågan om vem som har ägande rätten till en viss sak eller rättighet kan inte heller utgöra ett missförhållande eller oegentlighet i bolaget. Det är inte något förhållande som kan utgöra en överträdelse av ABL eller bolagsordningen eller annars utgöra en skadeståndsgrundande åtgärd. Hade granskningstemat däremot avsett att utreda om bolagets ställföreträdare orsakat bolaget skada genom det förhållande att t.ex. bolaget utan att vara rättmätig ägare överlåtit eller ingått ett licensavtal avseende den immateriella rättigheten skulle det innefatta ett förhållande som kan utgöra ett missförhållande eller oegentlighet. Också om granskningstemat avsett att utreda om bolaget felaktigt tagit upp den immateriella rättigheten i sin bokföring hade det innefattats av vad som kan utgöra ett missförhållande eller oegentlighet i bolaget.

I övrigt har alla granskningsteman godkänts i de undersökta besluten. Granskningsteman variera från väldigt utförliga till väldigt allmänt hållna. Vissa innehåller så mycket som 40 punkter. I ett flertal fall anges endast att bolagets förvaltning och räkenskaper skall granskas under en viss tid. I vissa är granskningstemat väldigt omfattande t.ex. att samtliga avtal bolaget ingått skall granskas. Följande är ett exempel på ett väldigt omfattande granskningstema. ”Den särskilda granskningen skall omfatta en fullständig granskning av bolagets förvaltning och räkenskaper under tiden 28 juli 1992 t.o.m. dagen för ordinarie stämma 2001. Vidare varje annat förhållande som har påverkat eller borde ha påverkat förvaltningen i bolaget och de åtgärder enskilda medlemmar av bolagsorgan jämte andra befattningshavare samt anställda åtgjort under samma tidsperiod.”⁹⁶

Som ovan nämnt prövar de flesta länsstyrelserna inte ens huruvida granskningstemat faller inom den ram som 10 kap. 21 § ABL sätter upp för vad granskningen kan avse. Några exempel på i mitt tycke tveksamma granskningstema som godtagits är följande:

⁹⁵ Länsstyrelsen i Skåne beslut 2004-11-15, Dnr 205-21891-04.

⁹⁶ Se Länsstyrelses i Stockholms läns beslut 2002-01-07, Dnr 2474-0149302.

- ”Granskning av bolagets struktur”⁹⁷
- ”Granskning av vissa styrelseledamöters kompetens som styrelseledamöter”⁹⁸
- ”Lönsamhetspotentialen samt den nuvarande bolagsstrukturen”⁹⁹
- ”Granskningen är emellertid inte enbart de angivna transaktionerna utan granskaren har även möjlighet att granska andra transaktioner som kan komma att uppdagas. Granskningen skall även omfatta arbetsformerna för styrelsen.”¹⁰⁰

De ovan angivna delarna av olika granskningsteman utgör enligt mig inte vad som avses med granskning av ett visst förhållande eller åtgärd i bolaget. Med visst förhållande eller åtgärd får mot bakgrund av att syftet med granskningen är att ge information om eventuella missförhållanden eller oegentligheter anses avse åtgärder och förhållanden som kan utgöra missförhållanden eller oegentligheter. Det får antas vara det som i 10 kap. 21 § ABL som avses med åtgärder eller förhållanden i bolaget. Vidare torde med åtgärder eller förhållanden som kan utgöra missförhållanden eller oegentligheter förstås sådana åtgärder eller förhållanden som kan stå strid med ABL, ÅRL eller bolagsordningen eller åtgärder som kan utgöra skadeståndsgrundade handlingar av bolagets ställföreträdare. Bolagets struktur kan t.ex. visserligen rent språkligt utgöra ett missförhållande men om man tolkar missförhållande som något som skall kunna stå strid med ABL, ÅRL eller bolagsordningen eller på annat sätt kunna vara skadeståndsgrundade är det inte vad som avses. Samma sak med arbetsformerna för styrelsen eller bolagets lönsamhetspotential. Inga av de angivna punkterna utgör sådant som kan anses utgöra sådant som en granskningen enligt 10 kap. 21 § ABL kan avse. Inga av dessa förhållanden kan ge en minoritet något underlag för att gå vidare och föra talan om skadestånd eller klandra ett bolagsstämmobeslut.

4.6 Sammanfattade slutsatser

Granskningstemat kan avse bolagets förvaltning och räkenskaper i förfluten tid och eller vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget. Förfluten tid skall vara preciserad och kan avse tiden t.o.m. länsstyrelsens beslut. Granskaren skall och kan inte granskaren pröva tillåtligheten av ett granskningstema. Granskningstemat utgör en sorts uppdragsbeskrivning för granskaren som denne måste förhålla sig till. Granskaren skall utföra uppdraget inom de ramar som granskningstemat utgör men hur och på vilket sätt får vara upp

⁹⁷ Se Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2001-07-05, Dnr 2474-01-16931.

⁹⁸ Se Länsstyrelsen i Värmlands läns beslut 2003-11-13, Dnr 205-14823-03.

⁹⁹ Se Länsstyrelsen i Östergötlands läns beslut 2002-11-29, Dnr 205-13783-02.

¹⁰⁰ Se Länsstyrelsen i Västra Götalands läns beslut 2005-10-18, Dnr 205-52310-2003.

Beslutet överklagades till länsrätt och kammarrätt med då bolaget först i kammarrätten yrkat att denna del av granskningstemat skulle ogillas alternativt preciseras framställdes först i kammarrätten avvisade kammarrätten detta yrkande, se Kammarrätten i Göteborgs dom 2006-01-10, Mål nr 6991-05.

till granskaren. Vidare är enligt mig hela diskussionen om tillåtliga och otillåtliga felaktig. Ett granskningstema kan inte vara tillåtet eller otillåtet. Frågan är istället vad en granskning kan avse i lagens mening. Genom att syftet med granskningsinstitutet är att minoriteten skall kunna få misstanker om oegentligheter och missförhållanden utredda bör vad som kan granskas ha ett samband med detta. Vad som avses med att vissa åtgärder eller förhållanden kan granskas är åtgärder och förhållanden som kan utgöra eller ligga till grund för ett missförhållande eller annan oegentlighet. Med missförhållande eller annan oegentlighet bör förstås förhållande eller åtgärd som kan stå strid med ABL, ÅRL eller bolagsordningen eller annars kunna vara skadeståndsgrundande.

5 Länsstyrelsens handläggning

5.1 Allmänt

Precis som minoritetsrevisorer utses granskaren av länsstyrelsen. Har ett förslag om granskning biträtts av den föreskrivna minoriteten på bolagsstämman kan en eller flera aktieägare hos länsstyrelsen begära att denna utser en (eller flera) granskare. Det är länsstyrelsen som beslutar om granskning enligt 10 kap. 22 § ABL. Länsstyrelsen beslut att bifalla eller i förekommande fall avslå en begäran om utseende av granskare är ett förvaltningsbeslut. Länsstyrelsen beslut består dels av om granskare skall utses, dels av vem som utses till granskare. Länsstyrelsen skall även ge bolagets styrelse tillfälle att yttra sig innan beslut tas enligt 10 kap. 22 § ABL.

5.2 Handläggningens inriktning

5.2.1 Allmänt

I 10 kap. 22 § anges när länsstyrelsen skall utse en eller flera granskare. Lagtexten ger inte någon anvisning om att länsstyrelsen skall företa någon direkt materiell prövning av begäran. För att länsstyrelsen skall utse en (eller flera) granskare skall, enligt 10 kap. 22 § ABL, ett förslag om granskning biträtts på bolagsstämman av ägare till minst 10 procent av samtliga aktier eller 1/3 av de på stämman företrädda aktierna. Förslaget skall enligt 10 kap. 21 § innehålla ett granskningstema. Begäran om granskning skall göras av en aktieägare enligt 10 kap. 22 § ABL. Det är länsstyrelsen som beslutar om vem som skall utses till granskare. Innan länsstyrelsen fattar beslut skall bolagets styrelse beredas tillfälle att yttra sig. Ett beslut som fattats utan att styrelsen fått tillfälle att yttra sig kan upphävas av förvaltningsdomstol. FörvL är tillämplig på länsstyrelsens handläggning i ett granskningsärende men FörvL är enligt 3 § FörvL subsidiär till annan lagstiftning. Detta innebär att bestämmelsen om kommunikering med styrelsen i 10 kap. 22 § ABL ersätter bestämmelserna om kommunikering i samband med beslut som finns i 16 och 17 §§ FörvL.¹⁰¹ Handläggningen i länsstyrelsen är främst inriktad på att pröva om de formella förutsättningarna för att utse en granskare är uppfyllda och att besluta om vem som skall utses till granskare.

¹⁰¹ Se även Länsrätten i Stockholms dom 2002-02-22, Mål nr 19368-01.

5.2.2 Formell prövning

Länsstyrelsens prövning utgörs i det närmaste endast av en formell prövning. Av förarbetena till ABL 75 framgår att utredningens förslag var att en framställning om ett förordnade av en särskild granskare skall bifallas av länsstyrelsen om de formella kraven är uppfyllda samt länsstyrelsen finner att rimliga skäl för granskning anförs.¹⁰² DepCh anförde att han för egen del inte ansåg att det var lämpligt att det skulle ankomma på länsstyrelsen att bedöma om en begäran om särskild granskning var grundad eller inte.¹⁰³ I lagförslaget var denna del inte med och kom således inte heller till uttryck i den lagtext som sedermera antogs. DepCh motiverade sitt ställningstagande med att någon sådan rätt inte tillkom länsstyrelsen enligt då gällande lag och inte heller enligt lagförslagets regler om utseende av minoritetsrevisor.¹⁰⁴ Utredningen å sin sida motiverade en viss prövningsrätt hos länsstyrelsen med att granskningen hade karaktären av en extraordinär åtgärd och minoritetens rätt att få granskningen till stånd inte var lika obetingad som när det gällde tillsättandet av minoritetsrevisor.¹⁰⁵ Tydligt var detta inte skäl som övertygade DepCh. Det kan även uppmärksammas att de övriga nordiska ländernas lag förslag innebar en något strängare prövningsrätt. Enligt utredningens förslag skulle begäran innehålla skäl för granskningen och om länsstyrelsen fann att inga eller inga rimliga skäl anförts skulle begäran avslås. Enligt de övriga nordiska ländernas förslag (som i stort sett gäller oförändrade idag) skulle myndigheten endast bifalla begäran om den fann att rimliga skäl anförts.¹⁰⁶

Det får därmed anses stå klart att länsstyrelsen inte skall pröva om begäran om granskningen i sig är grundad eller inte. Det betyder att den sökande inte behöver motivera sin begäran om granskning och att styrelsens invändningar om att granskningen är ogrundad etc. i princip är fruktlösa. Länsstyrelsen skall endast pröva om de formella förutsättningarna är uppfyllda. Länsstyrelsen skall pröva om den sökande är aktieägare, om förslaget biträtts av den erforderliga minoriteten på en bolagsstämma, om det framgått av kallelsen att ärendet skulle behandlas för de fall där förslaget minoritetskvalificerats på en extra stämma, om begäran innehåller ett granskningstema och om detta behandlats på stämman,¹⁰⁷ samt om granskningstemat faller inom vad som kan granskas enligt ABL.¹⁰⁸ Någon ytterligare prövningsrätt följer inte av ABL.¹⁰⁹ Det är även länsstyrelsen som beslutar om vem som skall förordnas som granskare.

Kravet på att begäran om granskning skall göras av en aktieägare medför att länsstyrelsen skall kontrollera att den som lämnat in begäran vid denna

¹⁰² SOU 1971:15 s. 36 och 273.

¹⁰³ Se DepCh uttalande Prop. 1975:103 s. 438.

¹⁰⁴ Prop. 1975:103 s. 438.

¹⁰⁵ SOU 1971:15 s. 273.

¹⁰⁶ SOU 1971:15 s. 273.

¹⁰⁷ Angående granskningstemat behandling på stämman se nedan 5.2.2.1.

¹⁰⁸ Se ovan 4.5.

¹⁰⁹ Se dock 5.3 angående inom vilken tid ansökan måste göras.

tidpunkt är aktieägare. Det finns inget krav på att den eller de aktieägare som ansöker skall ha ingått bland de aktieägare som biträtt förslaget om granskning på stämman eller ens varit närvarande på stämman, aktieägaren t.o.m. ha röstat emot förslaget.¹¹⁰ Av detta följer att även någon som blivit aktieägare efter det att förslaget minoritetskvalificerats är saklegitimerad. Kravet på att begäran skall göras av en aktieägare medför att styrelsen inte kan begära att en granskare utses, såvida inte styrelsen uppvisar att den gör det genom fullmakt av aktieägare.

Länsstyrelsen skall vidare kontrollera att förslaget biträtts av den föreskrivna minoriteten. Normalt sker denna prövning genom att den ansökande lämnar in ett protokoll från den stämma där förslaget togs upp. För att säkerställa att förslaget biträdades av minst 10 procent av ägarna eller i förekommande fall av ägare till minst 1/3 av de på stämman företrädade aktierna, kan det krävas att ett utdrag ur aktieboken bifogas. Eftersom en minoritetskvalificering av ett förslag om granskning inte innebär ett beslut av bolagsstämman i formell mening utgör minoritetskvalificeringen endast ett rättsfaktum. Därav gäller inte utgångspunkten att ett behörigt protokoll utgör vitsord i fråga om beslutets innehåll förutom om det genom klandertalan visats att beslutet haft annat innehåll och att bevisning, förutom i en klandertalan, om att protokollet är felaktigt normalt är utan verkan.¹¹¹ Gör någon gällande protokollet felaktigt anger att förslaget minoritetskvalificerats eller inte minoritetskvalificerats får länsstyrelsen pröva vad som förekommit på stämman genom normal bevisvärdering.¹¹² Protokollet väger dock tungt som bevis för vad som förekommit på stämman.

Granskningstemat skall vara angivet i begäran om granskning som görs hos länsstyrelsen. Länsstyrelsen skall därmed kontrollera att begäran innehåller ett granskningstema. Eftersom det är ett krav att granskningstemat har ingått i det förslag som minoritetskvalificerats på stämman måste länsstyrelsen även kontrollera att detta gjorts. Vidare följer det av kravet att granskningstemat skall ha ingått i det förslag som minoritetskvalificerats, att den sökande inte kan ändra eller vidga granskningstemat.¹¹³ Länsstyrelsen måste därför jämföra det granskningstema som anges i begäran med det som tagits upp på stämman. En praktisk och vanlig ordning är att det i begäran om granskning hänvisas till granskningstemat i stämmoprotokollet. Avviker granskningstemat i begäran från det som har tagits upp på stämman bör länsstyrelsen i normala fall besluta i enlighet med det som tagits upp på

¹¹⁰ Lagen uppställer endast kravet att den som begär att länsstyrelsen skall utse en granskare är aktieägare. Jfr även Prop. 1975:103 s. 438 där det uttalas att "Om denna minoritet uppnåtts, kan *varje* aktieägare [...] göra framställning hos länsstyrelsen om utseende av granskare". Se även Lindskog, s. 52 och dennes hänvisningar i not 2, samt s. 122 not 8.

¹¹¹ Se NJA 1990 s. 286 och Nial, s. 171.

¹¹² Se Lindskog, s. 57.

¹¹³ Se Lindskog, s. 58.

stämman. Innan länsstyrelsen gör det bör den dock höra med den sökande.¹¹⁴

Om inget granskningstema tagits upp på stämman skall länsstyren avslå begäran om granskning.¹¹⁵ Att ett granskningstema anges i begäran till länsstyrelsen räcker inte. Granskningstemat måste ingå i det förslag som togs upp på bolagsstämman. Syftet med detta krav får antas vara att aktieägarna som biträdde förslaget skall ha tagit ställning till granskningstemat.¹¹⁶

5.2.2.1 Länsstyrelsens och förvaltningsdomstolars praxis angående avsaknad av granskningstema

Länsstyrelsen har avslagit begäranden med hänvisning till att inget granskningstema behandlades på stämman i tre av de undersökta fallen.¹¹⁷ Samma sak om det i begäran angivna granskningstemat avviker från det som togs upp på stämman. I ett sådant fall har länsstyrelsen förordnat i enlighet med det på stämman upptagna temat.¹¹⁸

Angående kravet på att granskningstemat skall ingå i det förslag som tas upp på bolagsstämman är en dom från länsrätten i Stockholm belysande.¹¹⁹ Länsstyrelsen hade beslutat om att förordna en granskare. Bolaget överklagade och anförde att granskningen inte skulle kunna ske före den tid som den sökande blev införd i aktieboken och i vart fall inte för tiden då styrelsen beviljats ansvarfrihet. Länsrätten upphävde länsstyrelsens beslut. Länsrätten gjorde dock inte det på något av de skäl som bolaget angivit utan fann att förslaget om granskning biträtts på en extra stämma utan att något granskningstema angivits. Därefter röstades sedan på den ordinarie stämman om granskningstemat. Enligt länsrätten röstades det inte om granskningen i sig på den ordinarie stämman och därmed var inte de formella förutsättningarna uppfyllda.

Domen visar på en strikt tillämpning av kravet på att granskningstemat skall vara angivet i förslaget. Länsrätten kunde ha ansett att förslaget på den ordinarie stämman implicit innefattat ett förslag om granskning och inte endast ett granskningstema.

¹¹⁴ Den sökande kanske inte vill gå vidare med begäran om granskningstemat kommer att bli det som tagits upp på stämman och då skulle det vara onödigt om länsstyrelsen beslutade om att förordna en granskare med det granskningstemat.

¹¹⁵ Lindskog, s. 58.

¹¹⁶ Om det endast är en ensam aktieägare som biträtt förslaget och är innehavare till minst 10 procent av aktierna kan det tyckas väl petigt att granskningstemat skall ha ingått i förslaget som togs upp på stämman. Det skulle omöjligen ha någon betydelse för om förslaget skulle minoritetskvalificeras eller inte.

¹¹⁷ Se Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-12-13, Dnr 2474-02-68186, Länsstyrelsen i Östergötlands läns beslut 2002-11-29, Dnr 205-11677-02 och Länsstyrelsen i Östergötlands läns beslut 2006-03-14, Dnr 205-18871-05.

¹¹⁸ Se t.ex. Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-10-02, Dnr 2052-03-75402 och Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-03-28, Dnr 2052-03-9179.

¹¹⁹ Länsrätten i Stockholms dom 2003-05-26 Mål nr 225-03.

5.2.2.2 Majoritetens intresse av att förslaget behandlas trots att granskningstema saknas

Majoriteten i bolaget vill sällan att granskning skall komma tillstånd. Så länge ett förslag om granskning har stöd av den föreskrivna minoriteten finns det inte mycket bolaget eller majoriteten kan göra för att förhindra att en granskare utses. Dock måste de formella förutsättningarna vara uppfyllda. Saknas granskningstema i förslaget som tas upp bör en majoritet som inte vill att granskningen skall komma till stånd inte påpeka detta under bolagsstämman utan istället låta förslaget tas upp på stämman.¹²⁰ När sedan en eller flera aktieägare gör begäran hos länsstyrelsen om utseende av granskare kan bolaget invända att de formella förutsättningarna inte är uppfyllda. Eftersom de formella förutsättningarna inte är uppfyllda skall länsstyrelsen avslå begäran.¹²¹ På detta sätt förhindrar bolaget åtminstone tillfälligt att en önskad granskning kommer till stånd. Om stämman skulle vägra ta upp förslaget eller påpeka den formella bristen att granskningstema saknas redan på stämman, skulle minoriteten kunna läka bristen på stämman genom att där ange granskningstemat. Därmed har majoriteten eller bolaget som inte vill ha till stånd en granskning inget att vinna på att på stämman invända att granskningstema saknas utan bör vänta till länsstyrelsen med att invända detta.

5.2.3 Materiell prövning

Även om länsstyrelsens prövning i princip är begränsad till en formell prövning kan även viss materiell prövning bli aktuell. För det första skall länsstyrelsen bestämma vem som skall utses till granskare vilket innefattar en materiell prövning. Vidare kan prövningen av om de formella förutsättningarna är uppfyllda innefatta viss materiell prövning.

En prövning om den sökande är en aktieägare kan innefatta en materiell prövning om det uppstår en tvist huruvida aktieägaren är aktieägare. Vidare kan det råda meningsskiljaktigheter huruvida förslaget har minoritetskvalificerats eller inte. Därmed kan länsstyrelsen behöva pröva vad som förekommit på stämman och pröva om förslaget kan anses ha biträtts av den föreskrivna minoriteten. Detta kan innefatta en prövning om t.ex. en nyemission har föranlett att aktiefördelningen har ändrats.¹²² Vidare kan länsstyrelsen behöva pröva om den bolagsstämma där förslaget minoritetskvalificerats kan anses utgöra en bolagsstämma. För att avgöra om det som angetts som granskningstema utgör något som kan granskas enligt ABL kan en viss materiell prövning krävas. Länsstyrelsen kan då behöva ta ställning till om t.ex. den åtgärd som angetts i granskningstemat är en åtgärd i bolaget och om den eller de åtgärder eller förhållanden som

¹²⁰ Angående bolagsstämmans behandling av ett förslag om granskning, se ovan 3.2.

¹²¹ Länsstyrelsen skall även ex officio pröva att de formella förutsättningarna är uppfyllda. Men det är givetvis viktigt att bolaget ändå påpekar de brister de anser föreligger.

¹²² Se Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-01-29, Dnr 2474-02-86587.

angetts överhuvudtaget kan utgöra eller ligga till grund för vad som avses med oegentligheter eller missförhållanden.

Det är dock främst vid beslutet om vem som skall utses till granskaren som en materiell prövning sker. Även om ett förslag på granskare anges i begäran eller i förslaget som minoritetskvalificerats är det länsstyrelsen som beslutar om vem som skall utses.¹²³

5.2.3.1 Vem skall utses till granskare

Av lagtexten framgår att det är länsstyrelsen som skall utse granskaren. Utöver obehörighetsgrunderna som framgår av 10 kap. 9 § och jävsbestämmelserna i 10 kap. 10 och 11 §§ ABL finns inte någon närmare redogörelse för hur detta förfarande skall gå till.

Frågan behandlas inte heller i någon större utsträckning förarbetena. Där anges endast att länsstyrelsen skall utse en lämplig person, oftast en revisor men i vissa fall någon med lämplig juridisk eller teknisk sakkunskap.¹²⁴ Avseende minoritetsrevisor uttalas det att minoriteten bör ha inflytande över valet av minoritetsrevisor eftersom personvalet har stor betydelse för att minoritetens intressen skall bli tillgodosedda och att den av minoriteten förslagne skall utses om han är lämplig och inte särskilda skäl talar emot.¹²⁵ Lindskog menar att det följer av granskningsinstitutets ändamål att stor vikt skall fästas vid minoritetens synpunkter.¹²⁶ Enligt Lindskog skall den av minoriteten föreslagne utses om den föreslagne är lämplig och inte särskilda skäl talar emot.¹²⁷ Kammarrätten har också uttryckt ståndpunkten att den av minoriteten föreslagna skall utses om inte särskilda skäl talar däremot.¹²⁸

Av praxis från länsstyrelserna följer att den av minoriteten förslagne som regel alltid utses. Den som minoriteten har föreslagit har utsetts i 89 fall av de 110 undersökta besluten. I de flesta fallen hänvisar länsstyrelserna till Lindskog och menar att den av minoriteten föreslagne skall utses om lämplig och inte särskilda skäl talar emot. Många gånger har bolaget invändningar om just valet av granskare. Länsstyrelsen hänvisar allt som oftast till att inga obehörighetsgrunder eller jäv enligt ABL föreligger och att det inte i övrigt har framförts något skäl som gör att den av minoriteten föreslagna skall anses olämplig. Som exempel kan ges att styrelsen i ett flertal fall har invänt att den av minoriteten föreslagne har representerat den ansökande aktieägaren i tidigare tvist mot bolaget eller styrelsen.¹²⁹

¹²³ Jfr 10 kap. 22 § ABL. Se även SOU 1971:15 s. 273 och prop. 1975:103 s. 438.

¹²⁴ SOU 1971:15 s. 273.

¹²⁵ Prop. 1975:103 s. 420.

¹²⁶ Lindskog, s. 60.

¹²⁷ Lindskog, s. 61.

¹²⁸ Se Kammarrätten i Göteborgs dom 2004-03-12, Mål nr 2309-03. Angående samma inställning i länsrätten se t.ex. Länsrätten i Östergötlands dom 2005-07-13, Mål nr 676-05.

¹²⁹ Se t.ex. Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2001-07-05, Dnr 2474-01-16931, där en advokat utsågs till granskare trots att styrelsen invänt att advokaten tidigare företrätt den sökande tidigare gentemot bolaget; Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-01-17, Dnr 2474-02-89250, där advokat utsågs som tidigare företrätt sökande i tvist mellan

Länsstyrelsen har i dessa fall anset att det inte varit ett särskilt skäl som talat emot. Vidare har invändningar mot att en granskare som bedriver sin verksamhet eller är anställd i en annan del av landet lämnats utan avseende. I ett fall har en f.d. vd i bolaget utsetts som dessutom fått avgå efter meningsskiljaktigheter med majoriteten i bolaget.¹³⁰ Även kammarrätten ansåg att en f.d. VD skulle förordnas.¹³¹ Stockholms länsstyrelse har gått ett steg längre och uttalar som regel att den av minoriteten föreslagne skall utses om personen är lämplig och inte några förhållanden av *utomordentlig* betydelse talar emot.¹³² Hur detta höga krav motiveras är oklart.

Även om granskningen utförs för samtliga aktieägares räkning är det frågan om ett minoritetsskydd. Det får därför anses rimligt att minoritetens synpunkter och önskemål om granskare ges stor vikt. Ståndpunkten att minoritetens förslag på granskare skall vinna bifall om personen är lämplig och inga särskilda skäl talar emot, finns det i princip inget att invända mot. Att personen är lämplig får anses innebära att personen besitter den kompetens som krävs för det aktuella granskningsuppdraget. Att inga särskilda skäl talar emot får anses innebära att det inte finns något skäl utöver obehörighetsgrunderna och jävsreglerna för att inte utse personen som granskare för det aktuella granskningsuppdraget.¹³³

Det kan det finnas flera särskilda skäl som talar emot att utse den av minoriteten föreslagna. Omständigheter som rubbar förtroendet för granskaren som oberoende och opartisk borde kunna utgöra skäl för att länsstyrelsen inte utser den som minoriteten föreslagit. Även invändningar från bolaget om att den föreslagna inte besitter den kompetens som uppdraget kräver bör kunna beaktas. Finns det fler än ett förslag om vem som skall utses kan det också finnas anledning att utse någon annan utomstående. HD:s resonemang i NJA 2000 s. 41 kring personvalet vid förordnade av god man vid inlösningsförfaranden enligt 22 kap. 9 och 10 §§ ABL bör också kunna vara vägledande. Granskaren skall inte intaga någon partsställning som minoritetens ombud utan skall vara en oberoende och opartisk granskare och tillgodose det samfälliga aktieägare intresset. Vidare krävs det ofta att ledningen och VD:n samarbetar med granskaren. Om ledningen redan från början anser att granskaren är partisk kan detta leda till granskningen blir fördröjd och svårare att genomföra. Ledningen har visserligen en skyldighet att bistå granskaren under granskningen enligt 10 kap. 7 § ABL men arbetet torde underlättas av att inte ledningen ser

sökande och bolaget; Länsstyrelsen i Västergötlands läns beslut 2004-05-11, Dnr 205-25009-2004, där den av sökande föreslagna advokaten utsågs trots att han tidigare företrätt den sökande och uttalat sig om det avtal varom granskningen enligt gransknings temat till största del skulle bestå.

¹³⁰ Se Länsstyrelsen i Värmlands läns beslut 2002-11-07, Dnr 205-15086-02.

¹³¹ Se Kammarrätten i Göteborgs dom 2004-03-12, Mål nr 2309-03

¹³² Se bl.a. Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-08-01, Dnr 2474-02-69370, 2005-11-18, Dnr 2052-2005-057447 och 2001-09-19, Dnr 2474-01-47842.

¹³³ Omfattas den föreslagna personen av någon av obehörighetsgrunderna eller jävsgrunderna ska personen ovillkorligen inte utses. Särskilda skäl som talar emot att utses får därmed anses vara andra skäl som gör att det är olämpligt att personen utses som granskare för det aktuella granskningsuppdraget.

granskaren som en företrädare för minoriteten eller på annat sätt har väldigt lågt förtroende för granskaren.

En skillnad när det gäller utseende av granskare och minoritetsrevisorer är att minoritetsrevisorn utses för att delta i revisionen tillsammans med övriga revisorer. Minoritetsrevisorn är således inte ensam om den granskning denne utför. Granskaren däremot är helt ensam och det finns ingen "ordinarie granskare" som har utsetts av majoriteten. Därmed kan man anse att maktbalansen inte är den samma och att skälen att utse den minoriteten föreslagit inte är lika tungt vägande. Givetvis skall inte blotta invändningen från styrelsen att den inte hyser förtroende för den föreslagna medföra att minoritetens förslag lämnas utan bifall. Om däremot styrelsen uppger faktiska omständigheter som medför att styrelsen anser att den föreslagna personen är olämplig bör detta beaktas och i vissa fall leda till att någon annan utses. Som ovan nämnt har länsstyrelsen utsett den minoriteten föreslagit i fall där den föreslagna personen företrätt den aktieägare som begärt granskningen i pågående eller tidigare tvister mot bolaget.¹³⁴ I ett par fall har också länsrätten upprätthållit sådana beslut.¹³⁵ Förekomsten av en sådan omständighet borde enligt mig föranleda att länsstyrelsen utser någon annan än den av minoriteten föreslagna.¹³⁶ Att den av minoriteten föreslagna tidigare varit revisor, ingått i styrelsen eller varit VD i bolaget borde utgöra ett klart exempel på ett synnerligt skäl som talar emot att utse den föreslagna personen. Om den föreslagna dessutom varit en VD som tvingats avgå på begäran av styrelsen är skälen än mer synnerliga enligt mig.¹³⁷

Länsstyrelsen bör vara lyhörd till styrelsens eller annans invändningar om den föreslagna personen. Även om det med anledning av att det rörs sig om ett minoritetsskydd finns anledning att fästa vikt vid minoritetens önskemål om granskare finns det ingen anledning att mer eller mindre helt bortse från bolagets synpunkter. Även om den av minoriteten föreslagna inte utses innebär det inte att minoritetens intressen inte kommer att bli tillgodosedda. Granskaren skall ändå vara opartisk och oberoende. Vidare innebär inte att den minoriteten föreslagit inte utses att bolagets eventuella förslag vinner bifall, vilket får anses uteslutet, utan endast att någon annan helt oberoende utses av länsstyrelsen.

¹³⁴ Se t.ex. Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2001-07-05, Dnr 2474-01-16931, Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-01-17, Dnr 2474-02-89250, Länsstyrelsen i Västergötlands läns beslut 2004-05-11, Dnr 205-25009-2004. Se även ovan not 139.

¹³⁵ Se t.ex. Länsrätten i Stockholms dom 2004-12-20, Mål nr 14570-04.

¹³⁶ Att det dessutom borde vara tveksamt mot bakgrund av god advokatsed (se 14 § Vägledande regler om god advokatsed) att som advokat åta sig ett granskningsuppdrag på begäran av en aktieägare som man tidigare har företrätt gentemot bolaget är inte något som länsstyrelsen behöver ta i beaktande men väl ett starkt skäl för den föreslagna advokaten att inte åta sig uppdraget.

¹³⁷ Jfr Kammarrätten i Stockholms dom 2004-03-12, Mål nr 2309-03.

5.3 Tidsfaktorns betydelse

Har ett förslag minoritetskvalificerats skall länsstyrelsen på begäran av en aktieägare utse en (eller flera) granskare. I 10 kap. 22 § ABL ges ingen information om inom vilken tidsram en sådan begäran skall ges in. Betyder detta att om ett förslag om granskning har minoritetskvalificerats på en bolagsstämma kan en begäran till länsstyrelsen lämnas in under hur lång tid som helst därefter, att förslaget så att säga ligger latent för all framtid. Det förefaller orimligt att det skulle vara möjligt.¹³⁸ Särskilt med tanke på att det inte heller krävs att den som ansöker hos länsstyrelsen skall ha varit aktieägare när förslaget togs upp på bolagsstämman.¹³⁹ Om förslaget skulle ligga latent för all framtid skulle det vara möjligt för en ny aktieägare att många år senare ansöka hos länsstyrelsen om ett förordnande av en granskare. Att möjligheten att begära att länsstyrelsen förordnar en granskare skall föreligga för evigt medför att om ett förslag om granskning en gång minoritetskvalificerats kan det aldrig göras ogjort, inte ens om samtliga aktieägare som en gång biträdde förslaget har sålt sina aktier. Bolaget kommer då att för all framtid riskera att någon väcker det minoritetskvalificerade förslaget vid liv.

I aktiebolagsutredningen förslag stadgades att om förslaget biträdades av den erforderliga minoriteten kunde en aktieägare inom en månad från stämman göra framställning hos länsstyrelsen om utseende av granskare.¹⁴⁰ Tidsbegränsningen togs inte med i det slutliga lagförslaget i propositionen.¹⁴¹ Något skäl till varför tidsbegränsningen togs bort ges inte i propositionen. Tidsbegränsningen på en månad återfinns i såväl de norska, danska som de finska bestämmelserna.¹⁴² Särskilt mot bakgrund av att tanken bakom ABL 75 var att i möjligaste mån samordna den nordiska aktiebolagslagstiftningen,¹⁴³ är det märkligt att tidsbegränsningen togs bort och än mer märkligt att den inte omnämns överhuvudtaget i propositionen.¹⁴⁴ Att tidsbegränsningen på en månad ströks genom ett rent förbiseende får hållas för osannolikt. Men det faktum att regeln utan motivering ströks kvarstår.

Att en månadsfristen inte togs med i lagen var olyckligt eftersom det lett till onödiga tolkningsproblem. Om det inte skall godtagas att aktieägare på obegränsad tid har möjlighet att fullfölja ett minoritetskvalificerat förslag, vad skall i så fall tidsgränsen vara? Ett alternativ skulle vara att tillämpa den tidsgräns på en månad som aktiebolagsutredningen föreslog. Att den eller de som vill ha tillstånd en granskning måste ansöka om så till länsstyrelsen

¹³⁸ Se även Lindskog, s. 53.

¹³⁹ Se ovan 5.2.2.

¹⁴⁰ SOU 1971:15 s. 36 och s. 272.

¹⁴¹ Se Prop. 1975:103.

¹⁴² Se 7 kap. 7 § 1 st FABL, § 86 DAL och § 5-25 (2) NAL.

¹⁴³ SOU 1971:15 s. 75 ff.

¹⁴⁴ Att förslaget om att länsstyrelsen skulle göra viss prövning av grunderna för begäran om granskning togs bort kommenterades dock, se Prop. 1975:103 s. 438.

inom en månad förefaller rimligt och jag kan inte se vad en sådan regel skulle ha för nackdelar.¹⁴⁵ Vill en minoritet få till stånd en granskning bör den vilja får till stånd den så fort som möjligt. Granskningstema skall redan finnas eftersom det skall anges i det förslag som tas upp på bolagsstämman. Den ansökande har ingen skyldighet att bifoga ett förslag på vem som skall utses i ansökan. Mot en tillämpning av denna tidsfrist talar just det faktum att det föreslogs av aktiebolagsutredningen men ströks i den antagna lagen. Att detta skedde får väl närmast anses tala för att lagstiftaren tagit avstånd från denna tidsgräns.

Lindskog menar att någon form av tidsgräns bör finnas och ger som förslag på en ”praktisk lösning” att rätten att fullfölja ett minoritetskvalificerat förslag faller om inte ansökan sker före nästa ordinarie bolagsstämma.¹⁴⁶ Lindskog uttalar dock att ”[i] brist på en uttrycklig regel av angivet slag har jag dock svårt att se att länsstyrelsen skulle kunna lämna en ansökan om förordnade av granskare utan bifall därför att (ny) ordinarie bolagsstämma hållits *efter* (min kurs) att ansökningen getts in.”¹⁴⁷ Lindskog får antas mena att den ordinarie bolagsstämman hållits *innan* ansökningen getts in. Problemet med den tidsram Lindskog föreslår är att om förslaget biträtts på en extra stämma kan tidsfristen för aktieägare att lämna in ansökan blir hur kort som helst. Extra stämman kan hållas väldigt kort tid innan ordinarie stämma, teoretiskt t.o.m. samma dag. Det skulle även kunna utnyttjas av bolaget genom att kalla till extra stämma så tätt inpå den ordinarie stämman som möjligt för att ingen skall hinna lämna in en ansökan till länsstyrelsen i tid. Visserligen är det inget som hindrar att förslaget tas upp på den ordinarie stämman och om förslaget där fortfarande har tillräckligt stöd uppstår inga problem.

Länsrätten i Stockholms län har i ett granskningsärende tagit ställning till frågan om det skall finnas en tidsgräns för ett fullföljande av ett minoritetskvalificerat förslag.¹⁴⁸ Omständigheterna var följande. En minoritet i ett bolag tog upp förslaget om granskning på en extra bolagsstämma där förslaget minoritetskvalificerades. Innan begäran gavs in till länsstyrelsen hölls en ordinarie stämma där mer eller mindre exakt samma förslag om granskning togs upp. På den ordinarie stämman uppnåddes inte den kvalificerade minoritet som krävs. Ansökan lämnades in till länsstyrelsen och där stödde sig de sökande på protokollet från den första (extra) stämman. Bolaget invände att genom att ordinarie stämma hållits hade förslaget förfallit. Bolaget menade att antingen skulle det ses som att ”minoriteten” genom att ta upp samma fråga igen ansåg att de första förslaget hade förfallit och att stämman nu röstat mot förslaget. Bolaget hänvisade även till att det enligt Mobergs synsätt saknades en skyddsvärd

¹⁴⁵ Aktiebolagsutredningen motiverade inte varför de föreslog en tidsgräns på en månad, men det får antas att de ansåg att någon tidsgräns bör finnas och att en månad gav den som ville göra en framställan om granskning till länsstyrelsen skälig tid.

¹⁴⁶ Lindskog, s. 54.

¹⁴⁷ Lindskog, s. 54.

¹⁴⁸ Se Länsrätten i Stockholms dom 2002-02-22, Mål nr 19368-01.

minoritet.¹⁴⁹ Alternativt menade bolaget att det i vart fall måste finnas någon tidsgräns som gör att förslaget får anses förfallet och att den tidsgräns Lindskog ansett vara praktisk bör vara till nästa ordinarie stämma. Länsstyrelsen förordnade i enlighet med de sökandes begäran och ansåg inte att det faktum att ordinarie stämma hållits efter extra stämman, och där samma förslag inte erhållit föreskriven minoritet hade någon betydelse.¹⁵⁰ Bolaget överklagade till länsrätten och yrkade även på inhibition. Länsstyrelsen hade tydligen förordnat att dens beslut skulle träda ikraft omedelbart. Bolaget anförde samma sak som de anført i länsstyrelsen men tillade även att en tidsgräns finns i samtliga nordiska länder och att avsikten med införandet av granskningsinstitutet var att få till en samordnad nordisk bolagsrätt. Bolaget anförde även att de inte hade kommunicerats efter det att de sökande hade svarat på bolagets yttrande. Länsrätten beslutade om inhibition av länsstyrelsens förordnade.¹⁵¹ I själva saken upphävde länsrätten länsstyrelsens beslut om granskare.¹⁵² Gällande tidsgränsen för ansökan uttalade länsrätten att det i ABL saknas en uttrycklig tidsgräns. Att det funnits med en tidsgräns på en månad i utredningens förslag men att den inte togs med i den slutliga lagen. Länsrätten hänvisar till Lindskog uttalande om det skulle vara en praktisk ordning om tidsgränsen var nästa ordinarie stämma men att han har svårt att se att länsstyrelsen skulle lämna en ansökan utan bifall på denna grund utan uttryckligt lagstöd samt att han dock anser att klart att det finns behov av någon tidsgräns. Länsrätten menade att, även om ingen tidsbegränsning var angiven i lagtexten, måste någon tidsgräns uppställas. Under det förhållande att ingen ansökan lämnats in före ordinarie stämma, där förslaget inte biträtts, fick enligt länsrätten rätten att ansöka om granskning anses förfallen.

Länsrättens dom överklagades av de sökande till kammarrätten och yrkade på inhibition av länsrättens dom. Kammarrätten meddelade prövningstillstånd samt biföll inhibitions yrkandet.¹⁵³ Innan kammarrätten meddelade dom återkallade de sökande sin begäran om granskning med hänvisning till att parterna träffat förlikning och att de sökande överlätit samtliga sina aktier i bolaget.¹⁵⁴

¹⁴⁹ Angående Mobergs synsätt se nedan 6.3.4.

¹⁵⁰ Se Stockholms Länsstyrelsens beslut 2001-10-24 Dnr 2474-01-35902.

¹⁵¹ Se Länsrätten i Stockholms beslut 2001-12-21, Mål nr 19368-01.

¹⁵² Se Länsrätten i Stockholms dom 2002-02-22, Mål nr 19368-01.

¹⁵³ Se Kammarrätten i Stockholms beslut 2002-03-07, Mål nr 1773-2002. Det kan ifrågasättas av vilka skäl kammarrätten beslutade om inhibition. Här var det frågan om någon sorts omvänd inhibition. Det var inte verkställigheten av ett beslut som kammarrätten förklarade inte skulle gälla tillsvidare utan snarare ett beslut om att det överklagade beslutet inte skulle gälla och därmed att länsstyrelsens beslut skulle gälla. Länsrättens dom gav inget beslut som egentligen var verkställbart utan den undanröjde endast ett beslut. En dom som upphäver ett beslut är inget som verkställs för det finns då inget beslut. Därmed kan det anses märkligt att besluta om inhibition av en sådan dom. Jfr dock 28 § FPL som anger att ”Domstol, som har att pröva besvär, kan förordna att det överklagade beslutet, om det eljest skulle lända till efterträdelse omedelbart, tillsvidare icke skall gälla och även i övrigt förordna rörande saken.”

¹⁵⁴ Kammarrätten avskrev därmed målet, se Kammarrätten i Stockholms beslut 2002-06-05, Mål nr 1773-2002.

Länsrätten skapade i det aktuella fallet en tidsbegränsning för aktieägares rätt att fullfölja ett minoritetskvalificerat förslag om granskning. Mot bakgrund av att det får anses vara märkligt att det inte skall finnas någon tidsgräns var det rimligt att domstolen uppställde en tidsbegränsning. Länsrätten verkar ha följt Lindskogs resonemang och menat att förslaget fick anses förfallet då en ordinarie stämma hållits. Eftersom det hade varit önskvärt med ett klart prejudikat i frågan var det olyckligt att inte kammarrätten och i slutändan RegR fick pröva frågan. Att kammarrätten biföll minoritetens inhibitionsyrkande tyder på att den kanske inte hade kommit till samma slutsats som länsrätten. Eftersom den av länsrätten uppställda tidsbegränsningen i princip är den samma som den Lindskog föreslagit kan kritiseras på samma grunder.

Utöver det ovan refererade fallet har jag inte funnit någon dom som har behandlat frågan. Vad länsrättens dom har och kommer att få för betydelse och om den kommer att följas av länsstyrelserna är svårt att uttala sig om. Intressant är dock att länsstyrelsen i Stockholm i ett senare fall ställdes inför ungefär samma fråga.¹⁵⁵ I det fallet hade det aktuella förslaget minoritetskvalificerats på en stämma den 10 augusti 2001 och ansökan inkommit till länsstyrelsen den 24 juli 2002. Länsstyrelsen anförde att i avsaknad av en bestämmelse i ABL om eventuell tidsbegränsning om möjligheten att följa upp ett minoritetskvalificerat förslag, gjorde den bedömningen att från den 10 augusti 2001 väckta förslaget fortfarande var aktuellt och ändamålsenligt. Länsstyrelsen beslut är taget efter det att länsrätten meddelat sin dom i det ovan behandlade målet. Inget om länsrättens dom nämns i länsstyrelsens beslut. Detta kan förefalla märkligt, särskilt eftersom det är samma länsstyrelse som meddelat beslutet och rimligtvis bör ha fått kännedom om länsrättens dom.

Det får förefaller orimligt att ett minoritetskvalificerat förslag skall kunna ligga till grund för ett förordnade av länsstyrelsen under obegränsad tid. Något lagstöd för en tidsbegränsning finns emellertid inte. Länsrätten verkade i det ovan refererade fallet tillämpa en regel som sade att ett minoritetskvalificerat förslag måste följas upp före nästa ordinariebolagsstämma. En sådan regel har som nämnt ovan klara brister. Utredningens förslag om en tidsgräns på en månad förefaller klart bättre men eftersom denna tidsgräns inte togs med i lagen kan inte någon sådan fast tidsgräns knappast uppställas. En bedömning om ansökan har gjorts inom skälig tid bör därför göras i varje enskilt fall. Vid denna bedömning bör det kunna vägas in både om ny ordinarie stämma hållits och hur lång tid i övrigt som förlöpt sedan förslaget minoritetskvalificerades.

¹⁵⁵ Se Stockholms länsstyrelsens beslut 2002-09-20, Dnr 2474-02-49867.

5.4 Länsrättens beslut

Länsrättens beslut om förordnade av granskare är ett förvaltningsbeslut. Beslutet innefattar ett beslut om granskare skall utses och vem som skall utses till granskare. Genom förordnandet får granskaren ett uppdrag och vissa rättigheter och skyldigheter. Genom att en granskare förordnats får också bl.a. styrelsen och VD:n vissa skyldigheter i enlighet med 10 kap. 7 § ABL. Granskaren har också rätt till ersättning från bolaget för granskningen.

5.4.1 Förordnadets ikraftträdande

Före beslutet om att förordna en granskare har trätt i kraft kan granskningen inte påbörjas. När beslutet skall träda i kraft kan därmed ha stor betydelse. Antingen kan beslutet träda i kraft samma dag som beslutet fattas eller när beslutet vunnit laga kraft. Det finns ingen reglering i ABL om frågan när länsstyrelsens beslut skall träda i kraft. Frågan berörs inte heller i förarbetena.¹⁵⁶

Att en förvaltningsmyndighet i vissa fall kan förordna om omedelbar verkställighet står klart.¹⁵⁷ Avseende vissa förvaltningsbeslut är det särskilt reglerat att beslutet kan träda ikraft omedelbart utan laga kraft. När det som avseende granskningsförordnandet saknas bestämmelser om lagakraftvinnandets betydelse för verkställigheten anses huvudregeln vara att beslutet träder ikraft först vid laga kraft.¹⁵⁸ Även om detta är huvudregeln anses det i vissa fall vara möjligt för en förvaltningsmyndighet att i beslutet förordna att beslutet skall träda i kraft omedelbart.¹⁵⁹ Frågan är då huruvida förordnandet av granskare är ett sådant beslut kan förordnas att träda i kraft omedelbart. Det bör påpekas att det inte avseende alla beslut anses stå fritt för förvaltningsmyndigheten att så förordna. Uppfattningen verkar vara att det krävs att särskilda skäl för omedelbar verkställighet kan åberopas, och att som en grundläggande förutsättning för detta är att ett viktigt allmänintresse kräver ett skyndsamt verkställande.¹⁶⁰ Som exempel på fall där förvaltningsmyndigheten utan stöd i lag kan förordna om omedelbar verkställighet brukar beslut som avser allmän ordning och säkerhet anges.¹⁶¹ Av det ovan i korthet redogjorda framgår i vart fall att det inte är klart att länsstyrelsen överhuvudtaget har rätt att förordna om ett omedelbart i kraft trädande.¹⁶²

¹⁵⁶ Se Prop. 1975:103 och SOU 1971:15.

¹⁵⁷ Se t.ex. Strömberg, , s. 129 och Hirschfeldt, FT 1974 s. 48.

¹⁵⁸ Se t.ex. Strömberg, FT 1961, s. 256. Resonemanget bygger i korthet på att när frågan regleras i författningar anges det nästintill utslutande att beslutet kan träda i kraft utan att laga kraft.

¹⁵⁹ Strömberg, FT 1961, s. 256 f.

¹⁶⁰ Strömberg, FT 1961, s. 256.

¹⁶¹ Strömberg, FT 1961, s. 256.

¹⁶² Jfr dock Moberg I, s. 238. Som när det gäller förordnandet av minoritetsrevisorer verkar mena att det skulle vara klart att länsstyrelsen kan förordna om omedelbar verkställighet

Utan att ta ställning till om länsstyrelsen har rätt att förordna att beslutet skall träda i kraft omedelbart kan det konstateras att länsstyrelsen ofta gör det i beslut om granskning. Av de undersökta fallen har länsstyrelsen angett att beslut skall träda i kraft omedelbart i 41 fall av de 110 undersökta. Länsstyrelsen brukar ange att ”beslutet skall träda i kraft omedelbart” eller att det skall ”träda i kraft utan hinder av anförda besvär”. Om man godtar att länsstyrelsen kan förordna att beslutet skall träda i kraft omedelbart, återstår frågan om den bör göra det samt vad som gäller när inget angående ikraftträdandet har angetts. Den senare frågan behandlas i korthet av Lindskog samt av Moberg avseende minoritetsrevisorer.¹⁶³ Båda verkar anse att det är oklart om beslutet blir omedelbart gällande om inget om detta angivits i beslutet. Enligt min mening bör inte beslutet träda ikraft före laga kraft om inte detta särskilt anges. Det stödjer jag på att huvudregeln, om inte annat anges i lag, får anses vara att det krävs laga kraft,¹⁶⁴ och att om en myndighet anser att beslutet, utan stöd i lag, skall träda ikraft omedelbart bör föreskriva så i beslutet.¹⁶⁵ Länsstyrelserna verkar också vara av den uppfattningen eftersom de ofta föreskriver detta i sina beslut.¹⁶⁶ Om inte annat måste det ses som att följa av myndighetens praxis att beslutet inte blir gällande före laga kraft om inte så uttryckligen föreskrivs i beslutet.

5.4.2 Kan länsstyrelsen förordna om att beslutet skall träda ikraft omedelbart

Frågan om när beslutet skall kunna träda ikraft har behandlats i ett par domstolsavgöranden. I ett fall från Länsrätten i Östergötland behandlades frågan.¹⁶⁷ I det första av fyra fall rörande granskning i ortens tidningskoncern hade länsstyrelsen på begäran av minoriteten förordnat att beslutet skulle träda ikraft omedelbart. Länsstyrelsen ansåg dock att den sökandes förslag på granskare inte skulle bifallas utan förordnade istället ett stort revisionsbolag. Sökande överklagade till länsrätten och yrkade att beslutet skulle ändras så att deras föreslagna person skulle förordnas samt att beslutet tills vidare skulle inhiberas. Länsrätten biföll inhibitionsyrkandet och anförde ”att 11 kap. 21 § ABL 75 inte gav länsstyrelsen någon möjlighet att förordna att beslutet skall träda ikraft omedelbart och att inte heller någon annan omständighet funnits för att så skulle kunna ske”. Länsrätten förfaller mena att huvudregeln är laga kraft

och analyserar endast frågan vad som gäller när inget om i kraft trädandet angivits i länsstyrelsens beslut.

¹⁶³ Se Lindskog, s. 69 och Moberg I, s. 237 f. Angående den här frågan borde det inte ha så stor betydelse om beslutet rör förordnade av granskare eller minoritetsrevisor.

Minoritetsrevisorns korta uppdragstid (t.o.m. nästa årsstämma) skulle dock kunna ha betydelse och på samma sätt skulle den större risken att granskaren orsakar skada ha betydelse.

¹⁶⁴ Att det dessutom kan ifrågasättas om länsstyrelsen ens ska kunna förordna att beslutet ska träda ikraft omedelbart talar än mer för denna ståndpunkt.

¹⁶⁵ Strömberg, FT 1961, s. 257 och Strömberg, s. 72.

¹⁶⁶ Se ovan.

¹⁶⁷ Länsrätten i Östergötland beslut 2002-12-19, Mål nr 3721-02.

och att det krävs lagstöd för att kunna förordna att ett beslut skall träda ikraft omedelbart eller någon särskild omständighet som påkallar det. Avseende det senare kan det antagas att länsrätten syftar till sådan särskilda omständigheter som redogörs för i den förvaltningsrättsliga doktrinen, t.ex. allmän ordning eller ett stor samhällsintresse.¹⁶⁸ Efter avgörandet har också länsstyrelsen i ett senare granskningsärende förklarat den är förhindrad att förordna att beslutet skall träda ikraft omedelbart men också att den tydligen skall vara förhindrad att förordna om motsatsen.¹⁶⁹ Avgörandet är särskilt intressant i ljuset av t.ex. Stockholms länsstyrelses praxis att allt som oftast förordna om omedelbart ikraft trädande. Avgörandet ger enligt mig också uttryck för vad som får anses vara uppfattningen i den förvaltningsrättsliga doktrinen.¹⁷⁰

RegR har i princip behandlat frågan och haft en avvikande uppfattning. I ett av de tidiga *Ahlmarksfallen* överklagade bolaget förordnandet av granskare. Länsrätten avlog överklagandet och bolaget överklagade till kammarrätten. I kammarrätten yrkade minoriteten att kammarrätten om den avlog överklagan skulle förordna att länsstyrelsens beslut skulle träda ikraft omedelbart utan avvaktan på laga kraft. Minoriteten menade att så borde ske med hänsyn till att tidsutdräkten skulle verka menligt på granskningen. Kammarrätten avlog bolagets överklagan samt förordnade med hänvisning till att det gått väsentlig tid sedan länsstyrelsens beslut att domen skulle träda i kraft omedelbart.¹⁷¹ Kammarrätten stödde sitt beslut på 28 § FPL. Nämnda lagrum stadgar visserligen endast att domstolen kan förordna att ett beslut som annars skulle vara omedelbart verkställbart inte skall gälla innan dom sker, d.v.s. inhibition. Att bestämmelsen även kan användas omvänt framgår inte av lagtexten men kammarrätten ansågs tydligen att det var uppenbart att den gav sådan rätt. Varken i praxis eller doktrin verkar denna uppfattning vinna stöd.¹⁷² Bolaget överklagade till RegR och yrkade där även på inhibition av kammarrättens dom. RegR avlog inhibitionsyrkandet.¹⁷³ Även om RegR inte direkt skulle pröva kammarrättens förordnade om att beslutet skulle träda ikraft omedelbart, utan endast om det fanns skäl att inhibitera kammarrättens dom, får det anses innefatta ett ställningstagande i denna fråga. Hade RegR ansett att kammarrätten felaktigt förordnat om att beslutet skulle träda ikraft omedelbart borde den ha beslutat om inhibition. Beslutet får nog tolkas som att RegR anser att i vart fall en besvärinstans har rätt att förordna att beslutet skall träda ikraft omedelbart utan att invänta laga kraft.

I det aktuella fallet hade det gått drygt två år sedan länsstyrelsen förordnade granskaren och ett inväntande på RegR avgörande skulle troligen ta

¹⁶⁸ Se Strömberg, s. 73 och Strömberg, FT 1961, s. 257.

¹⁶⁹ Se länsstyrelsen i Östergötlands läns beslut 2004-06-24, Dnr 205-20914-03.

¹⁷⁰ Se bl.a. Strömberg, s. 70f och Hirschfeldt, FT 1974 s. 48f.

¹⁷¹ Kammarrätten i Göteborgs dom 2004-03-12, Mål nr 2089-03.

¹⁷² Se t.ex. RÅ 2004 ref. 118 där RegR menar att beslut som inte träder ikraft omedelbart inte kan inhibiteras och t.ex. Wennergren, Bertil, s. 210ff. och Strömberg, s. 127ff.

¹⁷³ Se RegR: ns beslut 2004-04-20, Mål nr 2283-04. RegR lämnade inte prövningstillstånd för själva överklagandet, se RegR: ns beslut 2004-11-29, Mål nr 2283-04.

ytterligare ett år. Att bolaget kan fördröja granskningen i drygt tre år är uppseendeväckande, men frågan är om det skall anses vara tillräckligt skäl för att ett granskningsförordnade skall kunna träda ikraft innan beslutet vunnit laga kraft. Även om granskningsinstitutet är ett minoritetsskydd är det knappast ett beslut av den beskaffenhet som brukar anges som exempel på beslut där en myndighet kan förordna om omedelbar verkställighet.¹⁷⁴ Minoritetens intressen må vara skyddsvärd men det är inte är inget allmänintresse som skall skyddas.

Det nämnda RegR beslutet ger inte ett klart uttryck för att länsstyrelsen kan förordna om ett omedelbart ikraftträdande. RegR prövar endast ett yrkande om inhibition av kammarrättens dom. Även om RegR beslut att vägra inhibition kan ses som ett ställningstagande avseende möjligheten för kammarrätten att förordna om ett omedelbart ikraft trädande, kan det inte utan vidare anses följa av beslutet att länsstyrelsen kan förordna om att beslutet skall träda ikraft utan avvaktan på laga kraft. Det föreligger en viss skillnad mellan att kammarrätten, efter att ha fastställt länsstyrelsens beslut, förordnar om att det skall träda ikraft utan avvaktan på laga kraft och att länsstyrelsen som beslutandemyndighet förordnar om detta. Det kan hända att RegR:s beslut grundas på att den ansåg att det framstod som sannolikt att länsstyrelsens beslut skulle bli bestående.¹⁷⁵ Det skulle kunna argumenteras att RegR inte tagit ställning till om kammarrätten haft rätt att förordna om ett omedelbart ikraftträdande. Mot detta kan det anföras att RegR visserligen endast skulle pröva ett inhibitions yrkande men att den inom denna fråga självklart också tar ställning till om kammarrätten över huvud kan förordna om ett omedelbart ikraft trädande. Det förefaller osannolikt att RegR verkligen skulle avslå inhibitionsyrkandet för att den såg det som sannolikt att beslutet skulle bestå även om den ansåg att kammarrätten inte hade möjlighet att förordna om omedelbar verkställighet. Av RegR beslut får nog slutsatsen dras att det är möjligt för i vart fall besvärinstanserna att förordna om omedelbar verkställighet och sannolikt även för länsstyrelsen.

5.4.3 Bör Länsstyrelsen föreskriva att beslutet skall träda i kraft omedelbart

När det gäller frågan om länsstyrelsen bör föreskriva att beslutet skall träda i kraft omedelbart finns det relevanta skäl som talar både för och mot. Lindskog anser att länsstyrelsen bör föreskriva att beslutet skall träda ikraft omedelbart.¹⁷⁶ Skälet till detta är enligt Lindskog att annars skulle den som motsätter sig granskning kunna överklaga beslutet endast i syfte att fördröja granskningen samt att även om den klagande har seriösa skäl, avvaktandet på ett lagakraftvunnet beslut skulle medföra att syftet med granskningen

¹⁷⁴ Se Strömberg FT 1961, s. 250ff.

¹⁷⁵ Jfr RÅ 1981 2:33 där RegR vägrade inhibition p.g.a. att det framstod som sannolikt att byggnadsnämndens beslut om bygglov skulle bli i huvudsak bestående.

¹⁷⁶ Lindskog, s. 68.

normalt skulle motverkas av fördröjningen samtidigt som att faran för skada för bolaget p.g.a. att granskningen inleds skulle vara liten.

De av Lindskog anförda skälen talar till viss del för att ett beslut skall träda ikraft omedelbart. Visst finns det skäl att motverka att t.ex. bolaget i princip grundlöst överklagar beslutet så långt det går endast för att vinna tid. Men et kan ifrågasättas om det skälet väger tungt nog för att låta beslutet träda ikraft omedelbart. Det finns många andra fall där beslut kan överklagas av samma anledning utan att det för den sakens skull besluten träder ikraft utan avvaktan på laga kraft. Återigen skall det även poängteras att huvudregeln i avsaknad på författningsbestämmelse är att det krävs laga kraft och att ett förordnade om granskning inte utgör den typ av beslut som normalt anses böra träda ikraft omedelbart.¹⁷⁷ En granskning får ses som en relativt ingripande och betungande för bolaget. Skulle granskningen inledas och beslutet senare upphävas efter överklagande har bolaget utsatts för olägenhet som i vissa fall kan vara betydande. Huruvida syftet med granskningen motverkas av den fördröjning ett avvaktade på ett lagakraftvunnet beslut medför är sannolikt beroende av granskningstemat. Avseende vissa granskningsteman kan en fördröjning medföra att syftet motverkas och avseende andra bör en fördröjning få ringa eller ingen betydelse.¹⁷⁸

Det bör även finnas anledning för länsstyrelsen att beakta vad bolaget eller annan part har invänt mot granskningen. Ett skäl att inte låta beslutet träda ikraft omedelbart är att det finns risk att beslutet blir upphävt.¹⁷⁹ Givetvis skall länsstyrelsen inte förordna en granskare om den anser att det finns anledning till att beslutet ska komma att upphävas. Länsstyrelsen kan dock vara mer eller mindre säkra i sin bedömning. Eftersom länsstyrelsen tydligen inte skall pröva grunderna för granskningen är inte ett yttrande från bolaget om att granskningen är grundlös etc. i sig ett skäl för länsstyrelsen att inte föreskriva att beslutet skall träda ikraft omedelbart. Däremot kan det finnas invändningar som rör de formella kraven. Även invändningar om vem som skall utses till granskare borde vara relevanta.

Enligt min mening skall det krävas att den sökande begär och anför grund därtill för att länsstyrelsen överhuvudtaget skall kunna föreskriva att beslutet skall gälla utan laga kraft. Det borde enligt mig ankomma på den sökande att motivera varför granskningen skall påbörjas innan beslutet vunnit laga kraft.

Länsstyrelsernas praxis i den här frågan varierar från länsstyrelse till länsstyrelse. Men även inom samma länsstyrelse förekommer variationer.

¹⁷⁷ Se ovan, särskilt not 172 och 176..

¹⁷⁸ Om t.ex. om syftet med granskningen är att utreda om organpersoner kan vara skadeståndsskyldiga kan en fördröjning i allra högsta grad motverka syftet med granskningen p.g.a. preskriptionsreglerna. Om granskningen däremot syftar till att utreda eventuell olovlig utdelning och återbäringskyldighet har en fördröjning inte någon större betydelse.

¹⁷⁹ Strömberg, s. 129.

Varför vissa beslut förordnas att gälla omedelbart och andra inte, är det svårt att finna någon grund för.¹⁸⁰ Huvudregeln är att det krävs laga kraft. Ett förordnade av granskare är inte ett sådant beslut som enligt uppfattningen i den förvaltningsrättsliga doktrinen är ett sådant beslut där myndigheten skall ha rätt att förordna att beslutet skall träda ikraft omedelbart. Har det inte angivits att beslutet skall träda ikraft omedelbart får det anses stå klart att beslutet inte blir gällande före det vunnit laga kraft. Enligt RegR verkar det dock möjligt att förordna om ett omedelbart ikraftträdande. Men detta bör enligt min mening göras med stor restriktivitet. Det är olämpligt att länsstyrelsen rent slentrianmässigt förordnar om ett omedelbart ikraftträdande. Det borde krävas att det finns särskilda skäl som talar för att granskningen skulle bli lidande av att fördröjas. Dessa skäl får då vägas mot bolagets intresse av att en granskning som senare blir upphävd inte påbörjas samt risken för att beslutet skall kunna komma att upphävas. Arten av och grunderna för bolagets eventuella invändningar mot granskningen borde här få stor betydelse. Vidare skall det krävas att sökande begär, att granskningen skall förordnas att träda ikraft omedelbart, för att det överhuvudtaget skall vara aktuellt.¹⁸¹ Länsstyrelsen får följaktligen anses kunna förordna om ett omedelbart ikraft trädande men bör inte göra det utan att omständigheterna i det enskilda fallet talar starkt för det.

5.4.4 Ersättningsskyldighet till granskare som påbörjat granskning i enlighet med ett förordnade som sedan upphävs

Som ovan redogjorts för finns det flera skäl till att länsstyrelsen inte bör förordna att beslutet skall gälla oavsett laga kraft. Dessa skäl grundar sig på den olägenhet som det kan medför bolaget att beslutet skall gälla omedelbart. Det finns dock ytterligare ett skäl till att länsstyrelsen bör vara restriktiv med ett sådant förordnade. Om granskningen inleds utan att beslutet har vunnit laga kraft och det sedan upphävs eller ändras, vem skall då stå kostnaden för granskningen?

Denna fråga har såvitt jag vet inte behandlats av vare sig praxis eller doktrin.¹⁸² Frågan är emellertid i allra högsta grad relevant. Länsstyrelsen förordnar att beslutet skall träda ikraft omedelbart och granskaren inleder sin granskning. Bolaget överklagar och domstolen bifaller överklagan och beslutet upphävs. Vem skall stå för kostnaderna för den granskning som granskaren hunnit utföra? Enligt förarbetena anges endast att det är bolaget som skall stå för kostnaden för granskaren och att denna har rätt till skäligt

¹⁸⁰ Länsstyrelsen i Stockholm har i de undersökta fallen förordnat att beslutet skall träda ikraft omedelbart i 39 fall av de 48 fall där granskare utsetts. Jag har inte kunnat finna någon genomgående omständighet som förelegat i de fallen där det förordnats om ett omedelbart ikraft trädande. .

¹⁸¹ I de undersökta granskningsfallen förordnar Länsstyrelsen i Stockholms län dock nästan som regel ett omedelbart ikraftträdande utan att det har begärts av den sökande.

¹⁸² Moberg berör dock frågan indirekt, se Moberg I, s 238 Moberg berör dock inte vem som ska stå kostnaderna för minoritetsrevisorns arbete.

arvode.¹⁸³ Men det kan väl knappast vara rimligt att bolaget ska stå kostnaderna för en granskning bolaget motsatt sig och haft invändningar om, som sedan vunnit framgång vilket medfört att granskningsförordnandet upphävts. Granskaren måste fortfarande ha rätt till arvode för granskning denne utfört med stöd av ett förordnade.¹⁸⁴ Granskaren skulle visserligen kunna invänta laga kraft självmant. Men att granskaren inte inväntar laga kraft kan inte vara skäl till att granskaren inte skulle erhålla arvode, och i vissa fall kan det vara försumligt av granskaren att inte inleda sin granskning så fort beslutet trätt ikraft. Under sådana här omständigheter måste följaktligen granskaren ha rätt till arvode och det får anses uteslutet att bolaget skall behöva stå kostnaden för ett felaktigt förordnande.

Skall den sökande då tvingas betala arvodet till granskaren? Så kan inte vara fallet och får under normala förhållanden anses uteslutet. Granskningen sker inte på uppdrag av vare sig den sökande eller minoriteten. Den sökande aktieägaren (eller de sökande aktieägarna) kan normalt inte bli skadeståndsskyldiga p.g.a. ett utövande av minoritetsskydd. Även om begäran om granskningen skulle vara opåkallad och helt grundlös kan inte den eller de aktieägare som begärt granskningen att bli skadeståndsskyldiga, eftersom det för att en aktieägare ska bli skadeståndsskyldig krävs att de brutit mot ABL eller bolagsordningen.¹⁸⁵ Granskningen skall normalt betalas av bolaget och det kan inte vara meningen, att den som begär att en granskare skall förordnas, ska bli ersättningsskyldig för att länsstyrelsens beslut i enlighet med ansökan senare blir upphävt av en besvärinstans.

Ska vare sig bolaget eller den (eller de) sökande aktieägaren betala granskarens arvode men det samtidigt står klart att granskaren skall ha rätt till arvode i den uppkomna situationen, finns det bara en kvar att ersätta granskaren – nämligen länsstyrelsen. Om länsstyrelsen förordnar att ett beslut om granskning skall träda ikraft omedelbart och det sedan av en eller annan anledning blir upphävt måste det bli länsstyrelsen, eller rättare sagt staten som har att ersätta granskaren för det arbete denne utfört. Granskaren har ju agerat helt enligt länsstyrelsens beslut och kan inte lastas för att länsstyrelsen fattat ett felaktigt beslut. Det samma borde vara fallet om det inte är beslutet att utse en granskare som upphävs i besvärinstans utan valet av granskare. Även då finns det en granskare som i enlighet med länsstyrelsens beslut har utfört granskning. Granskaren får i en sådan situation föra talan om skadestånd mot staten. Enligt 3 kap. 2 § skadeståndslagen skall stat och kommun ersätta ren förmögenhetsskada som orsakats genom fel eller försummelse vid myndighetsutövning. Ett beslut

¹⁸³ SOU 1971:15 s. 273.

¹⁸⁴ Har granskaren däremot, utan att förordnandet har trätt ikraft, påbörjat granskningen i förtid bör granskaren få stå risken för detta.

¹⁸⁵ Se 29 kap. 3 § ABL. Se även Lindskog, s. 128. Något skadestånd på inomobligatorisk grund borde det inte heller kunna bli fråga om. Det kan inte anses vare sig föreligga något kontrakt eller kontraktsbrott från den sökandes sida. Möjligen skulle den sökande kunna bli skadeståndsskyldig om länsstyrelsens beslut byggde på någon form av bedrägeri eller förfälskning från den sökandes sida och uppdragandet av detta ledde till att länsstyrelsens beslut upphävdes.

om förordnade av en granskare innebär myndighetsutövning. Frågan är då om det kan anses fel eller försummelse att besluta om att ett förordnande av en granskare, som sedan upphävs, skall träda i kraft omedelbart. Granskaren kan inte anses medvällande när beslutet angett att det skall träda ikraft omedelbart utan avvaktan på laga kraft.¹⁸⁶ Granskaren måste ses som en person det felaktiga beslutet angår, beslutet innebär ju att granskaren förordnas. Därmed bör granskaren vara berättigad skadestånd p.g.a. felaktig myndighets beslut.¹⁸⁷ Granskaren bör dock endast kunna få ersättning för det arbetet granskaren utfört.¹⁸⁸

5.5 Besvärsmöjligheter

Länsstyrelsen beslut om förordnade av granskare kan enligt 31 kap. 4 § ABL överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Med allmän förvaltningsdomstol avses länsrätten.¹⁸⁹ Länsrättens beslut eller dom kan sedan överklagas till Kammarrätten. För överklagande av länsrättens beslut eller dom till Kammarrätten krävs prövningstillstånd enligt 31 kap. 8 § ABL. Överklaganden till RegR kräver alltid prövningstillstånd enligt 35 § FPL.

Av de undersökta 110 fallen har länsstyrelsens beslut överklagats i 26 antal fall. Normalt är förhandlingarna i förvaltningsdomstolarna endast skriftliga enligt 9 § 1st FPL. Muntlig förhandling kan ske om det begärs av en överklagande som är en enskild enligt 9 § 3st FPL. När det gäller rättegångskostnaderna finns det inga regler om detta i FPL. RegR fann i RÅ 81 2:20, som gällde frågan om bygglov där två enskilda parter stod mot varandra, att det inte förelåg någon skyldighet att utge ersättning för motpartens rättegångskostnader. RegR menade att det inte fanns någon föreskrift om skyldighet för part att ersätta den andres kostnader i mål av det aktuella slaget eller någon skyldighet på annan grund. Kammarrätten har tagit ställning till frågan om rättegångskostnader i ett mål om granskning och ansett att det inte i sådana mål kunde utdömas ersättning för rättegångskostnader.¹⁹⁰ Därmed får i vart fall huvudregeln vara att var och en får stå sina egna rättegångskostnader vid överklaganden av beslut om granskning. Detta innebär att om t.ex. bolaget överklagar ett granskningsförordnade kommer den eller de aktieägare som varit sökande att bli parter i målet och tvingas stå för sina rättegångskostnader oavsett om alla överklaganden avslås. Detta kan innebära väsentliga kostnader för

¹⁸⁶ Bengtsson II, s. 108.

¹⁸⁷ Se Bengtsson I, s. 361.

¹⁸⁸ Se Bengtsson II, s. 107.

¹⁸⁹ Se 14 § Lag (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar.

¹⁹⁰ Se Kammarrätten i Göteborgs dom 2004-03-12, Mål nr 2309-03. Kammarrätten hänvisade till RÅ 81 2:20 och menade att det för mål om granskning där två enskilda står emot varandra på samma sätt saknades föreskrift om skyldighet att ersätta part för rättegångskostnader. RegR lämnade inte prövningstillstånd till överklagandet av kammarrättens dom i rättegångskostnadsfrågan, se RegR: ns beslut 2004-11-29, Mål nr 2058-04.

aktieägarna som vill ha till stånd en granskning om bolaget överklagar så långt som det är möjligt. Särskilt om muntlig förhandling hålls kan det tänkas uppstå kostnader för aktieägaren. Dock ska det uppmärksammas att även länsstyrelsen blir part i målet och får framföra sin åsikt angående överklagandet. Har bolaget överklagat kan således en aktieägare låta länsstyrelsen tala för sitt beslut utan att dra på sig några kostnader. Normalt kommer dock ett överklagande från bolagets sida leda till ytterligare kostnader för minoriteten som vill ha en granskning till stånd.

5.6 Sammanfattande slutsatser

Det är länsstyrelsen som genom beslut utser en granskare. Beslutet som är ett förvaltningsbeslut innefattar dels om en granskare skall utses dels vem som skall utses. När det gäller själva beslutet om en granskare skall utses innefattar länsstyrelsens prövning i princip endast en formell prövning av att förutsättningarna för att en granskare skall utses är uppfyllda. I denna prövning av de formella grunderna kan innefatta viss materiell prövning. Den huvudsakliga materiella prövningen kommer dock att hänföra sig till vem som skall utses till granskare. När länsstyrelsen utser en granskare skall stor vikt fästas vid minoritetens önskemål. Den som utses skall inne ha den kompetens som uppdraget kräver. Vidare bör länsstyrelsen till viss del beakta styrelsens eventuella invändningar om minoritetens förslag till granskare. Om det finns skäl att anse att den av minoriteten föreslagne inte är helt opartisk eller om det finns konkurrerande förslag finns det anledning för länsstyrelsen att utse någon annan än den eller de föreslagna.

Ett minoritetskvalificerat förslag borde inte kunna utgöra grund för ett förordnade av länsstyrelsen för all framtid. Någon tidsgräns för inom vilken tid en aktieägare måste gå vidare med ett minoritetskvalificerat förslag borde finnas. Lagen uppställer dock ingen tidsgräns. Länsrätten har ansett att ett förslag har förfallit när ingen begäran om granskning gjorts innan ordinarie stämma hölls. Det får anses oklart vad som skall gälla angående tidsgräns för att gå vidare med ett minoritetskvalificerat förslag. Men det får också stå klart att det är orimligt att ingen tidsgräns skall finnas.

Avseende när länsstyrelsens beslut om att utse en granskare skall träda ikraft verkar det möjligt för länsstyrelsen att föreskriva att beslutet skall träda ikraft omedelbart. ABL ger inget stöd för att det skall vara möjligt och huvudregeln är att det krävs lagstöd för att ett förvaltningsbeslut skall kunna förordnas att träda ikraft omedelbart. RegR verkar dock ha ansett att det skall vara möjligt för åtminstone besvärsinstanser att besluta att förordnandet av granskare skall träda i kraft utan avvaktan på laga kraft. Skall länsstyrelsens beslut träda i kraft omedelbart måste det i vart fall anges i beslutet. För att länsstyrelsen skall förordna om ett omedelbart ikraftträdande bör det krävas att den sökande begär och motiverar detta. Länsstyrelsen bör göra en avvägning mellan skälen för ett omedelbart ikraftträdande och de olägenheter som detta kan medföra för bolaget. Länsstyrelsen bör vara restriktiv med att förordna om omedelbart ikraftträdande. Om inte annat därför att om ett beslut om ett förordnade av

en granskare som förordnats att träda ikraft utan laga kraft sedan kan bli upphävt uppstår den situationen att en granskare med stöd av ett beslut som trätt ikraft omedelbart påbörjat sitt arbete och detta förordande blir upphävt. Granskaren måste under sådana omständigheter ha rätt till ersättning för det arbete granskaren utfört. När det gäller vem som skall stå för granskarens ersättning under sådana omständigheter går det inte att komma till någon annan slutsatts än att det är staten.

6 Granskningens upphörande

6.1 Allmänt

ABL anger inga tidsramar för granskning eller granskningsuppdragets upphörande. I länsstyrelsens förordande anges inte heller när uppdraget skall vara avslutat. Eftersom granskaren har givits ett specificerat granskningsuppdrag genom granskningstemat får det följa att granskningsuppdraget och förordnandet gäller till dess att detta granskningsuppdrag är avslutat. Granskningsuppdraget är således avslutat när granskaren anser sig ha genomfört granskningen. Enligt 10 kap. 23 § ABL skall granskaren avge ett yttrande över sin granskning. Av detta får det anses följa att granskningsuppdraget normalt avslutas när granskaren avgett sitt granskningsyttrande.¹⁹¹

Frågan är om det finns situationer då granskningen kan upphöra i förtid, d.v.s. före granskaren anser sig klar och har avgett sitt yttrande. Rent intuitiv säger man sig kanske att detta måste vara möjligt. Att detta inte är reglerat i ABL står klart. I ABL anges inte heller när granskningen skall anses avslutad under ordinära förhållanden. Själva granskningen bör dock anses avslutad när granskaren är klar med sin granskning. När granskningen är klar är upp till granskaren. Enligt 20 kap. 23 § skall granskaren avge ett yttrande över granskningen som också skall läggas fram på en stämma. Tanken med yttrandet är att det skall redogöra för vad som framkommit under granskningen. För att yttrandet skall kunna redogöra för vad som framkommit genom granskningen kan inte granskningen gärna fortsätta efter detta. Yttrandet skall således avges först när granskaren har slutfört sin granskning. Granskningen får då också anses avslutad. Hur yttrandet behandlas av stämman och vad som sker därefter är sådant som faller utan för själva granskningsuppdraget. Att granskaren normalt har en fordran på bolaget för den utförda granskningen efter det att yttrandet avgetts och lagts fram på stämman påverkar inte det faktum att granskningen får anses avslutad i samband med detta. Det naturliga är också att betalningen sker efter det granskningen är avslutad. Under ordinära förhållanden får alltså granskningen anses avslutad i samband med att granskaren avgett sitt granskningsyttrande.¹⁹² Ett upphörande i förtid skulle kunna ske på två sätt. Antingen att granskaren självmant avslutar granskningen i förtid utan att ha fullgjort granskningen eller genom att granskaren blir entledigad.

¹⁹¹ Jfr 10 kap. 23 § ABL.

¹⁹² Jfr Lindskog, s. 103.

6.2 Granskningen avbryts

En förordnad granskare kan av flera skäl vilja avsluta sitt förordnade under pågående granskning.¹⁹³ Granskaren kan givetvis inte i direkt mening hindras från att avsluta uppdraget i förtid. Det finns ingen möjlighet att tvinga fram ett faktiskt avslutande av uppdraget. Den mer korrekta frågan är om granskaren har rätt att avsluta uppdraget i förtid.¹⁹⁴ I ett ordinärt uppdragsförhållande kan en uppdragstagare alltid avsluta uppdraget i förtid. Uppdragstagaren kan däremot bli skadeståndsskyldig om avtalsbrottet medfört skada för uppdragsgivaren. Granskaren står dock inte i något ordinärt uppdragsförhållande till bolaget. Det är länsstyrelsen som formellt utser en granskare.

Granskaren skulle härmed kunna jämföras med en offentlig försvare eller en konkursförvaltare. Ingen av dessa utses av den eller de vars intressen de skall tillvara ta. Reglerna om återkallande av en offentlig försvares förordnade i 21 kap. 6 § RB stadgar att rättens förordnade får återkallas om det finns giltigt skäl. När det gäller konkursförvaltare anges 7 kap. 5 § KL att om en förvaltare begär att få avgå och visar skäl till det skall rätten entlediga honom. På samma sätt skulle det kunna tänkas att en granskare skulle vara tvungen att visa skäl för att få avgå i förtid och bli entledigad.

Det finns dock inga liknade regler avseende granskare i ABL. Att en granskare helt utan skäl utan vidare när som helst skulle ha rätt att avsluta det uppdrag som granskaren förordnats till att utföra, förefaller märkligt. Frågan är emellertid vad som händer om granskaren gör så. Denna fråga bör dock även uppstå om t.ex. en konkursförvaltare utan att visa några skäl till det avslutar uppdraget eftersom KL inte innehåller någon bestämmelse om vite eller straff för en förvaltare som utan att visa skäl till att få avgå och utan att blivit entledigad helt enkelt avslutar sitt uppdrag. En konkursförvaltare kan bli skadeståndsskyldig om konkursförvaltaren uppsåtligen eller genom oaktsamhet skadar boet, konkursborgenärer eller gäldenären enligt 17 kap. 1 § KL. På samma sätt kan en granskare bli skadeståndsskyldig gentemot bolaget enligt 29 kap. 2 jämlikt 1 § ABL.

När det gäller en konkursförvaltare är det dock lättare att se och visa att skada orsakats om förvaltaren avslutar uppdraget i förtid eftersom det ligger i förvaltarens uppdrag att på bästa sätt främja en snabb och förmånlig avveckling av boet.¹⁹⁵ Vilken skada som bolaget orsakas av att en granskare upphör med sin granskning i förtid är svårare att förutse. En granskares skäl till att avsluta uppdraget i förtid och på vilket sätt granskaren gör det får antas inverka på en bedömning av en eventuell oaktsamhet vid en talan om skadestånd mot granskaren. Skälen för att granskaren har avslutat sitt

¹⁹³ Granskaren borde även ha en skyldighet att avsäga sig uppdraget om någon av jävs- eller obehörighetsgrunderna blir tillämpliga under granskningsuppdraget.

¹⁹⁴ Lindskog, s. 119.

¹⁹⁵ Se 7 kap. 8 § KL.

uppdrag i förtid bör också kunna ha betydelse om granskaren begär arvode för den granskning som utförts och bolaget motsätter sig detta.¹⁹⁶

Vad för skada kan bolaget åsamkas av att en granskare avslutar uppdraget i förtid? Den skada som närmast kan tänkas uppstå får antas vara t.ex. utebliven möjlighet till skadestånd p.g.a. av det som skulle ha framkommit om granskaren avslutat sitt uppdrag. Denna skada lär bli väldigt svår att visa. Ett eventuellt arvode till en granskare som inte slutfört sitt uppdrag lär inte komma utgöra en ersättningsgill skada som bolaget orsakats av ett förtida avslutande av granskningen, utan kommer att om bolaget motsätter sig arvodet att behandlas i en tvist om detta. I en sådan tvist bör sannolikt granskarens skäl för att avsluta uppdraget i förtid inverka på vad som skall anses utgöra skälig ersättning för granskningen.¹⁹⁷

Om granskaren avgår i förtid kommer minoriteten troligen vilja att en ny granskare sätts i den gamlas ställe och övertar granskningen. För att detta skall kunna göras så smidigt som möjligt är det viktigt att styrelsen och även minoriteten blir underrättade. För att en ny granskare skall kunna överta granskningen krävs ett nytt förordande genom beslut av länsstyrelsen.¹⁹⁸ Det krävs dock ingen ny minoritetskvalificering på bolagsstämman, utan den tidigare minoritetskvalificeringen måste gälla fortfarande eftersom det är frågan om samma granskning.¹⁹⁹ Det bör därför krävas att granskaren utan oskäligt dröjsmål meddelar styrelsen, länsstyrelsen och den eller de som hos länsstyrelsen begärt granskningen om sin avgång. Dröjer granskaren med att meddela sin avgång bör det kunna leda till skadestånd. Om den eventuella skada som uppstår genom att en granskare p.g.a. giltig orsak avgår i förtid inte påverkades av att granskaren dröjde med att meddela sin avgång bör granskaren inte lastas för skadan. Det väsentliga bör vara att meddelande sker så fort som möjligt så att någon annan kan fullfölja om det är möjligt. Kravet bör vara att granskaren skall meddela sin avgång så fort som möjligt så att någon annan om möjligt kan fullgöra uppdraget. Om granskningstemat faller p.g.a. av tidsfaktorn och detta hade kunna undvikas om granskaren utan dröjsmål meddelat bolaget bör granskaren kunna lastas för detta.

Är granskaren en advokat eller auktoriserad revisor finns det bestämmelser om god revisorssed och god advokatsed som regler när en revisor eller advokat skall ha rätt att avgå i förtid. Angående revisorer har

¹⁹⁶ Avslutar granskaren uppdraget i förtid och bolaget inte anser att detta orsakat skada kommer frågan om granskarens rätt att avsluta troligen aldrig aktualiseras. Samma sak om bolaget antingen går med på det arvode som granskaren begär för den utförda granskningen eller granskaren inte begär något arvode. Även skadestandsfrågan torde endast bli aktuell om granskaren kräver ersättning för utförd men icke avslutad granskning eftersom någon skada för bolaget utöver ersättning för granskning som inte avslutas och som inte medfört nytta sällan lär bli aktuell.

¹⁹⁷ Angående granskarens rätt till arvode för icke avslutad granskning se Lindskog, s. 132f.

¹⁹⁸ Det får anses följa av att det endast är länsstyrelsen som kan förordna en särskild granskare. Se även Lindskog, s. 124.

¹⁹⁹ Se Lindskog, s. 124.

Revisorsnämnden uttalat att "[f]ör att avgå vid en sådan tidpunkt att slutförandet av revisionsarbetet försvåras eller försenas krävs dock tunga skäl".²⁰⁰ I enlighet med god advokatsed krävs det särskilda skäl för att en advokat skall få frånträda ett uppdrag.²⁰¹ Bryter en advokat mot god advokatsed kan advokaten bli föremål för disciplinära åtgärder enligt 8 kap. 7 § RB. Skälen till och hur en förtida avgång sker kan alltså få betydelse för granskare som lyder under yrkesetiska regler. Utöver detta kommer en granskarens skäl till att avsluta uppdraget i förtid sannolikt endast att få betydelse vid en eventuell tvist om granskarens skadeståndsskyldighet och eller rätt till arvode. Det får antas vara främst i tvister om arvode som frågan kommer att aktualiseras.

6.3 Granskaren entledigas

6.3.1 Allmänt

Granskarens förordande gäller normalt tills dess granskningen är avslutad. Frågan är om granskaren kan skiljas från sitt uppdrag i förtid genom att bli entledigad? Och om granskaren kan bli entledigad, under vilka förutsättningar är det i så fall möjligt? Precis som att det intuitivt förfaller orimligt att granskaren inte under några omständigheter skall kunna avgå i förtid, kan det förefalla orimligt att en granskaren inte under några omständigheter skall kunna sägas upp i förtid.²⁰² Att bolaget eller en majoriteten inte utan vidare kan säga upp granskaren är ganska givet då det rör sig om ett minoritetsskydd och som många gånger är oönskat av bolaget. Men kan bolaget inte under några omständigheter säga upp granskaren? Kan minoriteten säga upp granskaren? Eller kan den eller de som hos länsstyrelsen begärt att en granskare utses (sökande) begära att granskaren entledigas?

Som konstaterats ovan är det uteslutet att majoriteten utan vidare skall kunna avsätta granskaren. Minoritetsskyddet skulle vara föga effektivt om bolaget och/eller majoriteten skulle kunna få granskaren avsatt. Minoritetskvalificeringen utgör inte ett beslut på bolagsstämman. Bolagsstämman har inte någon beslutade makt över granskningen. Skulle det räcka med att bolagsstämman beslutade att granskningen skulle upphöra skulle minoritetsskyddet inte vara särskilt effektivt.²⁰³ Majoriteten skulle då omedelbart kunna besluta att granskningen skulle avbrytas. Givetvis kan det inte heller vara möjligt att en "kvalificerad minoritet" kan få granskningen att avbrytas, eftersom det bara skulle göra det ännu lättare för majoriteten att stoppa granskningen.

²⁰⁰ Revisorsnämndens Disciplinärende Dnr 1996-1288.

²⁰¹ Se 15-17 §§ Vägledande regler om god advokatsed.

²⁰² Om granskaren missköter sitt uppdrag genom att dra ut på tiden eller genom att t.ex. sprida ut företagshemligheter kan man tycka att granskaren måste kunna entledigas.

²⁰³ Se Lindskog, s. 122.

6.3.2 Entledigande på begäran av minoriteten

Det skulle kanske tyckas rimligt att minoriteten (här avses med minoriteten exakt de aktieägare som biträtt förslaget om granskning) som granskningsinstitutet har som ändamål att skydda och som har möjligheten att påkalla granskning, också skulle ha rätten att säga upp granskaren om de finner att granskningen inte fullgörs på ett godtagbart sätt. Ser man det som att granskaren har givits ett uppdrag av minoriteten kan det förefalla märkligt att uppdragsgivaren inte skulle kunna säga upp granskaren om uppdraget missköts. Med detta synsätt är det en berättigad slutsats. Som konstaterats ovan kan granskaren inte anses utföra uppdraget på endast minoritetens vägnar. Därmed skulle det vara märkligt om minoriteten ensam kunde säga upp granskningen. Dessutom är det som konstaterat ovan inte säkert att den som hos länsstyrelsen begärt att granskare utses tillhört den minoritet som biträtt förslaget. Vidare kan det finnas aktieägare som inte röstade för förslaget om granskning men som efter det att granskningen startat vill att den skall fortgå.

6.3.3 Entledigade på begäran av den sökande

Det skulle kunna tänkas att det naturligaste var att den aktieägare som hos länsstyrelsen begärt att granskare skall förordnas också skall kunna begära att granskningen avslutas eller att granskaren blir uppsagd.

Att den eller de aktieägare som hos länsstyrelsen inkommit med en begäran att granskare skall utses, kan återkalla begäran innan beslut tagits, torde stå klart. Den som hos en myndighet framställer en begäran måste också normalt kunna återkalla sin begäran innan beslut tagits. Detta borde gälla i granskningsärenden på samma sätt som i t.ex. bygglovsärenden. Länsstyrelserna verkar också anse att en återkallan är möjlig. I ett par beslut har ansökan om granskning återkallats och länsstyrelsen har godtagit detta och avskrivit ärendena.²⁰⁴ Den aktieägare som vill återkalla sin begäran bör inte behöva motivera varför. I några av dessa fall har den ansökande aktieägaren i sin återkallelse angett att ett förlikningsavtal träffats med den eller de andra aktieägarna avseende en tvist dem i mellan och att de där i kommit överens om att begäran om granskning skall återkallas.²⁰⁵ Begäran kan även återkallas efter att länsstyrelsen har beslutat om ett förordnande så länge det inte vunnit laga kraft.

Kan den som ansökt om förordnandet begära att länsstyrelsen entledigar granskaren? Som antytts ovan skulle det kanske förefalla naturligt att så var fallet. En sådan ordning måste emellertid underkännas av flera anledningar.

²⁰⁴ Se t.ex. Länsstyrelsen i Skåne läns beslut 2005-12-21, Dnr 205-37076-05 och Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-05-23, Dnr 2474-02-22395.

²⁰⁵ Se t.ex. Länsstyrelsen i Skåne läns beslut 2001-06-05, Dnr 61-14880-01 och Länsstyrelsen i Skåne läns beslut 2005-12-21, Dnr 205-37076-05.

För det första har förslaget biträttts av åtminstone ägare till 10 procent av aktierna (eller till 1/3 av de på stämman företrädde aktierna) och det kan vara många aktieägare. Granskningen kan därmed inte anses ske på uppdrag av endast den eller de som framställt begäran hos länsstyrelsen och den eller de aktieägarna kan inte få granskningen att upphöra i förtid. För det andra skulle en sådan ordning medföra att aktieägare som inte biträtt förslaget om granskning och som motsätter sig granskning, skulle kunna se till att vara först med att lämna in ansökan och sedan begära att granskningen upphörde och att granskaren entledigades. På så sätt skulle majoriteten på ett enkelt sätt kunna förhindra att granskning kommer till stånd.²⁰⁶ Av dessa skäl bör inte heller den som lämnat in begäran till länsstyrelsen kunna ha rätt att få granskningen att upphöra i förtid.

6.3.4 Entledigande på samtliga aktieägares begäran

Om en granskare inte kan avsättas på begäran av vare sig den eller de aktieägare som lämnat in begäran om granskning till länsstyrelsen, den minoritet som biträtt förslaget om granskning på stämman eller en majoritet genom beslut på en bolagsstämma, finns det då ingen möjlighet att få själva granskaren avsatt eller granskningen i sig att upphöra?

Om alla aktieägare enhälligt vill att granskningen skall avslutas eller att granskaren skall avsättas bör inte det då vara möjligt? Lindskog anser att så bör vara fallet.²⁰⁷ Jag instämmer med Lindskogs uppfattning så till vida att jag anser att ett enhälligt aktieägarekollektiv bör kunna få granskningen att upphöra eller granskaren entledigad. Samtliga av ovanstående skäl till att granskningen inte skall kunna begäras att upphöra faller om samtliga aktieägare står bakom en sådan begäran. Uppenbarligen vill varken den eller de som biträdde förslaget på stämman, den eller de som lämnade in begäran hos länsstyrelsen eller någon annan aktieägare att granskningen skall fortsätta. Det finns därmed inga skäl att granskningen skall fortgå. Lindskog verkar anse att det krävs att samtliga aktieägare ställer sig bakom ett upphörande av granskningen för att så skall kunna ske.²⁰⁸ Moberg har dock uttalat att det borde räcka att en majoritet representerande över 90 procent rösterna röstar för att granskningen skall upphöra.²⁰⁹ Mobergs resonemang rör minoritetsrevisorer men han menar att detta bör var vägledande även för granskning.²¹⁰ Enligt Moberg har bestämmelserna om minoritetsrevisor tillkommit för att skydda minoriteten och att det är därför rimligt att antaga att entledigande kan ske i en situation när minoriteten inte längre åtnjuter

²⁰⁶ Inget hindrar dock att förslaget tas upp på en ny stämma och om den föreskrivna minoriteten uppnås kan en ny begäran lämnas in till länsstyrelsen, men ”majoriteten” kan då återigen lämna in ansökan och sedan begära att granskningen upphör.

²⁰⁷ Lindskog, s. 73 och 122.

²⁰⁸ Lindskog, 73-74 och 122.

²⁰⁹ Moberg I, s 239 och Moberg SvJT 1989 s. 464. Mobergs resonerar dels om huruvida en majoritet på över 90 procent kan få en granskare eller minoritetsrevisor entledigad, och dels huruvida länsstyrelsen kan entlediga en granskare.

²¹⁰ Moberg, SvJT 1989, s. 464 och 466.

något skydd enligt ABL. Moberg verkar resonera som så att om en majoritet som representerar över 90 procent av aktierna anser att granskningen skall avbrytas finns det inte längre någon ”skyddsvärd” minoritet. Moberg menar att när en aktieägare kontrollerar över 90 procent av aktierna saknar minoriteten skydd eftersom det då med säkerhet kan sägas att minoriteten inte kan mobilisera det stöd som krävs för att utöva de lagstadgade minoritetsskyddsreglerna.²¹¹

Mobergs uppfattning att minoriteten saknar skydd kan ifrågasättas. Det är helt riktigt att det krävs stöd från minst 10 procent av samtliga aktieägare för att realisera flera av minoritetsskyddsreglerna i ABL.²¹² Det finns emellertid regler som avser skydda minoriteten som inte kräver någon kvalificerad minoritet, t.ex. likhetsprincipen och generalklausulen. Vidare kan det ifrågasätta om en minoritet skall anses inte åtnjuta något skydda endast för att det vid ett givet tillfälle inte kan mobilisera tillräckligt med röster för att utöva vissa i ABL föreskrivna minoritetsskyddsregler. Ett annat synsätt skulle vara anse att minoriteten alltid är skyddsvärd, men p.g.a. att minoritetsskyddsreglerna är relativt ingripande för bolaget har en minimigräns satts upp.²¹³ Därmed upphör inte skyddet för att minoriteten inte längre kan mobilisera tillräckligt stöd för att få igenom ett förordnande.

Lindskog delar inte Mobergs uppfattning utan anser att det i normala fall skall krävas att samtliga aktieägare står bakom entledigandet.²¹⁴ Lindskog har invändningar så väl de lege lata som de lege ferenda. Han menar att det saknas lagstöd för en sådan regel och att en sådan regel skulle göra att regeln om att förslaget även uppnår kvalificerad minoritet om 1/3 av de på stämman företrädda aktierna ställer sig bakom förslaget, i princip skulle förlora sitt syfte. Majoriteten skulle om förslaget biträtts genom 1/3 regeln enkelt kunna upphäva förslaget genom att se till att på en ny bolagsstämma med mer än 90 procent av rösterna besluta om att granskningen skulle upphöra.²¹⁵ Lindskog har en bra poäng i att den av Moberg föreskrivna regeln skulle leda till att 1/3 regeln blev i princip utan relevans. Lindskog hänvisar även till att om en aktieägare enligt nuvarande (15 kap. 5 § ABL 75) 29 kap. 9 § ABL väckt talan om skadestånd till bolaget kan inte en uppgörelse träffas utan hans eller hennes samtycke enligt 29 kap. 8 § ABL. Detta är enligt Lindskog ett exempel på en minoritetsrättighet som kräver en kvalificerad minoritet om minst 10 procent inte kan hindras från att fullföljas även om minoriteten senare sjunkit under 10 procent. Som kritik de lege ferenda anför Lindskog dels att majoriteten skulle kunna ”sabotera” en påbörjad granskning genom att endast köpa ett begränsat antal aktier, och dels att en senare inträffad ägarförskjutning ur logisk synpunkt inte borde medföra att det tidigare beslutet kan upphävas. Det förra kanske inte är ett

²¹¹ Moberg, SvJT 1989, s. 465.

²¹² Se t.ex. en minoritets rätt att påkalla en extra stämma enligt 7 kap. 13 § ABL, påkalla utdelning enligt 17 kap. 13 § ABL, och föra talan om skadestånd till bolaget enligt 29 kap. 9 § ABL.

²¹³ Se t.ex. prop. 1997/98:99 s. 126.

²¹⁴ Lindskog, s. 74.

²¹⁵ Se Lindskog, s. 74 not 4.

så tungt vägande argument då en majoritet ändå på förhand skulle kunna förhindra att granskning kommer till stånd genom att köpa ett begränsat antal aktier. Det talar nästan snarare för Mobergs resonemang.²¹⁶ Det senare utgör däremot ett bra argument mot Mobergs uppfattning. Lindskog illustrerar sitt resonemang med ett exempel som går ut på följande.²¹⁷ En bolagsstämma har fattat ett beslut som kräver en kvalificerad majoritet. En senare ägarförskjutning gör att om frågan kom upp igen skulle minoriteten kunna förhindra att beslutet uppnådde den föreskrivna majoriteten, men detta förhållande medför att det redan fattade beslutet inte längre har tillräckligt stöd för ett "ombeslut", medför inte att minoriteten kan få beslutet upphävt.

Jag anser precis som Lindskog att det finns goda skäl att det samma borde gälla i det omvända fallet när en fråga kräver en kvalificerad minoritet i stället för en kvalificerad majoritet. Detta, samt att en aktieägare även om inte längre stöds av minst 10 procent av aktierna inte kan hindras från att föra talan för bolaget, talar för att granskningen inte kan bestämma att granskaren skall entledigas. Moberg anför dock som stöd för sin ståndpunkt ett par fall där länsstyrelsen entledigat minoritetsrevisorer.²¹⁸ I ett av fallen Moberg hänvisar till entledigande Stockholms länsstyrelse en minoritetsrevisor sedan huvudägarna efter uppgörelse hemställt om detta. Huvudägarna representerade 5 970 av totalt 6000 aktier. Enligt Moberg förekom ingen kommunikation mellan länsstyrelsen och innehavaren av de övriga 30 aktierna före det att minoritetsrevisorn entledigades. Moberg hänvisar till två ytterligare fall, båda från dåvarande länsstyrelsen i Malmöhus län. I det ena fallet var det en aktieägare som blivit ägare till samtliga aktier som begärde minoritetsrevisorns entledigande och det andra fallet var det samtliga aktieägare som begärde entledigandet.²¹⁹

Det är endast det första fallet som har någon relevans med avseende på Mobergs uppfattning att det räcker med att en majoritet av aktieägarna som överstiger 90 procent kan få en granskare eller minoritetsrevisor entledigad. I det fallet gjordes uppenbarligen inte begäran formellt av samtliga aktieägare. Det var ett beslut av en förvaltningsmyndighet och inte av en förvaltningsdomstol. Vilket redan det gör att betydelsen av det kan ifrågasättas. Det kan också tänkas att länsstyrelsen i Stockholm helt enkelt handlade fel och felaktigt entledigade minoritetsrevisorn. Jag vill nog mena att så varit fallet. Länsstyrelsen borde när den fick in en begäran om entledigande som inte gjordes på samtliga aktieägares vägnar, antingen lämnat begäran utan avseende med motiveringen att det inte var en begäran

²¹⁶ Det skulle kunna hävdas att om majoriteten kan förhindra att granskning kommer till stånd genom att förvärva ett begränsat antal aktier borde de även kunna få granskning att upphöra på samma sätt.

²¹⁷ Se Lindskog, s. 74 not 4.

²¹⁸ Moberg, SvJT 1989, s. 465. Moberg hänvisar inte här till några datum för besluten eller diarenummer. Se dock Moberg I, s. 240 med hänvisningar där samma fall verkar behandlas.

²¹⁹ Beslutet om entledigande i det senare fallet fastställdes tydligen av kammarrätten efter överklagande av minoritetsrevisorn.

av samtliga aktieägare, eller kanske mer praktiskt, i vart fall när det endast är frågan om en eller ett fåtal aktieägare som inte formellt står bakom begäran, inhämtat resterande aktieägares inställning. Jag kan inte hålla med Moberg om att det lagstadgade minoritetsskyddet har upphört endast därför att det inte längre skulle vara möjligt att få tillräckligt stöd för ett förordnade. Det är inte det lagstadgade minoritetsskyddet som har upphört, det finns alltså kvar, utan det som möjligtvis upphört är möjligheten att aktualisera en del av det minoritetsskydd som lagen ger. Att denna möjlighet upphört i en situation där en granskare redan förordnats är kanske inte särskilt intressant. Minoriteten har redan uppnått det minimikrav som lagen satt upp som en nedersta gräns, för när det minoritetsskydd som granskningen utgör skall kunna aktualiseras.

Det är dessutom inte säkert att endast därför att en aktieägare ställer sig bakom en begäran om granskarens entledigande samma aktieägare inte skulle rösta för att en granskare förordnades från första början. En granskare har ju redan förordnats och Mobergs resonemang tycks bygga på något sorts hypotetisk stämmobehandling där en aktieägares inställning kan vara helt beroende av vad som förekommit i den granskning som granskaren hittills utfört.²²⁰ Om det inte är säkert, att endast därför att en aktieägare ställer sig bakom en begäran om granskarens entledigande samma aktieägare inte skulle rösta för att en granskare förordnades, håller inte heller av denna anledning Mobergs resonemang om att minoriteten inte längre skulle åtnjuta något skydd därför att inte tillräckligt stöd skulle kunna mobiliseras för att få till stånd en granskning.

6.3.5 Entledigande utan samtliga aktieägares samtycke

Som konstaterats ovan kan och bör länsstyrelsen entlediga en granskare på samtliga aktieägares begäran. Vidare har det konstaterats att det knappast kan vara möjligt för länsstyrelsen att entlediga granskaren på begäran av annan än samtliga aktieägare. Finns det då ingen möjlighet att få granskaren entledigad utan samtliga aktieägares samtycke?

Lindskog anser att länsstyrelsen inte kan entlediga en granskare, utan anser att granskaren kan entledigas av samtliga aktieägare utan inblandning av

²²⁰ Det kan t.ex. vara så att aktieägare A vill få tillstånd en granskning och biträder förslaget tillsammans med aktieägare B. Tillsammans företräder de över 10 procent av rösterna. B var egentligen endast intresserad av en punkt eller en del av granskningstemat. När granskaren har utrett denna fråga men har en hel del kvar som B inte har något intresse av att den granskas, finns det ingen anledning för B att granskningen fortgår (förutsatt att B fått den information B vill redan innan granskningsyttrandet lagts fram, t.ex. i ett delyttrade). Därmed finns det goda skäl till att B skulle ställa sig bakom en begäran om granskarens entledigande tillsammans med C som äger de resterande aktierna. B och C kommer då att representera mer än 90 procent av aktierna. I en sådan situation kan man inte alls med säkerhet säga att endast därför att en majoritet på mer än 90 procent av aktierna begär att granskaren skall entledigas, skulle inte minoriteten kunna mobilisera det nödvändiga stödet. B skulle fortfarande i det hypotetiska "ombeslutet" rösta för att granskaren tillsattes. Problemet med resonemanget är delvis de hypotetiska inslaget.

länsstyrelsen. Lindskog går dock längre än så och tycks mena att bolaget, utan att samtliga aktieägare står bakom det, i vissa särskilda fall kan genom allmän domstol få rätt att säga upp avtalet.²²¹ Han resonerar som så att om granskaren genom att i väsentlig grad bryter mot vad som åligger granskaren och därmed skadar bolaget, borde en domstol kunna förklara att granskningsuppdraget skall anses upphört.²²² Även om det kanske skulle kunna vara lämpligt med någon säkerhetsventil för olämplig granskare, finns det enligt min mening ingen grund för att bolaget skulle kunna häva ”uppdragsavtalet” i en allmän domstol. Granskningsuppdraget är inget ordinärt uppdragsavtal mellan bolaget och granskaren. Som tidigare konstaterats har inte bolaget någon sådan beslutande rätt över granskningsuppdraget som det har i ett normalt uppdragsförhållande. Ett förordnande av en granskare har inte heller föranletts av ett formellt beslut av bolagsstämman. Som konstaterats ovan krävs det att samtliga aktieägare står bakom ett entledigande för att det skall kunna komma tillstånd. Det innebär att det kan räcka med att en aktieägare med ett väldigt litet innehav motsätter sig att granskaren skall entledigas. Missköter sig granskaren grovt och skadar bolaget t.ex. genom att bryta mot sin tystnadsplikt eller på annat sätt genom att t.ex. dra ut på granskningen i det närmast oändliga eller tillsynes utan skäl hör alla anställda eller kräva tillgång till enorma mängder dokumentation, kan situationen bli orimlig. Under sådana extrem fall av misskötsel av granskningsuppdraget skulle det vara önskvärt att granskaren skulle kunna entledigas även om inte samtliga aktieägare ställer sig bakom det.²²³ Men jag anser att så inte är fallet.

Lindskog stödjer sin uppfattning att det borde ankomma på allmän domstol istället för den beslutade myndigheten eller i förekommande fall förvaltningsdomstolar att pröva om granskaren p.g.a. misskötsel ska entledigas, på att prövningen skulle vara mer civilrättslig än offentligrättslig.²²⁴ Det må vara helt riktigt men det kan inte vara tillräckliga skäl till att frågan skulle kunna prövas av allmän domstol. Förordnandet har skett genom ett beslut av länsstyrelsen. Det är en sedan länge ansedd princip att en allmän domstol inte kan upphäva ett förvaltningsbeslut.²²⁵ Ett upphävande av granskningsuppdraget skulle strida mot denna grundläggande princip om fördelningen mellan allmänna domstolar och förvaltningsmyndigheter och förvaltningsdomstolar. Ett sådant avsteg är möjligt men då måste det tydligt anges i lag att beslutet kan prövas av

²²¹ Lindskog, s. 123.

²²² Se Lindskog, s. 123 som gör en analogi med entledigande av konkursförvaltare och granskningsman i konkurs i 7 kap. 5 och 30 §§ Konkurslagen.

²²³ Skadar granskaren bolaget på ovan angivna sätt skulle det kunna invändas att även minoriteten då skulle vilja att granskaren entledigades. Det skulle säkerligen många gånger vara fallet men det är långt ifrån säkert att det alltid skulle vara fallet. Motivet till att påkalla granskning kan ha varit att använda det som påtryckning för att bli utköpta till ett högre pris. Med ett sådant motiv till granskningen kan det finnas skäl för aktieägare att inte ställa sig bakom ett entledigande även om granskaren skadar bolaget, tvärtom kan det t.o.m. vara önskvärt att så sker.

²²⁴ Lindskog, s. 123.

²²⁵ Se härom Strömberg, s.226.

allmän domstol.²²⁶ Vidare anser jag att en förvaltningsmyndighet och förvaltningsdomstol visst skulle vara skickade att göra den föreskrivna prövningen. Förvaltningsdomstolar har många gånger att pröva om t.ex. en offentligfunktionär har misskött sitt uppdrag etc. Även i andra fall får förvaltningsdomstolar göra prövningar med ett stort civilrättsligt inslag.²²⁷ Jag kan inte se att det skulle vara olämpligt, om en sådan prövning skall kunna göras, att det skulle göras av länsstyrelsen i första hand och i förekommande fall av förvaltningsdomstol. Jag anser att granskningsuppdraget inte kan hävas genom allmän domstol och att om det skall kunna hävas på mindre än samtliga aktieägares begäran får detta prövas i första hand av den myndighet som beslutat om förordnandet, d.v.s. länsstyrelsen.

Även om det skulle vara önskvärt att det fanns någon utväg i de extrem fall där granskaren väsentligt missköter sitt uppdrag och skadar bolaget, finns det i brist på lagstiftning och i ljuset av att länsstyrelsen tydligen inte skall göra någon prövning av grunderna för granskningen, skäl att anse att ett entledigande endast kan ske om samtliga aktieägare begär det. Därmed anser jag att i dagsläget kan inte länsstyrelsen skilja en granskare från uppdraget p.g.a. misskötsel hur grov den än må vara. Däremot kan bolaget kräva skadestånd av en granskare som orsakar bolaget skada enligt 29 kap. 2 § jämlikt 29 kap. 1 § ABL. Detta är nog den enda utväg som finns för bolaget om granskaren löper amok. Skadeståndsskyldigheten borde även verka preventivt mot att granskare skall bryta mot sina skyldigheter.

Granskaren bör därmed endast kunna entledigas annat än på egen begäran eller om samtliga aktieägare samtycker till eller begär det. Det är endast då det med säkerhet går att säga att det inte längre finns någon skyddsvärd minoritet. Inga av de runt ett hundra fall jag har studerat ger heller något stöd för att det skulle räcka med en majoritet över 90 procent för att få en granskare entledigad.²²⁸ Däremot har länsstyrelsen i ett par fall entledigat en granskare på begäran av samtliga aktieägare.²²⁹

²²⁶ Strömberg, s. 226 och 233-237.

²²⁷ T.ex. i mål om registreringsärenden i aktiebolagsregistret och i registreringsärenden av varumärken m.m.

²²⁸ I länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-09-20, Dnr 2474-02-49867 invände styrelsen mot att en granskare skall förordnas att söka inte längre p.g.a. en nyemission innehade minst 10 procent av aktierna. Länsstyrelsen konstaterar endast att förslaget var biträtt av minst 10 procent på stämman och att det förslaget var alljämt gällande. Även om det inte var frågan om ett entledigande i det aktuella fallet utan en invändning mot att förordnade skedde, borde länsstyrelsen om den tillämpat Mobergs resonemang avslagit ansökan med stöd av att det inne längre fanns en skyddad minoritet.

²²⁹ Se t.ex. länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-05-15, Dnr 2052-03-33627, länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-01-07, Dnr 2474-01-49302 och länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-10-01, Dnr 2474-02-63290.

6.4 Länsstyrelsen beslutar om entledigande

6.4.1 Allmänt

Ett entledigande av granskaren innebär att granskaren skiljs från sitt förordnade som granskare och därmed från de rättigheter och skyldigheter Enligt ovan har det konstaterats att en granskare kan självmant avgå i förtid och att granskningen skall kunna entledigas om samtliga aktieägare begär det. Frågan är då om det är länsstyrelsen som skall formellt entlediga granskaren om ovan stipulerade krav är uppfyllda? Jag anser att så bör vara fallet.

6.4.2 Länsstyrelsens behörighet

Som det har konstateras bör en granskare kunna bli entledigad på egen begäran och på begäran av samtliga aktieägare. Det är länsstyrelsen som genom ett beslut utser en granskare. Därmed förefaller det naturligt att också en granskare formellt kan entledigas av länsstyrelsen om kraven för att en granskare skall kunna entledigas är uppfyllda. Lindskog är av uppfattningen att länsstyrelsen inte kan entlediga en granskare.²³⁰ Han stödjer sin ståndpunkt på tre argument. Dels att ABL saknar reglering av frågan till skillnad från vad som gäller för minoritetsrevisorer,²³¹ dels att ett beslut om entledigande inte skulle klargöra något som tydligen skulle vara klart ändå, samt dels att det inte kan ankomma på länsstyrelsen att pröva om det föreligger saklig grund för att entlediga granskaren.

När det gäller det första argumentet, att ABL till skillnad från vad som gäller för minoritetsrevisorer, saknar regler om entledigande av granskare, håller jag med Lindskog om att det är ett relevant argument för att granskaren inte skulle kunna entledigas av länsstyrelsen. Lagstiftaren har uppenbarligen valt att hänvisa till vissa regler om revisorer när det gäller granskare,²³² och får antas medvetet avstått från att göra vissa andra bestämmelser om lekmannarevisorer tillämpliga på granskaren. Moberg är av en annan uppfattning och anser att bristen på hänvisning till 10 kap. 12 § (eller 9 kap. 22 §) ABL inte skall tolkas som att en granskare inte kan entledigas.²³³ Men även om ABL saknar en reglering av frågan om länsstyrelsen kan entlediga en granskare finns det goda skäl att anse att länsstyrelsen både kan entlediga en granskare, och bör göra det på samtliga aktieägares begäran eller när granskaren själv begär det eller.

²³⁰ Se Lindskog, s. 66-68 och 124.

²³¹ Jfr 9 kap. 22 § ABL av vilket det följer att minoritetsrevisorn kan entledigas av länsstyrelsen. Jfr även Prop. 1975:103 s. 420.

²³² Se ovan (2.2) Numera är hänvisningarna främst till regler för lekmannarevisorer, men de är i allt väsentligt överensstämmande med de regler om revisorer som granskningsbestämmelserna tidigare hänvisade till. Jfr 10 kap. 14 § ABL 75 med hänvisningar.

²³³ Se Moberg, SvJT 1989, s. 464.

Eftersom det ostridigt är länsstyrelsen som utsett granskaren förefaller det rimligt att den även kan entlediga granskaren. Länsstyrelsens förordnade är ett förvaltningsbeslut som kan överklagas till förvaltningsdomstol.²³⁴ Vid avsaknad av en särskild reglering får det anses följa av allmänna principer att länsstyrelsens beslut inte kan upphävas av annan än länsstyrelsen själv, eller i förekommande fall av förvaltningsdomstol.²³⁵ Beslutet att förordna en granskare skiljer sig från sedvanliga förvaltningsbeslut men bör kunna betecknas som ett *kvalificeringsbeslut* i förvaltningsrättslig terminologi.²³⁶ Att aktieägarna kan komma överens om att granskningen skall upphöra och att en granskare normalt kommer att rätta sig efter det utan inblandning av länsstyrelsen är en annan sak. I ett sådant fall kommer granskningen i praktiken upphöra men rent formellt har granskaren ett förordnande som gäller tills granskaren avslutat sitt granskningsuppdrag.

Som sitt tredje skäl till att länsstyrelsen inte bör besluta om entledigande av granskare anför Lindskog att det inte kan ankomma på länsstyrelsen att pröva om det föreligger saklig grund att skilja granskaren från uppdraget.²³⁷ Enligt honom talar samma skäl, som talar för att det inte bör överlämnas till länsstyrelsen att pröva om en begärd granskning är grundad, för att länsstyrelsen inte heller bör pröva om granskaren skall skiljas från uppdraget.²³⁸ Det är riktigt om man talar om att länsstyrelsen skulle kunna entlediga granskaren på någons begäran därför att t.ex. det hävdades att granskningen var ogrundad eller att granskaren gjorde ett dåligt arbete etc. Under sådana omständigheter skulle det vara motsägelsefullt att länsstyrelsen inte skulle pröva om den begärda granskningen var grundad när de beslutar om förordnade men skulle göra det vid ett entledigande. Men som redan har konstaterats är det endast på begäran av samtliga aktieägare som granskaren skall kunna skiljas från sitt uppdrag. Om entledigande endast kan ske på begäran av samtliga aktieägare finns det inte någon bedömning som länsstyrelsen har att göra. Allt som länsstyrelsen har att pröva är om de formella förutsättningarna för ett entledigande föreligger, precis som den har att göra vid en begäran om ett förordnade.²³⁹ Med andra ord skall inte länsstyrelsen pröva om det finns saklig grund för entledigandet utan endast om alla aktieägare står bakom begäran om entledigande. Mot bakgrund av detta synsätt är inte Lindskogs argument relevant.

Som nämnt ovan anser Lindskog att det inte finns någon anledning till att länsstyrelsen skall besluta om ett entledigande, då det enligt honom inte skulle klargöra något som inte skulle vara klart ändå.²⁴⁰ Lindskog menar att ett entledigande av länsstyrelsen inte skulle fylla någon funktion, eftersom

²³⁴ Se 31 kap. 4 § ABL.

²³⁵ Se Strömberg, s. 226.

²³⁶ Se Strömberg, s. 59.

²³⁷ Lindskog, s. 68.

²³⁸ Lindskog, s. 67.

²³⁹ Se ovan 6.3.4. Se även Lindskog, s. 56.

²⁴⁰ Se Lindskog, s. 68.

alla aktieägare ändå skulle veta om att granskningen skall avbrytas om det skedde på en begäran av samtliga aktieägare. Utöver det formella skälet, att ett förvaltningsbeslut både ska och bör upphävas av behörig myndighet, anser jag att just de praktiska skälen talar för ett entledigande av länsstyrelsen. Både granskaren och bolaget borde ha intresse i att det finns ett formellt beslut på att granskaren entledigats.

6.4.3 Bolagets intresse av ett entledigande från länsstyrelsen

För bolaget kan det finnas intresse i att ha ett beslut om entledigande i fall t.ex. granskaren vill fortsätta sin granskning trots att samtliga aktieägare vill att den avslutas. Dels för att ha beslutet som grund för att t.ex. hindra granskaren från att komma åt information eller från att närvara vid bolagsstämma, och dels att ha som stöd om granskaren som fortsätter sin granskning kräver ersättning för arbetet utfört efter det att samtliga aktieägare begärt att uppdraget skall avslutas. Aktieägare som vill ha fortsatt granskning men helt enkelt ansett att granskaren gör ett för dåligt jobb och därför vill att uppdraget avslutas, kan ha intresse i att det finns ett formellt beslut om entledigande om de vill ansöka om ny granskning med exakt samma tema.²⁴¹

Oklarheter i största allmänhet kan tänkas uppstå utan ett formellt entledigande. Vad händer om samtliga aktieägare är överens om att granskningen skall upphöra och det därefter inträder en ny aktieägare som vill att granskningen skall fortsätta? Kan den aktieägaren kräva att granskaren återupptar eller fortsätter sin granskning? Jag menar tillskillnad från Lindskog att just därför att ett entledigande av länsstyrelsen skulle ge klarhet, och därför fylla en praktisk funktion, bör länsstyrelsen kunna entlediga en granskare.²⁴²

Avseende det fall att det är granskaren som självmant begär att få bli entledigad uttalar Lindskog att länsstyrelsen inte bör besluta om entledigande då det enligt honom tydligen endast kan leda till oreda.²⁴³ Oredan skulle tydligen bestå i att aktieägarna inte skulle få veta att granskningen var nedlagd. Jag har svårt att se detta problem. Varför skulle risken att aktieägarna inte blev informerade vara större om länsstyrelsen beslöt om entledigande? Länsstyrelsen skulle ha en skyldighet att informera i vart fall bolaget, men troligen även de aktieägare som ansökt om granskningen.²⁴⁴ Även om länsstyrelsen endast skulle informera bolaget är inte aktieägarna i en sämre ställning än om länsstyrelsen inte skulle besluta om entledigande. Det skulle i så fall endast vara upp till granskaren att informera bolaget och eventuellt aktieägarna, och om granskaren endast

²⁴¹ En pågående granskning bör vara hinder för att en ny granskare utses för granskning med samma granskningstema med stöd minoritetskvalificering på samma bolagsstämma.

²⁴² Jfr Lindskog, s. 124. Som uttalar att ett entledigande från länsstyrelsen inte fyller någon funktion och endast kan leda till oreda.

²⁴³ Lindskog, s. 124.

²⁴⁴ Jfr FörvL 17 och 21 §§.

informerade bolaget upp till styrelsen om aktieägarna ska få någon information. Följaktligen kan den ordning att länsstyrelsen formellt beslutar om entledigande vara till fördel för aktieägarna. Även om det skall ses som en skyldighet för granskaren att informera bolaget och aktieägarna om sin begäran att få bli entledigad bortfaller inte detta p.g.a. att länsstyrelsen kan besluta om entledigande.

6.4.4 Granskarens intresse av att ett entledigande

Granskaren kan också ha ett befogat intresse av att bli formellt entledigad av länsstyrelsen. Granskaren är normalt en advokat eller en auktoriserad revisor.²⁴⁵ Dessa yrkes grupper lyder som nämnt ovan under vissa yrkesetiska regler som även kan bli föremål för vissa sanktioner, t.ex. uteslutande. De bör därmed ha ett intresse av att det finns ett klart och tydligt beslut på att de entledigas. Detta gäller både när de på egen begäran vill bli entledigade och när det är (samtliga) aktieägarna som begär det. I det senare fallet är det kanske mest behovet av ordning och reda som gör att det ligger i granskarens intresse att ett formellt entledigande sker. Granskaren har då beslutet om entledigande att falla tillbaka på om det senare av någon anledning skulle uppstå några oklarheter eller någon skulle göra gällande att granskaren inte avslutat sitt uppdrag. Granskaren skulle även kunna ha nytta av beslutet för att t.ex. styrka att ingen jävssituation föreligger i något senare uppdrag. Har granskaren som i ett fall från Stockholms länsstyrelse blivit felaktigt utsedd, måste granskaren ha rätt att formellt få bli entledigad.²⁴⁶

6.4.5 Rättsverkan av ett entledigade av länsstyrelsen

Länsstyrelsens entledigande av länsstyrelsen medför att granskaren formellt skiljs från granskningsuppdraget. Ett formellt entledigande innebär att mer ordning och reda skapas och såväl granskarens som bolaget och aktieägarna kan ha ett intresse av att ett formellt entledigande sker. Genom att granskaren formellt entledigats finns det ett beslut från länsstyrelsen som förordnat granskaren på att förordnandet upphört. Detta medför att granskaren skiljs från de skyldigheter och rättigheter som granskningsförordnandet innebär. Genom ett formellt entledigande kan det inga oklarheter om huruvida förordnandet alltså gäller eller inte. Granskaren kan t.ex. stödja sig på beslutet för att styrka att en jävssituation inte föreligger om granskaren skall förordnas för ett annat granskningsuppdrag. Bolaget kan stödja sig på ett formellt entledigande om t.ex. granskaren torts att samtliga aktieägare vill fortsätta granskningen.

När det gäller den situation där granskaren på egen begäran vill bli entledigad menar Lindskog att en ”nackdel” med att länsstyrelsen formellt entledigar en granskare skulle vara att granskaren skulle kunna återopa

²⁴⁵ Av de 110 fall jag undersökt har granskaren i 39 fall varit advokat och i 40 fall auktoriserad revisor eller godkänd revisor. Se vidare Bilaga A.

²⁴⁶ Länsstyrelsen Stockholms läns beslut 2005-09-09 Dnr 2052-2005-042827.

entledigandet som en accept på sin rätt att avsluta uppdraget om bolaget vill hålla granskaren skadeståndsskyldig p.g.a. den skada det förtida avslutandet orsakat. En eventuell prövning av granskarens skadeståndsskyldighet p.g.a. att granskaren i förtid avslutat uppdraget kommer att prövas av allmän domstol. Länsstyrelsen entledigande skulle enligt Lindskog då kunna åberopas som en accept på att granskaren haft rätt att avsluta uppdraget i förtid. Huruvida detta skulle kunna ske och leda till några problem beror på två saker. För det första om länsstyrelsen överhuvudtaget skall göra någon prövning om huruvida granskaren har "rätt" att avsluta uppdraget i förtid. För det andra om detta har någon betydelse för domstolens bedömning av skadestandsfrågan.

Normalt anses inte ett förvaltningsbeslut ha någon positiv rättskraft för en allmän domstol. Domstolen skall tillämpa gällande rättsregel och kan bedöma frågan helt obunden av förvaltningsbeslutet.²⁴⁷ Om vi bortser från att det i det aktuella fallet inte är helt klart vad gällande rätt är, skulle detta betyda att domstolen har att göra en egen självständig prövning av en talan om skadestånd till följd av att granskaren på egen begäran avslutat uppdraget i förtid. Finner domstolen att granskaren varit vårdslös genom att avsluta granskningen i förtid eller på det sätt granskaren gjorde det och bolaget lidit skada härav bör granskaren bli skadeståndsskyldig gentemot bolaget enligt 29 kap. 2 jämligt 1 §§ ABL.²⁴⁸ Eftersom det i skadestandsfrågan därmed får anses i princip sakna betydelse om länsstyrelsen formellt entledigat granskaren, medför ett formellt entledigande av länsstyrelsen ingen "nackdel" för bolaget. Vidare medför det att det saknas någon anledning till att länsstyrelsen skulle avslå en granskares begäran att få bli entledigad. Ett eventuell skadestånd p.g.a. att uppsägningen kommer ändå att prövas av allmän domstol.

6.4.6 Praxis angående entledigande

Av de fall som jag undersökt har frågan om entledigande av granskaren förekommit i fem fall. I *Ahlmarksfallet* begärde den granskare som utsetts i de första tre förordnandena självmant om att få bli entledigad p.g.a. sjukdom. Det framgår inte av de handlingar jag har tagit del av om länsstyrelsen formellt beslutade om entledigande eller inte. Minoriteten ansökte därefter om att den senare förordnade granskaren även skulle förordnas att granska enligt det tema den granskare som begärt om att få bli entledigad hade förordnats. Länsstyrelsen biföll denna begäran och förordnade den senare granskaren också avseende den förres granskningstema. Länsstyrelsen satte in den nye granskaren i den gamlas

²⁴⁷ Se Strömberg, s. 238.

²⁴⁸ Det är endast till bolaget en granskare kan bli ersättnings skyldig enligt ABL för en "felaktig" avgång. Enligt 29 kap. 2 § jämligt 29 kap. 1 § kan även en granskare bli ersättnings skyldig till en aktieägare om granskaren överträder ABL. För det första kan det diskuteras om en "felaktig" avgång verkligen kan anses som en överträdelse av ABL och för det andra har jag svårt att se vilken skada som det skulle kunna medföra en aktieägare. Granskaren arbetar inte på uppdrag av någon aktieägare.

ställe. Noteras bör att begäran om att den senare granskaren skulle ersätta den andres granskningsuppdrag även hade tagits upp på stämman i föreskriven ordning och biträtts av den föreskrivna minoriteten.

I det ovan refererade fallet där granskaren uppgav att han felaktigt blivit utsedd utan att blivit tillfrågad, framgår det inte om länsstyrelsen beslutade om entledigande. I tre fall har samtliga aktieägare kommit överens om att granskningen skall avslutas. I ett av fallen har granskaren själv lämnat in en begäran om att få bli entledigad med hänvisning till aktieägarnas samstämmiga förklaring om att granskningen skall upphöra. Till sin ansökan har granskaren även bifogat aktieägarnas skriftliga överenskommelse eller begäran som varit undertecknad av samtliga aktieägare. I de andra två fallen är det aktieägarna som inkommit med begäran. Samtliga tre ärenden kommer från Stockholms länsstyrelse men handhavandet i länsstyrelsen skiljer sig lite åt i fallen.²⁴⁹

I det första fallet,²⁵⁰ inkom först ett meddelande från granskaren där denne meddelade att en av de aktieägare som ansökt om granskningen att de inte längre vill att granskningen skulle fortgå. Därefter inkom en hemställan från granskaren att bli entledigad. Granskaren hänvisade till att aktieägarna ingått ett förlikningsavtal där de bl.a. kommit överens om att granskningen skulle avbrytas. Enligt en tjänsteanteckning på granskarens begäran framgår det att länsstyrelsen informerat granskaren om att länsstyrelsen inte anser sig ”böra” entlediga honom och att granskaren förklarat sig införstådd med att hans hemställan lades ”ad acta”. I detta ärende verkar samtliga aktieägare vara överens om att granskningen skulle avslutas men länsstyrelsen ansåg sig tydligen ändå inte ”böra” entlediga granskaren. Granskaren verkar som angivits varit införstådd med detta.

Även om inte länsstyrelsen i det här fallet beslutade om entledigande visar det i vart fall att granskaren ville att så skulle ske och att han ansåg att det fanns behov av att hans hemställan i vart fall arkiverades. Bortsett från att jag anser att länsstyrelsen i det aktuella fallet borde ha entledigat granskaren, tycker jag att fallet ändå visar att granskare vill bli formellt entledigade av länsstyrelsen och att en sådan ordning tvärt emot vad Lindskog anser leder till mer ordning och reda.

I det andra fallet,²⁵¹ inkom en begäran från granskaren att få bli entledigad. Till begäran bifogades ett avtal där det framgick att den tidigare sökande överlätit alla sina aktier och att han och övriga aktieägare var överens om att

²⁴⁹ I ytterligare ett fall från Stockholms länsstyrelse har samtliga aktieägare begärt att granskarna skulle avsluta sina uppdrag i förtid men utan att någon begäran om detta gjorts hos länsstyrelsen (Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-09-09, Dnr 2474-01-49302). I det fallet sändes endast en kopia av instruktionen till granskarna in till länsstyrelsen utan någon egentlig begäran att den skulle entlediga granskarna. De kan antas att sökande i det fallet antog att länsstyrelsen ändå inte skulle besluta om ett formellt entledigande.

²⁵⁰ Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-01-07, Dnr 2474-01-49302.

²⁵¹ Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-01-30, Dnr 2472-03-5573.

granskningen skulle avslutas. Länsstyrelsen beslutade att granskaren entledigades.²⁵² Intressant är att länsstyrelsen i detta fall tydligen ansågs sig ”böra” entlediga granskaren på samtliga aktieägares begäran. Någon skillnad i omständigheter i fallen som skulle kunna vara av betydelse för denna diskrepans kan i vart fall inte jag finna. Det är också samma länsstyrelse och samma år som har varit av skilda uppfattningar. Förklaringen ligger troligen i att det råder osäkerhet om länsstyrelsen kan entlediga en granskare.

I tredje fallet hade länsstyrelsen på ansökan av TV4 förordnat Otto Rydbeck som granskare i Airtime AB, ett bolag ägt av TV4 och Kinnevik.²⁵³ Kinnevik förvärvade senare TV4:s aktier i Airtime och var därmed ägare till samtliga aktier i bolaget. Därefter lämnade Kinnevik in en begäran till länsstyrelsen att granskaren skulle entledigas. Begäran var även undertecknad av behöriga företrädare för TV4 som förklarade att de inte hade något att erinra mot att granskaren entledigades. Länsstyrelsen entlediga genom beslut granskaren från uppdraget.²⁵⁴

De ovan refererade fallen visar att det inte råder klarhet hos länsstyrelserna huruvida de ”böra” entlediga granskare, både när granskaren självmant begär det och när så begärs av samtliga aktieägare. Såvitt jag har kunnat utreda fanns det ingen särskild omständighet som motiverade att beslut om entledigande togs i två av fallen men inte i det ena. Det saknas av förklarliga skäl ett prejudikat på frågan. För att frågan skall komma att prövas av domstol krävs antingen att någon aktieägare motsätter sig att länsstyrelsen entledigar granskaren, vilket inte kommer att hända om alla aktieägare begärt att granskaren entledigas, eller att granskaren motsätter sig att bli entledigad.²⁵⁵

6.5 Sammanfattande slutsatser

En granskare kan på egen begäran välja att avsluta uppdraget. Om granskaren genom att avsluta uppdraget i förtid orsakar skada kan granskaren eventuellt bli skadeståndsskyldig. Om granskaren väljer att avsluta uppdraget ska granskaren utan oskäligt dröjsmål meddela bolaget detta. Granskaren bör dessutom meddela åtminstone den eller de aktieägare som hos länsstyrelsen begärt att granskaren skall utses. Granskaren har även rätt att få bli formellt entledigad av länsstyrelsen om granskaren vill avsluta uppdraget i förtid. Länsstyrelsen skall entlediga granskaren på granskarens egen begäran utan att göra någon prövning av skälen till att granskaren vill avsluta uppdraget. Huruvida granskaren har rätt att avsluta uppdraget i

²⁵² Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-05-15, Dnr 2052-03-33627 (Handskrivet på själva begäran om entledigande.).

²⁵³ Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2000-11-08, Dnr 2474-00-43889.

²⁵⁴ Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-10-01, Dnr 2474-02-63290.

²⁵⁵ Vilket i och för sig inte är ett helt otroligt scenario (se t.ex. kammarrättens dom, Moberg I s. 240, där en minoritetsrevisor överklagade länsstyrelsens beslut att på begäran av samtliga aktieägare entlediga honom.).

förtid får prövas av allmän domstol och kommer även i princip endast aktualiseras om bolaget kräver skadestånd eller om tvist uppstår om arvodet.

En granskare kan endast begäras entledigad av samtliga aktieägare. Det finns ingen möjlighet för vare sig den som hos länsstyrelsen begärt att en granskare skall utses, den minoritet som biträtt förslaget om granskning eller majoriteten att få en granskare avsatt eller entledigad. Det krävs att samtliga aktieägare står bakom en begäran om entledigande för att granskaren på annat än av egen vilja skall kunna bli entledigad.

Länsstyrelsen är behörig att formellt entlediga en granskare. Det följer av att länsstyrelsen eller en förvaltningsdomstol är de enda som kan upphäva ett förvaltningsbeslut. Såväl granskaren, bolaget och minoriteten kan ha ett intresse av att länsstyrelsen formellt entledigar granskaren. Över huvud taget lär det leda till mer klarhet och ordning och reda om länsstyrelsen formellt beslutar om entledigande både när det är granskaren själv som begärt det och när det är samtliga aktieägare som begärt det. Har granskaren själv begärt det skall länsstyrelsen entlediga granskaren utan att pröva om granskaren haft giltiga skäl att få avgå. Utöver på begäran av granskaren själv skall länsstyrelsen endast besluta om ett entledigande om samtliga aktieägare står bakom beslutet.

7 Avslutande synpunkter

Som anført inledningsvis lämnar bestämmelserna om granskning en hel del frågor och förhållanden oreglerade. Avsikten med denna uppsats har bl.a. varit att lyfta fram några av dessa frågor samt att göra en ansats till att försöka besvara dem utifrån gällande rätt. Det skulle måhända vara väl morskt att påstå att detta har lyckats i alla avseenden. Som det framgår av ovan är det en hel del som är oklart när det gäller institutet särskild granskning. Förhoppningsvis har denna uppsats lyckats reda ut ett par frågetecken, men en hel del återstår.

Ett av frågetecknen rör huruvida bolagsstämmans behandling av ett förslag om granskning skall ses som ett beslut av bolagsstämman. Sannolikt kan det inte ses som ett beslut. Oklarheten kring detta är en av anledningarna till att det förefaller omöjligt att fastslå vem som är granskarens faktiska uppdragsgivare.

Ett annat frågetecken är under hur lång tid efter det att ett förslag om granskning minoritetskvalificerats som det kan ligga till grund för ett förordnande från länsstyrelsen. Det är svårt att godta att ett en gång minoritetskvalificerat förslag om granskning skulle kunna utgöra grund för ett förordnande för all framtid. Samtidigt togs inte det ursprungliga förslaget om en tidsgräns på en månad med i lagen. Men tanken kan inte gärna ha varit att det inte skall finnas någon bortre tidsgräns för när en aktieägare kan gå vidare med ett minoritetskvalificerat förslag. Det är frestande att dra den slutsats att anledningen till att bestämmelsen om en månad inte togs var ett förbiseende och därmed ett rent misstag. Varför motiverades överhuvudtaget inte borttagandet av denna tidsgräns, som återfinns i de övriga nordiska länders aktiebolagslagar som deltog i samarbetet med en samnordisk aktiebolagslagstiftning, om det fanns någon anledning till att inte ha den med? Vad som skall gälla förefaller dock oklart.

Det finns som sagt en hel del frågetecken när det gäller institutet särskild granskning och i detta arbete har långt ifrån alla berörts. För att få lite mer klarhet i vad som gäller avseende granskningsinstitutet skulle det vara önskvärt med kompletterande och i viss mån förnyad lagstiftning. Särskilt många vägledande prejudikat från RegR är troligen inte att vänta.

Granskningsinstitutet utgör säkert i vissa fall ett utmärkt sätt för en föranledd minoritet att få information om misstänkta eller föreliggande oegentligheter i bolaget. För att kunna göra gällande många av de övriga s.k. minoritetsskyddsreglerna krävs det oftast att aktieägarna har information om vad som pågår. Granskningsinstitutet kan säkert även fungera preventivt. Om inte majoriteten sköter sig och håller minoriteten informerad riskerar de att en granskare tillsätts som vidtar en kanske för majoriteten obekvämlig undersökning som dessutom kommer att bekostas av bolaget. Men granskningsinstitutet öppnar även uppför

missbruksmöjligheter. Detta särskilt eftersom det inte anses att länsstyrelsen skall göra någon bedömning av grunderna för att en granskare skall utses. En minoritet som t.ex. vill bli utköpt av majoriteten men som är missnöjd med priset kan tillsätta en granskare som påtryckningsmedel. Då ingen prövning av grunderna för detta skall ske kan de ”hitta” på saker som de vill att granskaren skall undersöka. Det finns vidare inga begränsningar för hur många olika förhållanden eller åtgärder som granskaren kan tillsättas att granska är det möjligt att begära att en granskare tillsätts med ett granskningstema innehållande flera hundra punkter. I ett granskningsärende i Värmland utgörs granskningstemat av ca 900 punkter!²⁵⁶ Missbruksmöjligheten är inte betydelselös men det får antas att de flesta aktieägare inte vill dra på bolaget onödiga kostnader. Missbruksrisken skulle kunna minimeras om t.ex. länsstyrelsen skulle göra åtminstone en översiktlig prövning genom att ta viss hänsyn till styrelsens eventuella invändningar mot granskningen och den eller de sökande aktieägarnas skäl för granskningen. I Danmark och Norge görs motsvarande prövning. Givetvis är det viktigt att detta inte medför att styrelsen på ett enkelt sätt kan se till att ingen granskning blir av. Missbruksrisken skulle även till viss del minimeras om det, som det bör vara, i vart fall krävdes att det granskningen skall avse är något som rent faktiskt kan utgöra en oegentlighet eller ett missförhållande. Det skall dock uppmärksammas att i nästan alla de granskningsfall som har studerats har granskningstemat utgjorts av sådant som troligen har varit tanken att granskningen skall avse. I de flesta fall har granskningstemat syftat till att få utrett om styrelsen eller aktieägare handlat i strid med generalklausulerna.

Vad granskningen kan avse skall inte avgöras av granskaren själv genom någon sorts tillåtlighetsprövning. Antingen får det som enligt förslaget skall granskas ses som något som omfattas av vad som en granskning kan avse enligt ABL eller inte. Vad granskningen kan avse enligt ABL är inte lätt att uttröna. Men mot bakgrund av granskningsinstitutets syfte bör granskning inte kunna avse annat än sådant som potentiellt kan utgöra ett missförhållande eller oegentlighet. Och med missförhållande eller oegentlighet bör avses handlingar och åtgärder i strid med ABL, bolagsordning och ÅRL eller sådant som i övrigt kan utgöra grund för skadestånd.

När det gäller länsstyrelsens handläggning och agerande kan avslutningsvis följande sägas. Länsstyrelserna bör vara väldigt restriktiva med att förordna att ett beslut om granskning skall träda ikraft omedelbart utan avvaktan av laga kraft. Annars kommer den märkliga situationen uppstå att en granskare som startat sitt arbete i enlighet med ett beslut som sedan blir upphävt får ersättas för sitt arbete av staten. Om en granskare självmant vill avsluta sitt uppdrag eller om samtliga aktieägare vill att granskaren slutar bör, för att skapa lite ordning och reda, granskaren formellt entledigas av länsstyrelsen.

²⁵⁶ Se bl.a. Länsrättens i Värmlands beslut 2004-11-15, Dnr 205 205-935-04 och Länsrätten i Värmlands dom 2005-09-22, Mål nr 2129-04.

Bilaga A

Siffror över särskild granskning enligt ABL 2000-2005

	Antal	Andel ²⁵⁷ (%)
Totalt antal granskningsärenden	110	
Fördelat på länsstyrelser		
Stockholm	52	47%
Västra Götaland	16	15%
Värmland	9	8%
Skåne	10	9%
Östergötland	8	7%
Norrbottnen	3	3%
Halland	3	3%
Dalarna	2	2%
Jönköping	2	2%
Uppsala	2	2%
Gotland	1	1%
Väster Norrland	1	1%
Västerbotten	1	1%
Ärenden där granskare utsetts	94	85%
Ärenden där begäran avslagits eller avskrivits	16	15%
Ärenden där den granskare som minoriteten föreslagit utsetts	89	95%
Utsedd granskaren auktoriserad eller godkänd revisor	40	43%
Utsedd granskare advokat	39	41%
Övriga (Ej auktoriserad eller godkänd revisor, Ek. Dr, Jur.Dr, Professor, f.d. VD i bolaget, Vd ackordcentralen)	15	16%
Ärenden där styrelsen haft invändningar	64	58%
Ärenden där styrelsen invänt och granskare utsetts	61	95%
Invändningar avsett granskningstemat - att "otillåtet" eller att går utanför vad som kan granskas enl. ABL.	17	27%
Invändningar avsett vem som skall utses till granskare	37	58%
Invändningar avsett brister i formella förutsättningar	10	16%
Invändningar avsett att begäran utan grund och/eller missbruk av institutet	18	28%
Länsstyrelsen förordnat att beslut skall träda ikraft utan avvaktan av laga kraft.	41	44%
Ärenden där länsstyrelsens beslut överklagats	26	24%
Överklagade ärenden där länsstyrelsens beslut överklagats av bolaget	25	96%
Överklagade ärenden där länsstyrelsens beslut upphävts eller ändrats av förvaltningsdomstol	5	19%

²⁵⁷ Procentsatsen avser inte alltid en andel av det totala antalet ärenden utan en andel av den grupp av ärenden som är relevant.

Litteraturförteckning

Offentligt tryck

- Prop. 2004/05:85 Ny aktiebolagslag
- Prop. 1997/98:99 Ändringar i aktiebolagslagen
- Prop. 1975:103 Om förslag till ny aktiebolagslag m.m.
- SOU 1941:8 Lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m.m.
- SOU 1941:9 Lagberedningens förslag till lag om aktiebolag m.m. Motiv.
- SOU 1971:15 Förslag till aktiebolagslag m.m., betänkande avgivet av Aktiebolagsutredningen.

Litteratur

- Andersson, Sten
Johansson, Svante
Skoog, Rolf Aktiebolagslagen, En kommentar, Del II, Nordstedts Juridik, Norstedts juridik, Göteborg, 2003. [cit: Skoog m.fl.]
- Bengtsson, Bertil Skadestånd vid myndighetsutövning I, 1 uppl., P A Nordstedt & Söners förlag, Stockholm, 1978 [cit: Bengtsson I]
- Bengtsson, Bertil Skadestånd vid myndighetsutövning II, 1 uppl., P A Nordstedt & Söners förlag, Stockholm, 1978 [cit: Bengtsson II]
- Bergström, Clas
Samuelsson, Per Aktiebolagets grundproblem, 2uppl., Norstedts Juridik, Göteborg, 2001. [cit: Bergström, Samuelsson]
- Johansson, Svante Bolagsstämma, Juristförlaget JF AB, Stockholm, 1990. [cit: Johansson]
- Kender, Gösta
Roos, Carl Martin Aktiebolagslagen, Del I (1-10 Kap.) med kommentar, 4 uppl., Norstedts Juridik, Stockholm, 1991. [cit: Kender, Roos]

- Lindskog, Stefan Särskild granskning enligt aktiebolagslagen, 2 uppl., Nordstedts Juridikförlag, Stockholm, 1991. [cit: Lindskog]
- Moberg, Krister Bolagsrevisorn – Oberoende Ansvar Sekretess, 1 uppl., Nordstedts Förlag, Stockholm, 1986. [cit: Moberg I]
- Moberg, Krister Bolagsrevisorn – Oberoende Ansvar Sekretess, 3 uppl., Nordstedts, Stockholm, 2006. [cit: Moberg II]
- Nial, Håkan Svensk associations rätt i huvuddrag, 4 uppl., Norstedts Förlag, Stockholm, 1988. [cit: Nial]
- Ragnemalm, Hans Förvaltningsprocessrättens grunder, 5 uppl., Juristförlaget, Stockholm, 1992. [cit: Ragnemalm]
- Strömberg, Håkan Allmän förvaltningsrätt, 22 uppl., Liber Ekonomi, Malmö, 2003. [cit: Strömberg]
- Wennergren, Bertil Förvaltningsprocess, 3 uppl., Fritzes, Stockholm, 1995. [cit: Wennergren]

Artiklar

- Moberg, Krister ”Stefan Lindskog: Särskild granskning enligt aktiebolagslagen. Nordstedts. Stockholm 1988.”. i Svensk Juristtidning 1989 s. 463ff. [cit: Moberg SvJT 1989]
- Strömberg, Håkan ”Förutsättningarna för förvaltningsbesluts verkställbarhet” i Förvaltningsrättslig Tidskrift 1961 s. 245ff. [cit: Strömberg FT 1961]
- Hirschfeldt, Johan ”Ett JO-uttalande till frågan om verkställbarhet av icke lagakraftvunnet beslut inom förvaltningsrätten” i Förvaltningsrättslig Tidskrift 1974 s. 48ff. [cit: Hirschfeldt FT 1974]

Elektroniska källor

http://www.scb.se/Grupp/Foretagsregistret/_Dokument/Broschyr2006.pdf
2006-07-26.

Rättsfallsförteckning

NJA

NJA 2000 s. 41

RÅ

RÅ 2004 ref. 118

RÅ 1981 2:33

Opublicerade rättsfall

Regeringsrättens beslut 2004-04-20, Mål nr 2283-04

Regeringsrättens beslut 2004-11-29, Mål nr 2283-04

Regeringsrättens beslut 2004-11-29, Mål nr 2058-04

Kammarrätten i Stockholms beslut 2002-03-07, Mål nr 1773-2002

Kammarrätten i Stockholms beslut 2002-06-05, Mål nr 1773-2002

Kammarrätten i Göteborgs dom 2004-03-12, Mål nr 2089-03

Kammarrätten i Göteborgs dom 2004-03-12, Mål nr 2309-03

Kammarrätten i Stockholms dom 2004-03-12, Mål nr 2309-03

Kammarrätten i Göteborgs dom 2006-01-10, Mål nr 6991-05

Länsrätten i Stockholms beslut 2001-12-21, Mål nr 19368-01

Länsrätten i Stockholms dom 2002-02-22, Mål nr 19368-01

Länsrätten i Östergötland beslut 2002-12-19, Mål nr 3721-02

Länsrätten i Östergötlands läns dom 2003-03-20, Mål nr 3721-02

Länsrätten i Stockholms dom 2003-05-26, Mål nr 225-03

Länsrätten i Stockholms dom 2004-12-20, Mål nr 14570-04

Länsrätten i Östergötlands läns dom 2005-07-13, Mål nr 676-05

Länsrätten i Värmlands dom 2005-09-22, Mål nr 2129-04

Beslut från länsstyrelsen

Länsstyrelsen i Skåne läns beslut 2001-06-05, Dnr 61-14880-01

Länsstyrelsen i Skåne läns beslut 2002-07-11, Dnr 205-30263-02.

Länsstyrelsen i Skåne läns beslut 2004-11-15, Dnr205-21891-04

Länsstyrelsen i Skåne läns beslut 2005-12-21, Dnr 205-37076-05

Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2000-11-08, Dnr 2474-00-43889

Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2001-07-05, Dnr 2474-01-16931

Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-09-09, Dnr 2474-01-49302

Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2001-09-19, Dnr 2474-01-47842

Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2001-10-24, Dnr 2474-01-35902
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-01-07, Dnr 2474-01-49302
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-05-23, Dnr 2474-02-22395
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-09-20, Dnr 2474-02-49867
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-10-01, Dnr 2474-02-63290
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-10-30, Dnr 2474-02-57976
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-11-26, Dnr 2474-02-25402
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2002-12-13, Dnr 2474-02-68186
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-01-17, Dnr 2474-02-89250
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-01-29, Dnr 2474-02-86587
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-01-30, Dnr 2472-03-5573
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-03-28, Dnr 2052-03-9179
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-05-15, Dnr 2052-03-33627
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-08-01, Dnr 2474-02-69370
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-09-09, Dnr 2052-03-49616
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2003-10-02, Dnr 2052-03-75402
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2005-09-09, Dnr 2052-2005-042827
Länsstyrelsen i Stockholms läns beslut 2005-11-18, Dnr 2052-2005-057447

Länsstyrelsen i Värmlands läns beslut 2002-11-07, Dnr 205-15086-02
Länsstyrelsen i Värmlands läns beslut 2003-11-13, Dnr 205-14823-03
Länsstyrelsen i Värmlands läns beslut 2004-11-15, Dnr 205-935-04

Länsstyrelsen i Västra Götalands läns beslut 2004-05-11, Dnr 205-25009-2004
Länsstyrelsen i Västra Götalands läns beslut 2005-10-18, Dnr 205-52310-2003

Länsstyrelsen i Östergötlands beslut 2002-11-29, Dnr 205-11677-02
Länsstyrelsen i Östergötlands beslut 2002-11-29, Dnr 205-13783-02
Länsstyrelsen i Östergötlands beslut 2006-03-14, Dnr 205-18871-05
Länsstyrelsen i Östergötlands beslut 2004-06-24, Dnr 205-20914-03

Övrigt

Revisorsnämndens disciplinärende, Dnr 1996-1288